

Privatni harač pod državnom zaštitom
KUD SE DEDE ISTRAGA O CARINI

Gradnja puteva i finansije
ASFALTIRANJE SKADRA U SRBIJI

BiH 4,70 BAM; Hrvatska 25 HRK; Makedonija 175 MKD; Crna Gora 2,50 EUR; Slovenija 3,50 EUR

cena 250 RSD

VREME

broj
1581

22. april 2021.

SLUČAJ DRAGANA MARKOVIĆA PALME

DOMAĆIN, ORTACI I BUNGA BUNGA ŽURKE

- **Koga pominje, a koga ne Zorana Mihajlović**
- **Zašto ćute premijerka i režimski mediji**
- **Ko su pravi saučesnici bahaćenja u Jagodini**

Disney
RAJA
ПОСЛЕДЊИ ЗМАЈ

САМО У БИОСКОПИМА

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ (1951–2020),
glavni urednik od 1991. do 2020.

ZORAN JELIČIĆ (1945–2018),
glavni urednik od 1990. do 1991.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni i odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Čebić,
Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić,
Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Radmilo Marković,
Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto), Milan Milošević,
Uroš Mitrović, Vukašin Obradović,
Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić,
Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Bojan Stekić, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva),
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.),
Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković,
Ivana Stanković;

korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulačić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Ova situacija:** Ljudi od teflona

06 **Slučaj Dragana Markovića Palme:**
Domaćin, ortaci i bunga bunga žurke

09 **Nuspojave:**
Dijalektički razvoj metalne šipke

10 **Kud se dede istraga o carini:**
Privatni harač pod državnom zaštitom

13 **Podsetnik:** Mihalj Bracika Kertes

16 **Vakcine u Srbiji:** Torlak V

18 **Putevi Rada neimara:**
Asfaltiranje Skadra u Srbiji

22 **Migrantska kriza:** "The Game"

25 **Intervju:**
Aleksandar Jovanović Čuta

28 **Kultura sećanja:**
"Martovske ide" u Prištini

KULTURA

32 **Pozorište:**
Pučina

35 **Intervju:** Goran Vejvoda (2)

38 **Premijere:**
Intimnost i novi konzervativizam

39 **Film:** Između anegdote i suštine

41 **Knjige:**
Otapanje polova, naročito muškog

43 **Provetranje:** Snijeg u aprilu

SVET

44 **Nemačka:**
Utvrđeni kandidati za kancelara

46 **Fudbal:** Osnivanje evropske Superlige

48 **TV Manijak:** Game over

49 **Olimpijske igre u Tokiju:**
Pod znakom pitanja

MOZAIK

52 **Baština:**
Zlatne niti i dragulji

54 **Otkrivanje:** Refleksije na tekstu

55 **Arheoliteratura:** Iz Odisejevog kreveta

57 **Zanimljivosti:** Neće biti propast sveta

58 **Sećanje:** Audio izložba o Jasenovcu

59 **Navigators:**
Nova klasa – smemo li da mučimo robote

60 **Strip:** Kesaroši

62 **Vreme uživanja:** Senke prošlosti

"Svi da se branimo: naučnici, instituti, struka i motika, i javne ličnosti, i patrijarh Porfirije i Novak Đoković. Da stanu u odbranu svoje zemlje, njenih reka, zemlje, vode, vazduha i stanovništva koje se pretvara u nove ekološke izbeglice. Od akademika do čobanina"

ZORA DRČELIĆ

Drama bračnog para Nedeljковиć je, u novoj predstavi JDP-a, tek epizoda koja razotkriva mehanizam vlasti u kome sve počinje i završava se unutar partije

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Od tašnice Romanovih i ostalih eksponata koji su, kako se trenutno čini, nestali bez traga iz Muzeja primenjene umetnosti, ostale su samo priče o njima

SONJA ĆIRIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Zoran Mrđa/ FoNet

Ljudi od teflona

Ako je Zorana Mihajlović proglasila Mariniku Tepić za potencijalnu saučesnicu zbog onog za šta je optužila Dragana Markovića Palmu, kakvu li tek kvalifikaciju sprema za Nebojšu Stefanovića i Anu Brnabić? Zašto su u Srbiji najcenjenije društvene vrline ćutanje, okretanje glave od nasilništva i aplaudiranje ljudima na vlasti? I dokle je dovela vlast koja već gotovo deset godina ne polaže stvarno računa građanima

Postoji li dovoljno velika afera, skandal ili bilo što drugo povezano sa aktualnom vlašću zbog čega bi neko od njenih nosilaca mogao snositi odgovornost? Oni su uvjereni da ne postoji. Prosto – riječ je o ljudima od teflona, za njih se ništa ne može zaljepiti, pa ni članovi zakona i moralne norme.

Kako to izgleda u praksi, upravo demonstrira Dragan Marković Palma. Pseudofeudalni gospodar Jagodine i okoline na optužbe za podvođenje djevojčica političkim i poslovnim partnerima (vidi tekst na strani 6) reagirao je po standardnom obrascu: to Dragan Đilas preko Marinike Tepić hoće da lažima skrene pažnju sa svojih mutnih poslova. Da je Palma ovo rekao u Narodnoj skupštini dobio bi ovacije – sada je tamo takva praksa o čemu god da se raspravlja.

Ali spominjanje Đilasa koga su režim i njihovi tabloidi davno proglasili za đavoljevu desnu ruku samo je prvi korak u teflonskom protokolu. Drugi pripada Zorani Mihajlović. Ministarka i, što je još važnije, predsjednica Koordinacionog tijela za rodnu ravnopravnost proglašava Tepić za potencijalnu saučesnicu. Zbog čega? Zato što je ćutala iako je možda znala za slučajeve podvođenja i seksualnog zlostavljanja. Dakle, nisu više tema eventualna nepočinstva Palme i ortaka u jagodinskom hotelu "Alfa", već kako je i kada Tepić došla do saznanja – nju treba kriminalizirati, dezavuirati zbog "politikanstva", manipulacija i ambicija za "osvajanje kandidature za predsjedničkog kandidata opozicije"... Ma sve što padne na pamet, samo da se preusmjeri pažnja.

Stanimo malo, uhvatimo zrak. Ukoliko je Tepić – kako kaže Mihajlović – potencijalna saučesnica, što li su onda ljudi u Tužilaštvu i Nebojša Stefanović koje je Igor Jurić, predsjednik fondacije "Tijana Jurić", upoznao sa sličnim saznanji-

ma? A tek Ana Brnabić? Sadašnja premijerka se 2017. hvalila u "Kuriru" kako ju je Palma zvao na bunga-bunga žurke gdje je sve dopušteno osim da muškarac ljubi muškarca...

Pobrojani nisu opozicioni političari, novinari nezavisnih medija, aktivisti nevladinih organizacija, zapadni diplomati ili bilo tko drugi iz kategorije režimskih dežurnih krivaca. Naprotiv, svi spadaju u toliko opjevane "institucije sistema". A kako kaže Mihajlović, one "rade svoj posao".

Ovo je treći korak za ljude od teflona. Njima "institucije sistema" dođu nešto poput sigurne kuće. Tko ne vjeruje, neka se zapita dokle je stiglo rasvjetljavanje Savamale, Krušika, Jovanjice, dovođenja Veljka Belivuka na tribine Partizanovog stadiona i bezbroj sličnih afera. Odgovor je – ni do čega osim zaborava, rezignacije, urušavanja vladavine prava...

Naravno, tu i tamo "institucije sistema" ponešto i urade kao u slučajevima Milutina Jeličića Jutke ili Dragoljuba Simonovića. Ali to ništa ne mijenja na stvari: seksualni predator i naručilac paljevine porodične kuće su sitne ribe, predsjednici opština Brus i Grocka, ljudi čije je djelovanje ograničeno na lokalnu sredinu. A čak i u tom kontekstu, teško da bi do procesuiranja došlo bez hrabrosti i upornosti njihovih žrtava – Marije Lukić i Milana Jovanovića – te žestokog pritiska ono malo preostalog javnog mnijenja.

Ovo posljednje najviše nervira i brine naše ljude od teflona. Zato su stalno u preventivnom, propagandnom ratu. Njegova strategija i taktika je sljedeća: pretvaraj se da si progonjen iako držiš svu vlast u državi; zatri svaku kritičku misao

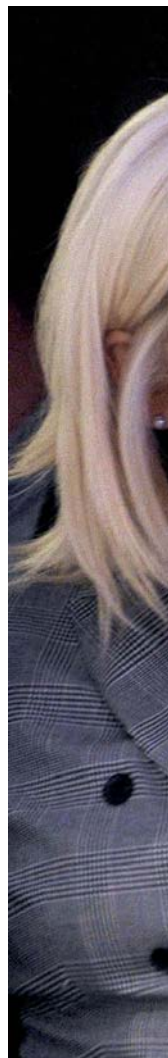

Foto: Dimitrije Goll / Tanjug

i obesmisli bilo kakav dijalog; zastraši, ucijeni, potkupi; ignoriraj svakog tko zna o čemu govori poput bivšeg inspektora Unutrašnje kontrole Nebojše Trbovića u "Vremenu"... Nema smisla dalje nabrajati – čitalac i sam zna o čemu se radi, dovoljan mu je i letimičan pogled na program ružičastih televizija ili sadržaj tabloida.

Srbija je zato zemlja gdje su najcjenjenije društvene vrline ćutanje, okretanje glave od nasilništva i aplaudiranje ljudima od teflona, što god radili. A nakon gotovo deset godina takve vlasti svašta se tu nakupilo: naprasnog bogaćenja, vulgarnosti, bahatosti, dekadencije i ostalog što im je donijela sloboda od stvarnog polaganja računa građanima. Način njihovog obraćanja javnosti i govor tijela svjedoče da sebe doživljavaju kao ljude kojima je samo nebo granica. Sve što požele, to i smiju. Onaj tko sumnja, neka skokne do Jagodine i raspita se kako Palma vodi ovaj grad, kada je sve započelo i odakle crpi svoju moć. Možda će mu najrječitija biti tamošnja ćutnja.

Ovi ljudi od teflona su međusobno uvezani brojnim političkim i poslovnim interesima. Drugi ambijent osim postojećeg, za njih je nezamisliv. Mnogi se uzajamno mrze, ali i paze jedni na druge – tokom godina razvili su, svaki ponaosob, respektabilan ucjenjivački kapacitet jer u njihovom svijetu sve ima cijenu, svaka usluga kontrauslugu, a osiona raskalašnost postala im je poželjni životni stil. Također, eventualni pad nekog od njih nije dobar za rejting, sigurne glasove, poslovne kombinacije i slično, što sve zajedno i pojedinačno ima posebnu težinu u današnjoj Srbiji. Ona je uslijed toga i postala ustajala, mračna močvara u kojoj se slobodno kreću samo grabljivci.

I dokle tako?

Dotle, poštovani čitaoc, dok građani ne prestanu ćutati i okretati glave od nepočinstava; dok političke diskvalifikacije ne prestanu biti prihvatljive kao odgovor; dok se ne okončaju sumnje u motive svakog tko nije gospodar tuđe muke i egzistencije; dok čitavo društvo ne shvati da teflon ni za koga nije dobar.

DOMAĆIN, ORTACI I BUNGA BUNGA ŽURKE

Navodi potpredsednice Stranke slobode i pravde o žurkama predsednika Skupštine Jagodine na kojima su podvođene devojke od 15 ili 16 godina zatredele su pažnju malog broja medija. Jedni, umesto o Palmi, pričaju o Mariniki, drugi prebacuju slučaj na politički teren. Žrtve su u trećem planu, ali bar se oglasilo tužilaštvo

Više javno tužilaštvo u Jagodini formiralo je u utorak 20. aprila predmet povodom navoda da je predsednik Skupštine Jagodine Dragan Marković Palma podvodio maloletnice u hotelima u Jagodini. Sledeći korak nakon formiranja predmeta jesu predistražne radnje za koje Dragan Marković Palma očekuje, kako je izjavio za medije, da počnu već u sredu. Kako ovaj tekst nastaje u utorak, do četvrtka, kada se ovaj broj "Vremena" bude našao pred čitaocima, biće poznato više detalja.

Formiranje predmeta usledilo je nakon konferencije za novinare koju je održala potpredsednica Stranke slobode i pravde Marinika Tepić, u ponedeljak 19. aprila. Tom prilikom Marinika Tepić je prikazala svedočenje anonimnog muškarca koji je ispričao uznemirujuće detalje o orgijama u Jagodini i okolini. On je rekao da na zabavama koje Palma organizuje uvek ima mnogo maloletnih devojaka – neke dovoze iz Beograda, druge su iz Jagodine i okoline – da su prinuđene da ostanu nakon završetka "zvaničnog" dela zabave i da su prinuđene na seksualne odnose sa Palmom i, verovatno, drugim političarima i biznismenima koji se tu nađu.

"Znalo se da posle takvih žurki te devojčice idu sa njim ili sa njima. Uglavnom je to nakon napijanja tih devojčica", govori na snimku muškarac. Dodao je da

su hostese "primoravale" devojčice i govorile da im "ništa neće biti".

Muškarac tvrdi da je lično prisustvovao događaju iznad "bazena hotela Alfa" kome su, po njegovim rečima, prisustvovali Ivica Dačić, Aleksandar Antić i vlasnici Knez petrola i Kopernikus televizije: "Ispražnjen je ceo bazen, ljudi su poslali kućama i onda su devojčice jedna po jedna ustajale i predstavljale se – odakle su došle, šta vole, šta ne vole. To je više ličilo na stočnu pijacu nego na žurku", rekao je. Tvrdi i da je prisustvovao "zatvorenim žurkama", kada su žene nakon nekog vremena bile slate kućama. "Te njihove hostese, koje su inače vlasnice kreditnih kartica na kojima bude i po par desetina hiljada dinara kojima raspolažu u toku dana, one čekaju spremne da žene napuste tu prostoriju, ulaze i te žurke traju do jutra", rekao je. Dodao je i da su hostese fiktivno prijavljene da rade u gradskim preduzećima. Kaže da je i jedna njegova prijateljica bila među hostesama 2010. ili 2011. godine, i da je dobijala preteće poruke od zamenika ministra policije da mora da prisustvuje žurkama.

"Nakon te žurke, novogodišnje, jednu devojčicu, po njenoj tvrdnji od 15, 16 godina, iz Beograda, vodila je u Televiziju Jagodina. Iznad Televizije Jagodina je bila Markovićeva soba. Plakale su obe dok su išle ka njemu. Kaže, go je bio u

sobi kada je uvela devojčicu i napustila sobu. Devojčica je ostala tu još neko vreme", rekao je on. Ovaj čovek tvrdi da je njegova prijateljica nakon toga pobegla iz Jagodine i "godinama se krila" od Dragana Markovića.

ŠTA SADA

Dragan Marković Palma reagovao je iste večeri, navodno razotkrivši identitet muškarca. Tvrdi da je reč o članu Stranke slobode i pravde koji živi i radi u Beogradu i nema nikakve veze sa Jagodinom. Identifikovan je po džemperu koji se vidi na snimku, satu i – fizionomiji šaka.

"Ono što je danas izgovorila gospođa koja je glasnogovornica Dragana Đilasa su najgnusnije laži koje sam ikada čuo. To da ta gospođa laže, kao što sam nedavno rekao, nije ništa novo, to je već postala svakodnevica. Jedino tačno što je rekla je da će neko zbog svega ovoga morati u zatvor, a to će biti Đilasova glasnogovornica, autor laži koje je danas izgovorila. Ako, gospodine Đilas, mislite da lažima skrenete pažnju sa vaših sumnjivih poslova tako što ćete da pustite svoju glasnogovornicu da laže, vređa i napada sve u Srbiji, onda ste se grдно prevarili", rekao je Palma, nekako poistovetivši sebe i "sve u Srbiji".

Glasine o orgijama na Palminim žurkama vuku se decenijama, a o strahovladi

ŠERIF JAGODINE I OKOLINE:

Dragan Marković Palma

Foto: Sava Radovanović / Tanjug

koju sprovodi ne samo u Jagodini nego i u celom Pomoravskom okrugu ima mnogo svedočenja i anegdota.

No, ono što je zaista zapanjujuće jeste brzina kojom se Palma oglašio govoreći o identitetu čoveka sa snimka. I da, džemper koji se vidi na slikama sa liderom SSP-a Draganom Đilasom jeste sličan, sat takođe, ali zaista, biti ekspert za fizionomiju pa na osnovu slika sa Instagrama nekoga identifikovati po šakama, prilično je neverovatno. U krajnjoj liniji, od toga ko je čovek na snimku bitnije je da li je sve ono što je ispričao – istina. Na društvenim mrežama se pojavila teorija kako je na snimku zaista čovek iz SSP-a, ali glas nije njegov, već pravog svedoka iz Jagodine. Bilo bi zanimljivo da je to istina, ali u ovom trenutku to niko ne može da potvrdi, a i da može, neće.

Ipak, neke stvari se moraju reći. Žrtve seksualnog nasilja ne bi trebalo da budu topovsko meso za političke obračune, već moraju biti tretirane kao ljudska bića o čijem se najboljem interesu neprestano mora voditi računa. Motivi Marinike Tepić političarke za iznošenje ovih stvari u javnost jasni su i legitimni. Ali motivi Marinike Tepić žene kojoj je stalo do žrtava seksualnog iskorišćavanja morali su da budu bolje promišljeni.

Za početak, čovek sa snimka morao je da bude bolje sakriven, snimljen u kontrastu, bez ikakvih prepoznatljivih obeležja. Dan nakon konferencije za novinare, prorežimske televizije bave se Marinikom i tim muškarcem. Na naslovnica tabloida ove priče jednostavno nema. Radio-televizija Srbije u Dnevniku 2 objavila je samo kratku vest. Ono malo medija koji se temeljno bave ovom temom nemaju mnogo prostora da se uhvate za bilo koji segment priče osim pravokrivичnog i – političkog. I tu možda i leži najveći razlog zašto seksualno nasilje prema maloletnicima ne treba plasirati ovako. Kada cela priča pređe na teren politike, žrtve, njihove traume, njihove porodice, sve ono što su preživele, padaju u treći plan. Drugačije se to radi, uz mnogo više takta i osetljivosti. I da, Marinika Tepić je u pravu kada kaže da zbog ovakvih stvari padaju vlade. Ali dobrobit žrtava mora da bude na prvom mestu i zato je možda bolje da se političari bave politikom, a istraživanjima

novinari. Povremena sinergija se podrazumeva, kad je u javnom interesu, a u ovom slučaju i te kako jeste.

ŽENE POVLAŠĆENE

Iako je u najgledanijim i najčitanijim medijima ova tema prošla relativno tiho i ispod radara, dve visoko pozicionirane političarke iz vrha vlasti ipak su se čule. Jedna u ponedeljak, a drugoj je pronađena stara izjava iz 2017. godine.

Potpredsednica Vlade i predsednica Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost Zorana Mihajlović osula je paljbu po – Mariniki Tepić. U pisanoj izjavi navela je da je sramotno i strašno ako je Marinika Tepić znala za slučajeve zlostavljanja i podvođenja devojaka, a da je o tome je ćutala: “Prvi put čujem za slučajeve koje Marinika navodi, ali pozivam je još jednom da ako zna za to, neka prijavi nadležnim institucijama, umesto što tako osetljivu temu koristi za svoje politikantstvo i skupljanje poena”, napisala je Mihajlović. Ona je istakla da je to nedopustivo i pogrešno, dodavši da se postavlja i pitanje njenog saučesništva.

“Ako je Marinika znala već neko vreme za to, zašto nije prijavila, a ako ćutite o nekom krivičnom delu, zar ne postajete time saučesnik”, upitala je Mihajlović. Ona je podsetila da je država u poslednjih nekoliko godina unapredila zakone i strateški okvir u oblasti rodne ravnopravnosti, po čemu je prepoznata i globalno, posebno u pogledu sprečavanja nasilja nad ženama i devojčicama.

“Nadležne institucije su tu i rade svoj posao. Stalno pozivamo žene i javnost da prijave nasilje, jer to nije privatna stvar već pogađa celo društvo. I stoga, gospođo Tepić, ukoliko imate bilo kakva saznanja, prijavite institucijama koje će te navode da istraže i pomozite ženama, umesto što ih zloupotrebljavate i manipulišete. Sramota je da koristite ovu temu za svoje političke ciljeve i osvajanje kandidature za predsedničkog kandidata opozicije”, rekla je Mihajlović.

O Draganu Markoviću Palmi Zorana Mihajlović nije rekla ništa. Time je ponovila obrazac svog ponašanja koji je javnost mogla da vidi u slučaju seksualnog uznemiravanja Marije Lukić, kada je Mihajlović prvo ćutala, a onda davala izjave, pa čak i pisala nekima od žrtva

va (ne i Mariji), ređajući opšta mesta na temu zlostavljanja žena, jedva pominjući sada već osuđenog počinioца Milutina Jeličića Jutku. Pre samo dve nedelje, kada je Marija Lukić izašla u javnost sa tvrdnjom da je seksualno ucenjivanje žena zbog zapošljavanja praksa u Kruševcu, Čačku, Kraljevu, Valjevu i drugim gradovima, Zorana Mihajlović je izjavila kako je seksualno nasilje ozbiljna tema kojom ne treba manipulirati u političke svrhe.

I dok potpredsednica Vlade krstaši protiv Marinike Tepić, premijerka ćuti. Ipak, internet sve pamti, pa je tako isplivala njena izjava data “Kuriru” 2016. godine, u kojoj kaže da je Palma pozivao na “bunga bunga” žurke. Kako je tada objasnila, na tim žurkama mogu da se ljube muškarac i žena, žena i žena, ali ne i muškarac i muškarac. “Bunga bunga” je izraz koji postoji više od 200 godina, ispočetka je označavao nekakvu prevaru ili laž, ali vaskrsnuće doživljava u Italiji u vreme seksualnih skandala bivšeg premijera Silvija Berlusconi. Italijani su ovom izrazu dali vrlo precizno značenje: “orgije u kojima učestvuju moćna politička figura”. Ako je Palma koristio izraz “bunga bunga”, dve su stvari jasne: da je pravio orgije i da sebe vidi kao moćnu političku figuru.

MUŠKARCI POTRESENI

Naravno, kad god se pokrene pitanje serijskog ili masovnog seksualnog zlostavljanja žena, nađe se neko da pita gde su im očevi, braća i muževi, te što ih nisu zaštitili. Shvatiti dinamiku malih mesta u kojima su lokalne kabadahije apsolutni gospodari života i smrti nije lako, osim ako se ne živi u toj atmosferi.

“Ljudi u Beogradu ne mogu da razumeju koliko je Palma moćan, ne samo u Jagodini nego u celom Pomoravlju”, kaže za “Vreme” jedna stanovnica grada u Pomoravskom okrugu koji nije Jagodina: “Mi zaista svi znamo da može da nam uzme sve što imamo preko noći. Ja nisam ništa, potpuno sam nevažna, ali tačno znam kojim putem i preko koga bi, ako mu se zamerim, mogao da sazna gde i sa kim živim. O ovome što je Marinika rekla, priča se bar deset godina. Ali svako je čuo od nekog ko je čuo od nekog. A strah od Palme je veliki, kao što je bio i od Jutke. I mislim da je realan.”

Podsetimo, u jednoj od svojih prvih medijskih ispovesti, Marija Lukić ispričala je da na samom početku svoje borbe nije imala punu podršku supruga, koji se bojao za materijalnu egzistenciju porodice. Plašio se da će mu biti oduzet lokal u Brusu. I bio mu je oduzet. Stoga, nikakva braća, očevi, muževi, dede, askurđeli ovde nisu od pomoći. Ovde je reč o celim zajednicama koje žive u kolektivnom strahu od jednog nasilnika. Drugo, sve i da su svi ti muški srodnici zaista znali, kao što svedok Marinike Tepić tvrdi da jesu, veliko je pitanje da li bi nešto preduzeli ili bi svalili krivicu na svoje ćerke, žene, sestre. Od januara naovamo gledamo kako prolaze žrtve koje progovore o onome što su preživle. Zato, hajde da se ne lažemo: sve one gnusne komentare koje vidimo na društvenim mrežama, mnoge žene slušaju u sopstvenom domu i samo tonu još dublje u sopstvenu muku. Dok se neko ne seti da su odličan materijal za političku borbu, pa pravda, ako i stigne, bude tek – propratna pojava.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Dijalektički razvoj metalne šipke

Šta se promenilo u ovih deset, još malo pa jedanaest godina otkad sam ja, u leto 2010, takođe imao bliski susret sa nekom drugom – a istom – dvojicom i sa njihovom metalnom štanglom?

Svako vreme ima svoje običaje i standarde, i svaka profesija napreduje ili pak propada u skladu s tim promenama duha i stila epohe. Evo, recimo, pogledajmo slučaj profesije udarača metalnom šipkom po glavi novinara. Šta, ne postoji takva profesija? Naravno da postoji. Niko se nikada nije školovao za nju? Grešite. Naprotiv, obuka je neprestana i intenzivna, a znanjem i veštinama opremljenog kadra je sve više. Teoretska nastava se održava onlajn, na kojekakvim idiotskim sajtovim, a praktična oflajn, na stadionima, u "patriotskim udruženjima" i po drugim opskurnim stecištima neprskanih štetočina svih vrsta. Uglavnom *ispod lavaboa društva*, što bi se reklo, ali sa strateškom podrškom sa mnogo uglednijih mesta.

O tome sam, dakle, kontao ovih dana, lamentirajući nad slučajem napada na mog kolegu i druga Daška Milinovića, zvanog "Daško i Mlađa", samo bez Mlađe. Naime, jednog lepog jutra, dva lika su izronila iz ništavila i nasrnula metalnom štanglom na njega, što je u meni po automatizmu izazvalo izvesnu provalu setnih i nežnih prisećanja... Ali, bogme, i trezvenih poređenja.

Šta se, dakle, promenilo u ovih deset, još malo pa jedanaest godina otkad sam ja, u leto 2010, takođe imao bliski susret sa nekom drugom – a istom – dvojicom i sa njihovom metalnom štanglom? Rekao bih da je ovima "mojima" bilo lakše, nisu morali mnogo da se cimaju; ali, s druge strane, i sam je njihov posao tada još bio u amaterskoj, entuzijastičkoj fazi.

Mene su, dakle, napali uveče, pri ulasku u gradski autobus. Lak posao, takoreći! Tada je mlad čovek željan životnih uzbuđenja ionako na ulici, u punom kapacitetu. S druge strane, Daško je napadnut u cik zore, oko 6.45, dok je išao u svoj mali studio, pošto se Daško i Mlađa bave tim čudnim poslom jutarnjih radio pričalica (i rade to sjaaaajno). E sad, ako su ga napali u petnaest do sedam, kad li su sirotani uopšte ustali?! Verovatno ne kasnije od pet, a ko još ustaje u pet da bi išao na posao?! Samo teški proleter... Jesu li bar popili kafu, da im um bude bistar, a ruka čvrsta? Jesu li pojeli hladan sendvič iz frižidera, ili je odlučeno da ih nahrane tek po obavljenom poslu?

Dalje, mada su delovali na bazi političko-ideološke netrpeljivosti, moji napadači nisu, ili bar nije sudski utvrđeno da jesu, imali "nalogodavca", nego su delovali spontano i samoinicijativno, samim tim i o svom trošku. Napadači na Daška bili su unajmljeni ili ideološki indoktrinirani (a zašto da ne i jedno i drugo?) profesionalci, i zato su bili spremni više da se pomuče, ne samo kroz rano ustajanje. Daško, naime, svedoči da je u danima pred napad primetio da ga prate, što znači

da su na samu akciju utrošili mnogo vremena i logističkih priprema, zbog čega su, budimo realni, trpeli njihovi drugi poslovi, a i društveni ili čak ljubavni život (možda je nekoga i momak ostavio, ko zna). A kako se ispostavilo da ni napadači ni nalogodavac nisu iz Novog Sada, to je značilo i da su morali bivakovati negde u njima nepoznatom gradu, i to baš ovom gde su ljudi ljubazni i rezervisani (što frustrira nenavikle i neotporne), i da su sve to morali istrpeti odvojeni od porodica i najmilijih, od svoje kladionice, i uopšte od svega što životu daje toplinu i smisao. Koliko para treba da zaradiš pa da kažeš (u) sebi: "vredelo je"?

Eto, našalili smo se malo, ali to ne znači da neće biti još korisnih komparacija. Brzo će se to videti. Kako god, ovi "moji" su brzo priznali i delo i štono bi se reklo motive ("politička" netrpeljivost prema nekome koga vide prvi put u životu i o njemu znaju samo ono što su im o njemu rekli vlasnici šampona za svakodnevno ispiranje mozga), mada su motive kasnije pokušali, po očiglednom savetu advokata, da poreknu i zabašure i smisle neku fejk priču. Prvostepena presuda gotovo da im je bila nagrada, jer su dobili manje od predviđenog zakonskog minimuma, a ja sam još morao da čitam tirade – recimo, u uvek za svaku gadost spremnim "Večernjim novostima" – kako sam svojim brutalnim nasrtajem glavom na metalnu šipku nedužnog mladića koji se slučajno zatekao u mojoj više nego neposrednoj blizini prekinuo njegove snove o studiranju i uopšte o lepšoj budućnosti (na koju se ionako moralo pričekati još godinu-dve, do svitanja AV-zore nad Srbijom). Naposljetku je, a možda i ne sasvim bez veze s kakvim-takvim pritiskom javnosti, viša sudska instanca donela presudu negde u okvirima zakona i prava.

A šta je bilo "posle"? Ne znam šta je bilo posle, ni da li je "posle" uopšte postojalo. Znam da su nešto odležali u pritvoru, do prvostepene presude, a jesu li potom odležali ono što im je presuđeno, nemam pojma. Nisam se, doduše, ni raspitivao. Znam samo da je nedugo potom Nikolić Tomislav postao predsednik Srbije, i prvo što je s tog mesta uradio bilo je da je proglasio neku vrstu opšte amnestije. To je valjda bila nagrada tom specifičnom delu glasačkog tela, jer nigde TN nije pobedio tako ubedljivo kao po zatvorima. Uvek sam zamišljao onu dvojicu kako srećno izlaze na suncu Nove srpske slobode, počašćeni od čoveka za kojeg su glasali, ili su lako mogli glasati.

A možda i nije tako bilo. Nego će tek biti. Kako god, pratite dalju sudbinu ovog "slučaja", jer "hapšenje počilaca" ne da nije kraj priče, nego jedva da je i početak. Tek po onome što usledi naknadno, može se videti šta se, i zašto, zapravo dogodilo. ¶

Privatni harač pod državnom zaštitom

Nedo Mandić iz udruženja Međunarodni transport kaže za "Vreme" da privatnici ne naplaćuju Upravi carina zakup parkinga, ali da onda zauzvrat reketiraju prevoznike: "To vam ide ovako: nađemo privatnika, našeg čoveka, koji nam da prostor za džabe, a on dobije dozvolu da privodi sve kamione jer i kad ulazi i kad izlazi iz zemlje kamion mora da pristupi na carinjenje. Pa, pošto mora da pristupi kod vas, onda ćete mu uzeti hiljadu-dve dinara, pa puta sto do petsto kamiona – zavisi od toga kakav je terminal. Ako je poput onoga na Kvantašu u Beogradu, sami izračunajte koliko je to miliona

Posle najave Aleksandra Vučića od 27. februara da će javnosti prikazati "blago rečeno jezive" snimke zločina kriminalne grupe nešto ranije uhapšenog Veljka Belivuka, predsednik se dotakao i Uprave carina: "Sada ispitujemo umešanost stranog faktora kao i kriminal u okviru carine. Neverovatne stvari ćete videti koji su ljudi to preuzeli i time se bavili i oni koji nikakve veze sa carinom nemaju", rekao je tada Vučić.

Usledio je uragan u tabloidima i medijima bliskim vlasti: tadašnji predsednik Fudbalskog saveza Srbije Slaviša Kokeza je na više desetina naslovnih strana tokom marta bio optužen (zapravo, medijski osuđen, kako to već biva u Srbiji) da je napravio "paralelnu carinu", odnosno uticao da tovari koji prelaze granicu ne budu proveravani niti ocarinjeni, da te kamione koji ulaze u Srbiju niko nije smeo da dira; da su on i delovi MUP-a i Uprave carina tokom četiri godine švercovali cigarete iz Crne Gore, a pare prebacivali u jednu banku u Rimu; da je zajedno sa grupom funkcionera samo na cigaretama zaradio 640 miliona evra; da su švercovali naftu iz Ukrajine i zarađivali 200–400 hiljada evra po barži; da su švercovali automobile, nargile, tekstil; da je Kokeza povezan sa Dijanom Hrkaločić ali

i Veljkom Belivukom; da policija istražuje davanje u zakup carinskih terminala...

"Pljačka veka", vikali su tabloidi, uz Kokezu uplićući i nedavno smenjenog direktora Uprave carina Miloša Tomića (zamenio ga je na tom mestu početkom februara bivši generalni direktor Telekomu Branko Radujko, za koga je Vučić jednom prilikom rekao da je upropastio ovu firmu), ali i Željka Tomića, upravnika Carinarnice Beograd i člana UO FK Crvena zvezda Nemanju Manjka, nekadašnjeg šefa odeljenja za suzbijanje krijumčarenja Uprave carina i kasnije savetnika u tom odeljenju...

Kokeza je saslušan poslednjeg dana februara u svojstvu građanina u Službi za borbu protiv organizovanog kriminala MUP-a Srbije (SBPOK), navodno odbivši da odgovara priključen na poligrafo umešanosti u navodnu pripremu ubistva Aleksandra Vučića, što je kod predsednika izazvalo razočaranje i žaljenje. "Koliko mi je žao i koliko se loše osećam govori moje raspoloženje, ali ne zato što sam uplašen, već zato što sam tužan", rekao je tada Vučić, koji je drugom prilikom, u intervjuu RTS-u, na pitanje "kako to da niko nije primetio da fali 640 miliona evra u budžetu", rekao da je tih 640 miliona "preterano", kao i da je to bilo "kroz osam godina".

Sredinom marta Tomić je takođe saslušan u svojstvu građanina, kao i Nemanja Manjak, a Kokeza je 22. marta podneo ostavku na mesto predsednika FSS-a, navodeći između ostalog da je razlog i to što "želi sve najbolje reprezentaciji", kao i da "niko ne treba Aleksandra Vučića i Srbiju da brani od Slaviše Kokeze, jer Slaviša Kokeza je bio uz Aleksandra Vučića i Srbiju kada mnogi to nisu smeli ili hteli".

I, to je manje-više bilo to. Slično sa tabloidnim uraganima pokrenutim od početka ove godine – prisluškivanje Vučića, Dijana Hrkaločić, Veljko Belivuk, monstruozna ubistva, borba protiv organizovanog kriminala – odjednom je i sve na temu carina zamrlo, Kokeza je nestao sa naslovnih strana a tabloidi su dobili naredbu da nastave da se bave Dilasom i nečim što je objavio "istraživački tim 'Večernjih novosti'", odnosno aferom "Mauricijus", koja je pokrenuta 16. marta.

NAKNADA NI ZA ŠTA

Velika (i to dvostruka) ironija bila je učestvovanje ministra finansija Siniše Malog u televizijskom objašnjavanju kako funkcioniše ofšor poslovanje, kao i njegova "šokiranost" o kolikom je tu broju računa reč i povezanih firmi i lica. Dvostruka, jer upravo je Mali bio osumnji-

čen za pranje novca nakon što je sam sebi prodao firmu za pola miliona dolara preko ofšor kompanije, a i zato što njegovo ime nikada nije pomenuto u bilo kakvoj verziji afere "Carina", iako je Uprava carina direktno u nadležnosti Ministarstva finansija i ministra Malog.

"Baš je čudno da danas zovete: mi smo danas odlučili da napišemo pismo predsedniku Vučiću vezano za skandalozni dopis koji nam je 30. marta stigao iz Agencije za sprečavanje korupcije (ASK) i Višeg javnog tužilaštva (VJT) u Beogradu", kaže za "Vreme" Neđo Mandić, predsednik udruženja Međunarodni transport, kada smo ga pozvali da vidimo šta se dešava sa krivičnom prijavom koju je ovo udruženje prevoznika robe u međunarodnom drumskom saobraćaju podnelo u septembru 2018. godine protiv tadašnjeg direktora Uprave carina Miloša Tomića, firme BAS Logistics, kao i šefa carinske ispostave u Vršcu.

A pozvali smo jer je jedna od stavki koju su tabloidi, kao megafon vlasti, stavili na teret celoj družini jeste i omogućavanje da privatnici Upravi carina daju u zakup svoj prostor, a onda da zarađuju na svakom kamionu, pošto ih Carina primorava da uđu u taj prostor i plate naknadu – najčešće ni za šta.

"Čovek je kupio njivu pored graničnog prelaza, nasuo tucanikom, stavio ogradu za tu njivu", objašnjava Neđo Mandić iz udruženja Međunarodni transport. "Uvek je taj granični prelaz Vatin kod Vršca normalno radio, a onda odjednom – dođeš, predaš papire i pružiš pasoš, a onaj iz Carine ti kaže: idi tamo, vidiš onaj plac, tamo parkiraj, donesi mi priznanicu da si platio parking i vrati se natrag po papire. I šofer šta će, nema kuda, po naredbi vlasti ode tamo jer su mu papiri ostali na carini, znači da učešće u tom reketu imaju kako policija tako i Carina. U normalnim okolnostima, sve što treba da se uradi jeste da se pruži papir kroz prozor, onaj ti lupi pečat i ideš dalje, nema više šta da se radi na toj granici. Međutim, sada ima, moraš stati da bi platio reket. I dok si se ti vratio tih sto metara pešice, on je već udario pečat, čeka samo priznanicu i posle dele tal", kaže Mandić.

EKSKLUZIVNI PONUĐAČ

Pomenuta firma koju je ovo udruženje tužilo, BAS Logistics, bila je osnovana 1. decembra 2017. sa Snežanom Đonđović kao jedinim vlasnikom. Kako se može videti iz dokumentacije Uprave carina, ova firma je 15. decembra u zakup uzela skladište od 1000 kvadrata

TUŽILAŠTVO NEMOĆNO: Carina u akciji

Foto: Dimitrije Goll / Tanjug

na adresi Autoput za Zagreb 32a od izvesnog Nebojše Ršumovića iz Beograda, da bi 20. decembra Uprava carina otvorila postupak za uzimanje u zakup "zatvorenog skladišnog prostora površine približno 1000 kvadratnih metara". Uprava carina je 3. januara 2018. sklopila ugovor sa firmom BAS Logistics, koja je u nadmetanju pobedila firmu A.D. IMOS iz Šida, dajući nižu ponudu (792.000 dinara). Potpisnica ugovora u ime Uprave carina bila je dr Sofija Radulović, v.d. pomoćnika direktora, iz Sektora za finansijske, investicione i pravne poslove.

Prema podacima APR-a, već u 2018. prvoj godini nakon osnivanja, firma BAS Logistics je zabeležila poslovni prihod od 57,2 miliona dinara i neto dobit od 17 miliona, da bi ove brojke porasle tokom 2019. – na 78,5 miliona dinara poslovnih prihoda i 26,2 miliona dinara dobiti.

Nakon ovog prvog uspeha, BAS Logistics dobija još nekoliko ugovora za zakup od Uprave carina, i to za poslovni prostor od 200 kvadrata u Bačkoj Palanci u novembru 2018. kao jedini ponuđač, pri čemu Carina ništa ne plaća kompaniji (što će biti objašnjeno nešto kasnije), a potom još dva ugovora 2021: za carinski terminal od 500 kvadrata na graničnom prelazu Vatin za potrebe Carinarnice

Vršac (opet kao jedini ponuđač), kao i za terminal od 8000 kvadrata sa poslovnim prostorom od 120 kvadrata za potrebe Carinarnice Užice – carinski referat Požega, opet kao jedini ponuđač.

Firma BAS Logistics ima svoj sajt ali trenutno nije u funkciji, na APR-u nema objavljen kontakt telefon, nema je u Poslovnim stranama Telekomu Srbije, a sa mejla kao jedinog postojećeg kontakta na APR-u nije bilo odgovora na zahtev "Vremena" za razgovor. Sa druge strane, prema zvaničnim podacima ALTA banke (nekadašnja Jubmes banka), kompanija BAS Logistics je manjinski akcionar ove banke, sa udelom u vlasništvu od oko 3,46 odsto. Inače, prema podacima NBS,

bijanje korupcije, kojim smo tražili provere navoda krivične prijave Poslovnog udruženja prevoznika tereta u međunarodnom drumskom saobraćaju Srbije – Međunarodni transport, podnetu protiv šefa Carinske ispostave Vršac, zaposlenih carinskih službenika i odgovornih lica preduzeća 'Bas Logistik' d.o.o. zbog krivičnog dela Zloupotreba službenog položaja iz člana 359. KZ, krivičnog dela Trgovina uticajem iz člana 366. KZ i krivičnog dela Primanje mita iz člana 367. KZ, te da i pored većeg broja urgencija do danas tražena obaveštenja nismo dobili, zbog čega nismo u mogućnosti da donesemo odluku po krivičnoj prijavi", uz potpis zamenika javnog tužioca Nataše Trninić.

KAMION PO KAMION – PALAČA, ALI ZA PRIVATNIKE: Službenici Carine u vršenju dužnosti

Foto: Sava Radovanović / Tanjug

najveći akcionar ALTA banke je Davor Macura preko svoje ALTA PAY grupe sa 28,51 odsto vlasništva, koje je otkupio od države 2019. godine.

"TO VAM IDE OVAKO..."

No, šta je to bilo toliko strašno u odgovoru Agencije za sprečavanje korupcije da je udruženje Međunarodni transport moralo da se odluči da piše predsedniku Vučiću? Prema dokumentu koji je u Agenciju stigao iz Višeg javnog tužilaštva, a koji je Agencija prosledila udruženju čiji je Neđo Mandić predsednik, doslovno piše sledeće:

"Obaveštavamo vas da smo dana 30. 4. 2018. godine uputili zahtev za prikupljanje potrebnih informacija MUP-u, Direkciji policije, UKP, Odeljenju za suz-

"Ovo je strašno – da državni organ, tužilaštvo i druge državne institucije, kao što je Agencija za sprečavanje korupcije, ne mogu dobiti od nadležnih državnih organa informacije koje su im potrebne a da MUP neće da odgovori i posle više urgencija Višeg javnog tužilaštva. Po njihovom, moglo bi da se kaže da ovo ide *ad acta* – kraj, pojela maca. To što se svakodnevno pljačkaju građani i privreda Srbije, nikom ništa: MUP i svi njegovi nabrojani organi neće da se jave, da daju informacije, iako to vrlo lako mogu uraditi, ali neće", ogorčen je Mandić.

On navodi da privatnici ništa ne naplaćuju carini taj zakup, ali da onda, kako kaže, zauzvrat reketiraju prevoznike.

"To vam ide ovako: nađemo privatnika, našeg čoveka, koji nam da prostor

za džabe, a on dobije dozvolu da privodi sve kamione jer i kad ulazi i kad izlazi iz zemlje kamion mora da pristupi na carinjenje. Pa, pošto mora da pristupi kod vas, onda ćete mu uzeti hiljadu-dve dinara, pa puta sto do petsto kamiona – zavisi od toga kakav je terminal. Ako je poput onog na Kvantašu u Beogradu, sami izračunajte koliko je to miliona... Znam samo da se radi o više miliona evra koji svake godine odu iz naših u privatne džepove prisilom državnih organa da uđete na privatni parking koji vam naplaćuju. Sa druge strane, taj državni organ mora po zakonu da ima svoje prostorije, a njemu ih je dao privatnik za džabe. A zašto je dao? Zato da bi nas reketirao", kaže Mandić, i dodaje da su, osim predsedniku, pisali i Ministarstvu finansija i Ministarstvu saobraćaja, te da će ukoliko ne dođe do hitnog sastanka, prevoznici blokirati prelaze i unutrašnje carinarnice.

Milija je profesionalni vozač iz zapadne Srbije već 30 godina, trenutno vozi za Hrvatsku, Sloveniju i Italiju. I on kaže da carinske terminale sve više otvaraju privatnici, a da prevoznici za novac koji plaćaju ne dobijaju nikakvu uslugu.

"Na primer, carinski terminal u Užicu se ne plaća, jer ga je napravila država uz pomoć donacija iz inostranstva pre desetak godina. A terminal u Požegi se plaća 1440 dinara. Znači, ako ja tovarim robu u Arilju, moram da dođem na carinu i ocarinim je. Zatim i da rascarinim robu da bih natovarao još robe jer idem za Italiju, pa opet moram da platim 1440 dinara. Moja transportna kuća ne dobija ništa, samo ima izdatak. Isto su i u Bosni počeli da otvaraju privatnici. Zna se koliko je njegovo, zna se koliko uzima ministarstvo. To se radi u dogovoru, to ne rade mali igrači, svi carinski terminali su povezani sa vlašću. Na primer, terminal u Beogradu drži Parking servis, 1900 dinara je 24h i posle se uvećava, bez obzira na to da li si uspeo da ocariniš robu, da li je propust carinika ili špeditera. To je čista zarada bez rada, bez ičega. Terminal u Aranđelovcu, na primer, ni veće doskora nije imao, a u Požegi nema ni sad. Samo kupe plac, naprave zgradu, izdaju Carini i naplaćuju, a da niko nema nikakvu uslugu od terminala", zaključuje Milija. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

TERENSKI RAD: Mihalj Kertes Foto: Predrag Mitić

Zaostavština najslavnijeg carinika u novijoj istoriji

Nema čime se Uprava Carina za Bracikinog vakta nije bavila: obrtala se tu velika lova, novac se slivao i odlivao na različite račune, iznosio u inostranstvo, plenjena je i distribuirana roba raznih kategorija, šverc je cvetao. Carina je bila srce sveopšte korupcije, duša "organizovanog kriminalnog poduhvata". Najveća lova se krila u krijumčarenju nafte, cigareta i motornih vozila. Iako je i kešom izdašno pomagao Državnu bezbednost MUP-a Srbije, znao ju je Bracika obradovati i kojekakvom skupocenom robom. Policija je, recimo, utvrdila da je Carina "tajnoj policiji" ustupila 660 kilograma zaplenjenog čistog heroína

Postoje te čuvene rečenice koje su dovele, krajem osamdesetih, naravno uz prateću propagandnu mašineriju, do dramatičnog uspona političkih aktera koji su ih izgovorili. Najpoznatija je svakako ona iz aprila 1987. godine, kojom će Slobodan Milošević poručiti kosovskim Srbima da "niko ne sme da ih bije". Ova sentenca, koja nije ličila na uobičajenu retoriku komunističkih političara, bila je uvod u krvavi rasplet jugoslovenske krize. Ne mnogo puta manje u to doba reinterpretirana je i rečenica

koju je izgovorio bačkopalanački političar Mihalj Kertes, a koja ga je potom vinula u sam vrh srpske politike kao čoveka od velikog Miloševićevog poverenja zaduženog za "specijalne operacije" i menadžerisanje državnim novcem. Ona glasi: "Ako se ja kao Mađar ne bojim Srbije, zašto se Srbin boji Srbije!"

Ta rečenica je bila uperena protiv vođaških političara srpske nacionalnosti koji su se zalagali za visok stepen autonomije severne pokrajine Srbije, i iskorišćena je kao čekić kojim je 1988, manje-

više dosta jednostavno, slupana tadašnja pokrajinska vlast. Nikada nećemo saznati da li su ove dve rečenice unapred smišljene, odnosno pripremljene u nekim mračnim kabinetima, ili pak spontano izgovorene. Postoji legenda da je, recimo, Kertesu poznatu "misao", na cedulji krupnim slovima ispisanu, doturio Jovo Radoš, takođe bačkopalanački komunistički funkcioner. Drugi opet kažu da autorstvo pripada Miroslavu Šoleviću, koji je za "događanja naroda" bio lider kosovskih Srba.

Biografski podaci nam saopštavaju da je Mihalj Kertes zvani Bracika, jedan od glavnih likova trauma koje smo preživljavali tokom devedesetih, rođen 1947. godine u Bačkoj Palanci gde je i završio Višu upravljačku školu (u oblasti socijalnog rada). Učlanio se u Savez komunista sa 27 godina i iskazao veštine za lokalne političke igre i podmetačine, pa je polako napredovao na lestvici moći, sve do pozicije sekretara gradskog komiteta. Sebe je nazivao "poludelim socijalnim radnikom" koji, priznao je, "voli da ukrade ribu". Miloš Vasić je u "Vremenu" svojevrsteno pisao da je ovaj ribokradica upravo kuvanjem ribljih čorbi i paprikaša drugovima iz struktura uspeo da se dobro politički pozicionira.

OD BAČKE PALANKE DO SVETALA VELEGRADA

Na samom početku Miloševićevog ataka na Vojvodinu, Kertes je bio na "pogrešnoj strani", uz autonomaše. Tek kada je procenio da je na strani gubitnika, menja dres i prelazi u suparnički tim, i to strastveno. Organizuje sa drugarima proteste u Bačkoj Palanci kojima podržava ideju "svesrpskog ujedinjenja", a potom protestante vodi, i to pešice, do Novog Sada (42 kilometra udaljenog) na događaj poznat kao "jogurt revolucija", koja dovodi do pada vojvođanskog rukovodstva, odnosno pobede Miloševića. Tu negde i izgovara čuvenu rečenicu. "Revolucija" je, inače, nazvana po jogurtu koji je Novosadska mlekarica kao osveženje dostavljala demonstrantima pristiglim sa svih strana da se okrepe, a kojeg su ovi iz bunta bacali na zgradu pokrajinske vlade. Zle glasine tvrde da Kertes i ekipa nisu zapravo išli pešice nego organizovanim autobuskim prevozom, a da su se samo za potrebe medija pomalo šetali regionalnim putem. Zbog istaknute uloge u "jogurt revoluciji" 1989. godine postao je član Predsedništva Srbije, zadužen za žalbe i predstave. Režimski mediji su ga nazivali "ministrom za narod".

Milošević je u Kertesu prepoznao čoveka koji može da mu na različite načine posluži. Kao pripadnik nacionalne manjine, može pomalo zamagliti njegovu nacionalističku politiku, a kao ponositi ribokradica koji se nije trudio da pravi razliku između ispravnog i pogrešnog, između zakonitog i protivzakonitog – može

da bude podesan za razne poslove kojih se drugi ne bi baš tako lako dohvatili. Dobro je procenio da će mu Kertes biti odan saradnik, i iz jedne turbobne provincije izvukao ga je pod svetla prestoničke pozornice. Po uvođenju višestranačkog sistema Kertes postaje poslanik Skupštine Srbije, i to kao predstavnik beogradske opštine Grocka, u kojoj nikada nije živio. Pod veoma sumnjivim okolnostima, kažu. Neki vele da se htelo osigurati da po svaku cenu ovaj istaknuti miloševićevac uđe u parlament, te da se procenjivalo da mu šanse u rodnom gradu nisu velike, dok je u Grockoj bilo to jednostavnije izvesti uz određene neprijatne rabote. Oni kažu da zapravo Kertes, zbog sumanutog i po mnogima nezasluženog uspona, nikada nije bio naročito omiljen u Socijalističkoj partiji Srbije.

Kao čovek od najvećeg Miloševićevog poverenja, Kertes biva ubrzo postavljen na čelo Službe državne bezbednosti Saveznog ministarstva unutrašnjih poslova. Želeo je, kako kaže, da dovede u red ovu instituciju, koja je po njemu bila "kuća alkohlizma i leglo antisrpsstva". Sa "tajnom policijom" je do kraja karijere održavao bliske veze, što kao "kontrolni Miloševićev faktor", što kao finansijski pokrovitelj u periodu dok je upravljao Carinom.

U šestomesečnoj Vladi Milana Panića – sada je to već Savezna Republika Jugoslavija – bio je pomoćnik ministra unutrašnjih poslova, ali ga je Amerikanac posle dva meseca smenio nakon incidenta na Londonskoj konferenciji. Kertes je naterao tadašnjeg šefa diplomatije Vladislava Jovanovića da nosi prisluškič na konferenciji. Bracika je želeo da čuje šta ko govori, naravno uz pomoć prevodilaca, i tako je prouzrokovao diplomatski skandal, pošto je prisluškičanje brzo razotkriveno. Smenom Kertesa, kažu, i započeo je sukob Miloševića i Panića, a ovaj potonji je nekoliko meseci potom i oteran sa funkcije premijera i to na predlog Srpske radikalne stranke, sa kojom je, uzgred budi rečeno, Bracika uvek imao dobre odnose. U prvoj polovini devedesetih, Kertes je bio čovek koji je imao velikog udela u organizovanju, naoružavanju i finansiranju paravojnih formacija. Inače, kad smo kod naoružavanja, kažu da je infantilno voleo oružje. Imao je, a možda još uvek ima punu kuću raznih pištolja, pušaka i bombi.

SEDMOGODIŠNJI CARINSKI POSLOVI

Kada su 1993. znatno pooštrene međunarodne sankcije SRJ uvedene prethodne godine zbog učešća u ratovima u BiH i Srbiji, Milošević procenjuje da bi mu Kertes najbolje poslužio kao direktor Uprave carina. I to je bila dobra procena, jer je Kertes – što se vladajuće klike tiče – tu funkciju predano obavljao, radeći sve što mu se naredi, pa i više od toga. Najbolja potvrda njegove "uspešnosti" je to što je na ovoj funkciji ostao sve do pada Miloševića u oktobru 2000. Nema čime se ova institucija za Bracika

Foto: Igor Jovanov

nog vaktu nije bavila, svime što možemo da zamislimo, a bogami i onim što nam ni na pamet ne bi palo: obrtala se tu velika lova, novac se slivao i odlivao na različite račune, iznosio u inostranstvo, pljenjena je i distribuirana roba raznih kategorija, šverc je cvetao. Carina je bila srce sveopšte korupcije, duša "organizovanog kriminalnog poduhvata". Da bi je dubinski držao pod kontrolom, Kertes je u nju zaposlio "polu Bačke Palanke".

Carina je bila posebno "atraktivna" za vreme sankcija, kada se najveći deo robnog prometa odvijao na crnom tržištu. Ali ništa nije falilo ni vremenu potonjem. Kertes je bio "bog šverca" koji je donosio ogromne prihode i njemu i njegovim "saborcima". Najveća lova se krila u krijumčarenju nafte, cigareta i motornih vozila. Iako je i kešom izdašno pomagao Državnu bezbednost MUP-a Srbije, znao ju je Bracika obradovati i kojekakvom skupocenom robom. Policija je, recimo, utvrdila da je Carina "tajnoj policiji" ustupila 660 kilograma zaplenjenog čistog heroina.

Carina je služila, kada su se pojavljivale rupe, za punjenje budžeta. Ali to u krajnjem slučaju. Kertes je bio izdašan "dobročinitelj", pa je pred kamerama poklanjao zaplenjena vozila i luksuznu robu

nerazvijenim selima i lokalnim samoupravama. U tami je pak poklone prosleđivao raznim funkcionerima, javnim ličnostima, specijalnoj policiji, vojsci i paravojnim formacijama. Miloš Vasić je pisao i to da je omiljena poslastica Mihalja Kertesa bilo oduzimanje deviza od putnika namernika: pošto za vreme sankcija, pa i godinama posle njih, nije bilo valjanog platnog prometa između Srbije i inostranstva, ljudi su preko granice nosili novac sa sobom. Bilo je para i za zapevati, i za pojas zadenući. Zaplenjena lova nije završavala u Trezoru Narodne banke,

SNS I KERTESOVA NEVINOST

Šverc je, bio privilegija odabranih. Od krijumčarenja duvanskim proizvoda profitirao je, je li, Miloševićev sin Marko Milošević, a pominjalo se tu i ime kontroverznog biznismena Stanka Subotića. Ovaj potonji je po dolasku na vlast Srpske napredne stranke, sa kojom od njenog osnivanja ima veoma dinamične odnose, oslobođen svih optužbi za šverc duvana, što zbog zastarelosti, što zbog nedostatka dokaza. Bilo je to 2015. godine. Po istoj optužnici oslobođen je i Kertes, koji mu je – kako se tvrdilo – omogućio šverc,

Nakon devet godina procesuiranja oslobođen je Kertes i optužbi da je zloupotrebio službeni položaj kada je bitumen dopremljen za popravku puteva na severu Vojvodine preusmerio u Novi Sad radi obnove porušenih mostova. I još jedna oslobađajuća presuda: u januaru 2018. Viši sud u Beogradu oslobodio ga je optužbi za nezakonitu dodelu državnih stanova 2000. godine. Neki kažu da oslobađajuće presude zapravo predstavljaju kontrauslugu Srpske napredne stranke Mihalju Kertesu za sve ono što je ovaj učinio za vodeće ljude ove stranke dok

■ Carina je služila, kada su se pojavljivale rupe, za punjenje budžeta. Ali to u krajnjem slučaju. Kertes je bio izdašan “dobročinitelj”, pa je pred kamerama poklanjao zaplenjena vozila i luksuznu robu nerazvijenim selima i lokalnim samoupravama. U tami je pak poklone prosleđivao raznim funkcionerima, javnim ličnostima, specijalnoj policiji, vojsci i paravojnim formacijama

kako je zakon nalagao, nego u Kertesovom sefu u kancelariji, odakle je već distribuirana tamo gde treba.

Jedna od signifikantnih petooktobarskih scena svakako je upad “intervenčne brigade” DOS-a u Saveznu upravu carina. “Brigadom” je upravljao biznismen i vlasnik frišopova Dušan Zabunović, Đinđićev kum i finansijer Demokratske stranke, uz podršku ekipe kaptana Dragana. Kertes je uhvaćen *in flagranti*, sa facom deteta koje je uhvaćeno u krađi pekmeza, kako uništava dokumentaciju. Šta se sve tu dešavalo, teško je znati, ali Kertes je potom odveden pred istražnog sudiju i određen mu je pritvor. Slošilo se ovom “lojalnom Mađaru”, koji je imao problema sa povišenim šećerom, tada. Nije uspeo da uništi dokumentaciju. Kažu da su zapravo trebali dani i dani da se sva papirna nepočinstva pretvore u “rezance”. Mediji su izveštavali da je prilikom upada u Upravu carine zatečeno 1,3 miliona dolara u raznim valutama, određena količina zaplenjenih narkotika, oko 50 komada oružja i desetak blindiranih automobila. Potom se Kertesovo ime našlo na brojnim postpetooktobarskim optužnicama, koje su sve bile bezuspešne, osim jedne.

odnosno omogućio da stekne silno bogatstvo. Bracika je 2017. godine oslobođen i optužbi da je omogućio pokojnom generalu policije Radovanu Stojičiću Badži i njegovom bratu Siniši da švercuju duvan. Navodno je Kertes obezbedio da se cigarete ne registruju na carini ili da se prikažu kao da su u tranzitu, te da ih nije potrebno ocariniti. Opšte je mišljenje da je upravo šverc cigareta Badži došao glave.

Iako su mnogi detalji bili poznati ne samo policiji i tužilaštvu već i javnosti još 2001. godine, glavna optužnica protiv Kertesa za zloupotrebu položaja podignuta je tek 2007. godine. Reč je o prenosu love na Kipar. Veli optužnica da je Bracika zajedno sa Miloševićem, Jovanom Zebićem i Nikolom Šainovićem organizovao prenos državnog novca u kiparske banke, nakon čega mu se gubi svaki trag. U pitanju su naravno milioni maraka. Sudilo se samo Kertesu, jer su u međuvremenu Milošević i Zebić preminuli, a Šainović je bio u Hagu. Optužnicom je obuhvaćeno i to da je Kertes bez pravnog osnova novac od Carine poklanjao pojedinim preduzećima. Pravosnažnom presudom je osuđen na šest i po godina zatvora, ali je – po dolasku SNS-a na vlast – 2014. godine Specijalni sud poništio presudu i proglasio ga nevinim zbog zastarelosti slučaja.

su bili radikali, devedesetih. Kertes 2015. postaje član Srpske napredne stranke.

Nakon dva ponovljena suđenja, u februaru 2007. godine Kertes je osuđen na dve i po godine zatvora zbog obezbeđivanja “kamiona ubice” za atentat na Ibarskoj magistrali 1999. godine, čiji je cilj bio ubistvo opozicionog lidera Vuka Draškovića. Drašković je preživeo, ali su četvorica njegovih saradnika izgubila život. Odslužio je kaznu (godinu i po, zbog dobrog vladanja) i 2011. godine izašao iz zatvora.

Neki će tvrditi da su sve ove optužnice protiv Kertesa podignute iz dva razloga. Prvi je jer je bio nezajažljiv i potpuno raspojasan, verujući da Milošević nikada neće pasti sa vlasti. Drugi razlog glasi: njegova stranka ga je posle političkih promena pustila niz vodu, te nije imao valjanu političku zaleđinu. Rekli smo već da nije bio omiljen u SPS-u, pogotovo među ekipom koja je partiju preuzela po Miloševićevom odlasku u Hag. SNS je za Kertesa pokazao veću senzibilisanost i sada je zaštićen.

Poslednjih godina Bracika više nije interesantan medijima. Sve su prekrili “ružmarin, snjegovi i šaš”. Niko od sagovornika “Vremena” ne zna gde se danas nalazi i čime se bavi. Ali, kažu, sigurni su da mu ništa ne fali.

NEDIM SEJDINOVIĆ

Torlak V

Podrška države po pravilu ne vodi onom cilju koji je država zamislila, ali bi, ako bude bilo najavljenih finansija, podstakla razvoj mnogih laboratorija i istraživačkih timova. A tamo gde na takav način raste znanje, neizostavno raste i nada za budućnost. Ako najave nisu lažne i ako stvari krenu na takav način, nova vakcina na Torlaku tako bi nas mogla vakcinisati ne samo protiv kovida, nego i protiv neznanja i beznađa

Krošnje koje se nadvijaju nad dugom, belom metalnom ogradom, izvirujući na ulicu Vojvode Stepe u Beogradu, opupele su i olistale dok je, sa druge strane, u Institutu za virusologiju, vakcine i serume "Torlak" instalirana i pokrenuta prva mašina južno od Voronježa i Saratova koja puni bočice vakcinom Sputnik V. Prva serija kontrolnih doza ruske vakcine protiv kovida 19 napunjena je 14. aprila na "Torlaku". Rad mašine, u prisustvu gostiju, zvaničnika i naučnika iz Ruske Federacije, snimljen je, objavljen na društvenim mrežama, a Ruski fond za direktna ulaganja (RDIF) je oglosio pokretanje proizvodnje Sputnjika V u Srbiji, kao prvoj zemlji u južnoj Evropi gde se to događa. U saopštenju, RDIF navodi da proizvodnja zadovoljava najviše standarde, a uz to je najavljeno i da će masovna proizvodnja početi u drugoj polovini maja 2021. godine.

Vakcinu Sputnik V proizveo je ruski Institut Gamaleja, jedna od vodećih svetskih naučnih ustanova u virusologiji. Ideja ove vakcine, od ranije oprobane kod vakcina za ebolu, podrazumeva korišćenje takozvanog adenoviralnog vektora – bezazlenog adenovirusa kome je, genetičkom intervencijom, zamenjen deo RNK izabranim delom genetičke informacije koronavirusa, tako da imuni sistem, reagujući na ovu "prehladu", stvara imuni odgovor na kovid 19. Robusna ruska mudrost je da vakcina koristi dva takva vektora, što obezbeđuje veću verovatnoću da imuni sistem reaguje. Mada su evropski mediji oštro kritikovali rano odobravanje ove vakcine u Rusiji, ona se pokazala izuzetno bezbednom i efikasnom – recenzirani radovi u prestižnim časopisima pokazali su da je njena efikasnost 92 odsto, a postoje naznake da je u praksi i

daleko veća. I dok RDIF ubrzano širi proizvodnju i pokušava da prevaziđe političku blokadu u Evropi, nije neobičan potez da jedno od mesta za pakovanje Sputnjika V bude izmešteno na samu granicu Evropske unije. Srbija i "Torlak" su iskoristili ovu priliku.

OD EUFORIJE DO OSPORAVANJA

Domaći stručnjaci, kao što su epidemiolog Radmilo Petrović, koji je radni vek proveo na "Torlaku" i ugledna virusološkinja Ana Gligić, oglosili su se nakon što je počela proizvodnja ukazujući u neografskim medijima da se za sada to odnosi na punjenje u individualne bočice, ali da će se proizvodnja antigena i vakcine i dalje odvijati u Rusiji. Šta će dalje biti nezahvalno je prognozirati, ali otvoreno je zaista zanimljivo pitanje – da li bi "Torlak" posle ovoga zaista mogao da Srbiju učini "regionalnom silom" na polju istraživanja i proizvodnje vakcina, tako da možda jednog dana ona bude među predvodnicima naučnog razvoja u ovoj očigledno dramatično važnoj oblasti istraživanja?

Domaća javnost se, kao i u svemu drugom, naravno, podelila. Kritičari vlasti, kako političari, tako i medicinari, odbacuju sasvim ono što se dešava i kritikuju ambicioznost poduhvata, ukazujući da "Torlak" nije u stanju da samostalno proizvodi vakcine protiv kovida i da će pakovanje dopremljenog antigena biti sve što će se desiti. Većina ovih mišljenja se oslanja na ocenu dr Zorana Radovanovića kako je "Torlak" "nekada ugledna ustanova koja je sada pala na najniže grane". Sa druge strane, nakon što je ministar Nenad Popović (koji tokom prethodnih meseci, očigledno, nije štedeo svoje ruske veze da dovede Sputnik V u Srbiju) objavio da na "Torlaku" počinje punjenje

Fotografije: Tanjug

kontrolne serije, vlasti o ovom institutu govore kao o prioritetnom nacionalnom projektu. U interpretaciji tabloida, to potom zvuči kao da se Torlak sprema za lansiranje u orbitu.

POLITIKA, ISTORIJA I NAUKA

No, treba razumeti da se, iako Srbija ima respektabilnu nauku, ne mogu ni od nje očekivati čuda. Ili, možda, zapravo, mogu? Mada se često govori o pojedinačnim uspesima domaćih instituta i istraživača u planetarnoj naučnoj utakmici, današnja Srbija ipak nema nobelovaca, nije dom kakvog međunarodnog eksperimenta kao što je CERN (mada jeste njegova članica), tako da nije uobičajeno da naučni instituti u Srbiji, čak ni u epidemiološkim okolnostima, budu shvaćeni i predstavljeni kao globalna šansa Srbije. Najslbližnji takav primer star je sedam decenija, kada je u vreme osnivanja i prvih godina razvoja, nuklearni institut u Vinči bio perjanica u šesiru tadašnjih socijalističkih vlasti. Josip Broz Tito lično je bio zainteresovan za Vinču, a izgradnju i finansiranje instituta su nadgledali vodeći ljudi tadašnje države – Aleksandar Ranković je, na primer, bio šef Savezne komisije za nuklearnu energiju (SKNE).

Srbija danas je, svakako, teško uporediva sa posleratnom Jugoslavijom, ali

posle godina vrlo lošeg imidža neočekivano pretvaranje Srbije u zemlju vakcina bio bi zaista zanimljiv obrt. Međutim, da li je moguć? Nesumnjivo uspešna u nabavci dovoljnih količina različitih vakcina protiv kovida 19, sa dobrom pozicijom i pregovorima sa svim stranama, kao i sa dobro ocenjenom organizacijom imunizacije, uz to i otvaranjem granica za stanovnike regiona koji žele da se vakcinišu, Srbija se u teškim trenucima za Evropu predstavila na najbolji mogući način. Istovremeno, uz snažan otpor antivakcionalista i sveopštu politizaciju, broj imunizovanih stabilno raste, što će svakako, pre ili kasnije, obuzdati epidemiju. To sve ne govori o našoj nauci, ali je istovremeno, na talasu političkih hvalospeva u priči o "Torlaku", predsednik Republike Srbije najavio da će Srbija ne samo snabdevati region Sputnjikom V, već da će razvijati i druge vakcine, kao i da će se uložiti oko 20 miliona evra u takav poduhvat.

Ova najava, ako se stvarno obistini, možda ne bi učinila Srbiju globalnom silom, ali bi stvorila okolnosti kakve se u domaćoj nauci retko dešavaju – jednu nauku koja nije izmolila i na kratko dobila političku podršku, već nauku koja je politikom podstaknuta na razvoj. Ne ulazeći u opravdanost takvog puta niti njegovu održivost, istorija domaće nauke svedoči da je on vrlo redak.

Sam "Torlak" je primer kako su se istorija i politika poigravale naukom. Kao ustanova stara 80 godina, ovaj institut je obezbeđivao BSG vakcinu od samog svog nastanka, da bi potom razvio i vakcinu protiv difterije, velikog kašlja, tetanusa, gripa, a uzgred i razne serume, uključujući protivotrov za ujede zmija. Najveći uspon počeo je od 1960. godine, kada je institut na poklon dobio sojeve polio virusa. Zahvaljujući tome, Torlak će postati svetski poznat proizvođač polio vakcine, koju je izvezio u više od 30 zemalja. Nažalost, zbog krize krajem 20. veka i sankcija izgubio je položaj, kadrove i perspektivu. Sada se, kao jedna od retkih dobrih stvari u kovid krizi, "Torlaku" možda ukazuje nova prilika.

NADA ZA BUDUĆNOST

Ulaganje u vakcine inače nije komercijalno isplativ projekat – u farmaceut-

■ Na talasu političkih hvalospeva u priči o "Torlaku", predsednik Republike Srbije najavio da će Srbija ne samo snabdevati region Sputnjikom V, već da će razvijati i druge vakcine, kao i da će se uložiti oko 20 miliona evra u takav poduhvat

skom biznisu najmanje se zarađuje na vakcinama. Na drugoj strani, nakon dramatične godine pandemije, skoro tri miliona mrtvih, razorenih ekonomija i promene načina života do kojih je doveo virus iz Vuhana, naučni centri i laboratorije koji su iskoristili ogromnu baštinu naučnog znanja i u rekordnom roku razvili vakcine doneli su ne samo šansu za pobedu nad virusom, nego i ogromne političke poene. To je svakako dobrobit na koju svaka vlast računa kad ulaže u razvoj vakcina.

Ne treba zaboraviti ni da je to rizičan poduhvat, jer niko ne garantuje da ćete nakon godina ulaganja imati vakcinu baš kad zatreba. Budući da su se imena trenutnih velikih proizvođača vakcina protiv korona virusa odomaćila u javnosti, manje je poznato da među njima zapravo nema nijedne od tri najveće farmaceutske kompanije koje su tržištem vakcina vladale pre pandemije. Naime, najveći igrači – GlaksoSmitKlajn, Sanofi i Merk – ispali su iz trke tokom njenog naučnog dela, budući da su njihovi razni kandidati zastali u ranim fazama istraživanja. Efikasne vakcine su uspešno napravili mali igrači, praktično spinof kompanije, koje su u saradnji sa većim sistemima (kakav je Fajzer) i uz beskrajn priliv sredstava

sa berze, morali da za nekoliko meseci naprave globalni sistem.

Međutim, ulaganje u nauku nikad ne može biti pogrešno. Ulaganje u jednu ovakvu oblast u Srbiji može da dovede do neverovatno dobrih efekata, o kojima javnost i vlast trenutno i ne razmišljaju. Uz nove mehanizme finansiranja društvenih izazova, koje je predvidela strategija nauke "Moć znanja", i specijalne programe Fonda za nauku, postoje instrumenti da se podrže vrhunski istraživanja koja bi podstakla aktivnost na "Torlaku". Razvoj vakcina zahteva visokorazvijenu nauku, ali ne treba zaboraviti da Srbija ima brojne institucije koje mogu da se uključe i odigraju ozbiljne partije u virusologiji i srodnim oblastima, od SANU, preko IBISSA i IMGGI, do samog "Torlaka". Podrška države po pravilu ne vodi onom cilju koji je država zamislila, ali bi, ako bude bilo najavljenih finansija, podstakla razvoj mnogih laboratorija i istraživačkih timova. A tamo gde na takav način raste znanje, neizostavno raste i nada za budućnost. Ako najave nisu lažne i ako stvari krenu na takav način, nova vakcina na "Torlaku" tako bi nas mogla vakcinisati ne samo protiv kovida, nego i protiv neznanja i beznađa.

ŠLOBODAN BUBNJEVIĆ

Asfaltiranje Skadra

Ko god bude na vlasti u Srbiji u narednih deset godina, zateći će ugovorene i započete megalomanske projekte koji će drastično povećavati javni dug u stranoj valuti. Sigurno je da će vrlo brzo doći otrežnjenje. Projekcije iz Vučićeve agende "Srbija 2025" su nerealne i već samo male promene na međunarodnim tržištima kapitala urušiće sve te planove

OVDE PRUGA,
TAMO PUT: A. Vučić
i kineski partneri
razmatraju planove
Foto: Tara Radovanović / Tanjug

Početkom godine počela je do sada najteža unutrašnja kriza režima Aleksandra Vučića. Izvesni "Velja Nevolja" postao je državni neprijatelj broj jedan, ali su uskoro režimske televizije i tabloidi prešli na ljude iz najbližeg Vučićevog okruženja. Potom je otvorena afera "prisluškivanja" predsednika Vučića (po rečima ministra Vulina, prisluškivano je skoro 2000 razgovora, ali "na belo", uz odluku suda), pominjao se državni udar, na TV ekranima su pokazivani nekakvi snajperi. Narod se zabavljao estradnim privođenjima na "razgovore u svojstvu građanina", gde je izvesni Aca Bosanac brutalno bacan na pod i vezivan lisicama kao najopasniji kriminalac, da bi posle zakonskog maksimuma od četiri sata razgovora bez daljih posledica izašao iz policije. Nisu mnogo bolje prošle ni starlete

Tijana Ajfon i Mimi Oro, ali su zato bez privođenja prošli mnogo važniji ljudi – Slaviša Kokeza i Dijana Hrkalović.

I u trenutku kada su za odstrel (čitaj hapšenje) već bili viđeni Dijana Hrkalović i Kokeza, a Nebojši Stefanoviću su se odbrojavali dani u vladi, odjednom je sve zamrlo na provladinim medijima. Izgleda da se Vučić uplašio ishoda; umesto da se rasplete afera sa dve hiljade prisluškivanih razgovora predsednika države, predsednik je počeo desetodnevno obilaženje svih mesta gde se grade putevi po Srbiji.

ZABAVA NA GRADILIŠTIMA

Uz predsednika na te obilaske ide i velika pratnja; sve se direktno prenosi na Pinku i još ponekim medijima. Pored predsednika uvek se nalazi večiti direktor JP "Putevi Srbije" Zoran Drobnjak,

koji je preko sebe preturio šest vlada i dve rekonstrukcije; on se očigledno dobro zabavlja i ništa ga ne može iznenaditi. Tu je i novo lice, Toma Momirović, ministar građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, koji pokušava da privoli izvođače radova koji po pravilu kasne da završe posao u roku; koliko to čini na pravi način, posebno je pitanje. Momirović se već žestoko opekao pred kamerama na gradilištu beogradske obilaznice; deonica od Surčina do Orlovače nije, naravno, završena do 15. aprila kako je molio, pa i pretio Momirović, što znači da su ga, kako je rekao, "na prvom poslu prodali" pošto će deonica biti gotova tek u maju.

Naravno, u tom lutajućem cirkusu ima puno zabavnih detalja – na primer, kada predsednik ubeđuje izvesnog Džanga

u Srbiji

Putevi koji su do sada započeti

putevi u izgradnji	iznos kredita	izvor finansiranja
Iverak – Lajkovac	135 miliona EUR	kineski krediti
Preljina – Požega	445 miliona USD	
Ostružnica – Bujanj Potok (BG obilaznica)	207 miliona EUR	
Pojate – Preljina	800 miliona EUR	drugi izvor finansiranja
Ruma – Šabac – Loznica	465 miliona EUR	
Sremska Rača – Kuzmin	225 miliona EUR	

Putevi koji treba da počnu da se grade

Putevi koji treba da počnu da se grade (planirani u budžetu)	iznos kredita	izvor finansiranja
Bujanj Potok – Pančevo	680 miliona EUR	kineski krediti
Novi Sad – Ruma	610 miliona USD	
Beograd – Zrenjanin – Novi Sad	710 miliona EUR	
Novi most preko Save	100 miliona EUR	nepoznati izvori
Obilaznica oko Kragujevca	75 miliona EUR	
Šumadijski koridor	150 miliona EUR	
Bački Breg – Kikinda	100 miliona EUR	
Obilaznica oko Novog Sada i most	130 miliona EUR	
Požarevac–Golubac	450 miliona EUR	
Požega–Boljare (Crna Gora)	1,55 milijardi EUR	

(direktora kineske kompanije-izvođača) da mu "obeća" da će završiti put od Preljine do Požege do Nove godine. Nesrećnik je posle pet minuta predsedničkog tretmana pred kamerama morao da "kapitulira" i, s prilično neubedljivim izrazom lica, obeća da će završiti saobraćajnicu do tog roka. Inače, maltene svi auto-putevi su završavani sa nebrojenim probijanjem rokova. Autor ovog teksta spreman je da se opkladi da ni ovog puta neće biti drukčije.

Međutim, umesto da obilazak gradilišta predstavlja "trijumf" njegovog režima i rečit dokaz da je postigao nešto što se decenijama nije moglo desiti, izraz lica Aleksandra Vučića pokazuje duboko nezadovoljstvo i frustriranost – očigledno da predsednika muče afere koje je sam pokrenuo a iz kojih ne zna kako da izađe.

A ŠTA SE TO GRADI?

Trenutno se grade pravci Pojate–Preljina, Ruma–Šabac–Loznica, Preljina–Požega, obilaznica oko Beograda, veza sa BiH kod Sremske Rače i tzv. brze saob-

raćajnice Lajkovac–Valjevo i Novi Beograd – Surčin.

Država planira da ove godine počne radove za četiri nova auto-puta, beogradski metro i železnicu ka Mađarskoj (nabrojani su samo najveći projekti).

Od auto-puteva treba da počne izgradnja na pravcu Novi Sad – Ruma, Beograd–Zrenjanin i Niš–Prokuplje, a pominje se i pravac Požega–Boljare ka Crnoj Gori. To nije sve. Počeće radovi i na novom mostu kod Novog Sada i obilaznici oko tog grada, obilaznicama oko Kragujevca, Gornjeg Milanovca i Loznice, kao i izgradnja puta Požarevac–Golubac. I na kraju, a najvažnije, trebalo bi da počne i izgradnja poslednje deonice beogradske obilaznice od Bujanj Potoka do Pančeva.

Osim pravca Niš–Prokuplje, koji se finansira kreditima Evropske investicione banke i shodno tome će proći javnu tendersku proceduru, svi ostali pravci se ugovaraju direktnom pogodbom na osnovu međudržavnih sporazuma (uglavnom Kinezi). Druga mogućnost koja se koristi je poseban "Zoranin zakon" koji suspenduje procedure javnih nabav-

ki kod ugovaranja velikih infrastrukturnih projekata. To, naravno, otvara veliku mogućnost za koruptivne radnje kod ugovaranja, pošto se izbegava nešto duži, ali pouzdan i transparentan postupak javnih nabavki.

KOLIKO TO KOŠTA?

Država nema para da iz redovnih prihoda finansira izgradnju auto-puteva, pa ih zato finansira iz kredita. Najpovoljniji su, naravno, krediti međunarodnih finansijskih institucija, ali njih nije lako dobiti jer podrazumevaju i određena uslovljavanja i jasan ekonomski efekat projekta. Pored toga, izvođači se moraju birati po veoma preciznim kriterijumima tih institucija, a ti postupci mogu da traju i punih godinu dana; zato se dobijaju povoljne cene i znatno je smanjena mogućnost korupcije.

Srbija je za ključne pravce ka Severnoj Makedoniji i Bugarskoj dobila upravo takve kredite, a sada nam se nudi kreditna podrška Evropske investicione banke za pravac Niš–Pristina, uz donaciju EU od svega 40 miliona evra. Ako znamo da će troškovi samo prve deonice do Pločnika biti bar šest-sedam puta veći od donacije, pitanje je zašto će Srbija graditi i taj put i iz kakvog ekonomskog interesa.

KINEZI KAO OMILJENI FINANSIJERI I GRADITELJI

U priloženoj tabeli može se videti da je najviše započetih kredita ugovoreno sa kineskim bankama uz kamatu od 3 odsto godišnje, uz grejs period od 5 godina i otplatu od narednih 15 godina. U uslovima izuzetno niskih kamatnih stopa na finansijskim tržištima, gde se država trenutno zadužuje na 10 godina sa kamatom manjom od 1,2–1,5 odsto (izuzetak je bila ishitrena majska obveznica od 2 milijarde evra), ti zajmovi nisu povoljni.

Ipak, mnogo je veći problem što kineski zajmovi (i ne samo njihovi) podrazumevaju direktno ugovaranje sa firmama iz te države. To je dvostruki problem – em što je kamata veća od tržišne, em što u uslovima direktnog pogađanja cena po pravilu bude viša nego kod otvorenog tendera (inače, kineske poslove u svetu prati glas o konstantnoj korupciji što prilikom ugovaranja što prilikom izvođenja). Takvi zajmovi su možda imali smisla »

kada je kamata za državne obveznice bila veća od 5 odsto godišnje, ali danas ih treba izbegavati.

Trenutno je u toku izgradnja puteva u vrednosti preko 2,2 milijarde evra, a rebalansom budžeta koji je u proceduri otvara se mogućnost da država ove godine zaključi zajmove za nove puteve u vrednosti od još 4,5 milijarde evra. Ako uzmemo u obzir da ti zajmovi u principu podrazumevaju učešće iz budžeta od bar 15 odsto, kao i da cena celog posla može biti uvećana zbog naknadnih radova i troškova eksproprijacije, u te puteve će biti uloženo bar 8 milijardi evra; u skladu sa dosadašnjim "prebačajima" u troškovima izgradnje, konačna računica će izaći na 9 do 10 milijardi evra (bez kamata).

NAKNADNI RADOVI

PAPRENO KOŠTAJU

U izgradnji Koridora 10 kao po pravilu svaka deonica je plaćana više nego što je ugovoreno, a razlog je pojava "naknadnih radova". O čemu se radi? Izvođači započnu posao, a onda se pojavi problem koji nije njihova krivica već je odgovornost na naručiocu-državi. To može biti zbog kašnjenja sa eksproprijacijom; kod nas se gradnja započinje čak i pre nego što je izvršena kompletna eksproprijacija, pa kada se završi jedna etapa, za sledeću etapu mora da se čeka da se ti postupci okončaju.

Na pravcima ka Bugarskoj i Makedoniji projekti su rađeni na brzini i bez adekvatnog ispitivanja geologije terena, pa se redovno dešavalo da se pojavi klizište kada izvođač počne da probija usek na putu.

Svojevremeno je ministar Milutin Mrkonjić insistirao na brzini i jeftinoj izradi projekata, pa je CIP, firma u kojoj je bio dugogodišnji direktor, napravila projekte auto-puteva ka Makedoniji i Bugarskoj a da nisu sprovedena adekvatna geološka istraživanja terena. Posledice smo skupo platili, i ne samo zato što je gradnja trajala nekoliko godina više.

Dodatni radovi su idealna prilika za mešetarenje i korupciju; sa izvođačima se pregovara o iznosu odštetnog zahteva (u žargonu: klejma) i, naravno, to na kraju zavisi od direktora "Koridora Srbije"; zato je taj položaj uvek bio veoma bitan. Kroz klejmove je cena radova na Korido-

ru 10 uvećana za nekoliko stotina miliona evra, a država je za tri godine kašnjenja izgubila još bar 50-60 miliona evra prihoda od putarine.

KOLIKO NOVI PUTEVI IMAJU SMISLA?

Auto-put se smatra isplativim ako ga koristi 14.000 vozila dnevno – prema podacima JP "Putevi Srbije" u 2019. godini (prošle godine putevi su se manje koristili zbog epidemije i ograničenja kretanja), isplativi su pravci od Novog Sada i Kuzmina do Niša. Najfrekventniji pravci su Novi Sad – Beograd sa više od 25.000 vozila dnevno i Beograd–Požarevac sa skoro 30.000 vozila dnevno. Ispod granice rentabilnosti su pravci ka Makedoniji i ka Bugarskoj (9000, odnosno 8000 vozila dnevno), ali kako je auto-put kompletiran tek pre par godina, kada se međunarodni putnički saobraćaj normalizuje i ta dva pravca će dostići frekvenciju od bar 10 do 12 hiljada vozila dnevno.

Pravac od Obrenovca do Preljine čak i prošle godine, u uslovima krize, beleži rast saobraćaja od 30 odsto; do Lajkovca je put koristilo 10.400 vozila dnevno, a do Preljine 8200. Promet na tom putu će se i dalje povećavati pošto prošle godine Crna Gora nije bila otvorena za turiste, tako da možemo očekivati i da će ta deonica postati rentabilna. Indirektno, ona se već isplatila preko znatnog ubrzanja saobraćaja, bolje povezanosti ogromne teritorije koja je bila prilično udaljena od svih auto-puteva, a da ne govorimo o smanjenju broja saobraćajnih nesreća na Ibarskoj magistrali. Kada se završi deo-

nica do Požege (Džang je "obećao" Vučiću do kraja godine), Srbija će postati pristojno povezana mrežom auto-puteva, pošto čak 90 odsto stanovništva do auto-puta neće morati da putuje duže od sat vremena (od gradova sa više od 50.000 stanovnika izuzetak će biti samo Novi Pazar).

Beogradska obilaznica je prioritetni projekat za koji je u proleće 1991. godine najavljeno da će biti završen za 5 godina. Prošlo je 6 puta po 5 godina, a tek će krajem naredne godine biti završen deo od Ostružnice do Bujanj Potoka. Vlast najavljuje da će ove godine početi i poslednji, šesti deo obilaznice do Pančeva. Tek kada se on završi, kompletan tranzitni saobraćaj će zaobići centar Beograda, uz nemerljive ekološke i saobraćajne efekte. Pored toga, i železnički teretni saobraćaj će se izmestiti van grada (sada rizikujemo da se zgrade na Vračaru iznad železničkog tunela rastresu usled vibracija, izazvanih ogromnim opterećenjem teretnih vozova). Obilaznica će i dodatno rasteretiti auto-put kroz centar Beograda, pošto nikome više neće pasti na pamet da u tranzitu ide preko zagušene Gazele već će komforno putovati preko obilaznice auto-putem punog profila.

A ŠTA JE SA OSTALIM PRAVCIMA?

Osim gorenavedenih pravaca, diskutabilno je koliko ima smisla da se pokreće izgradnja svih ostalih auto-puteva. Ni u jednom trenutku nije povedena ozbiljna stručna rasprava o tome kakva nam putna mreža stvarno treba, već se novi putevi planiraju pre svega po nahođenju

■ Izgovor da “strani investitori” insistiraju da im auto-put dođe pred vrata fabrike je farsa; da je to istina, već bi davno pored niškog auto-puta bila izgrađena nebrojena industrijska postrojenja

Aleksandra Vučića. Namere su jasne – auto-puteve svi vide kao uspeh vlasti, i to je u redu sve dok to ima i ekonomskog (i socijalnog) opravdanja.

To ne znači da ne treba uložiti pare u značajnu modernizaciju mreže magistralnih puteva. Apsolutni je prioritet da se na frekventnim pravcima urade obilaznice oko sela i gradova. Dobar primer za to imamo oko Požarevca ili Požege, gde je saobraćaj još pre više decenija regulisan obilaznicama sa denivelisanim raskršnicama. Severna obilaznica oko Kruševca je isto tako dobar primer, gde se obilazi grad u dužini od 11 km sa samo jednim kružnim tokom.

Umesto milijarde evra koju rasipamo plaćajući Behtelu za “digitalni” auto-put, Kruševac bi se za ne više od par desetina miliona evra mogao povezati sa novom brzom saobraćajnicom dužine samo 14 km koja bi zaobilazila Čičevac i dva sela i imala na jednom delu i treću traku za preticanje. Time bi se od centra Kruševca do auto-puta dolazilo za najviše 20–25 minuta – odnosno jedva 5 minuta sporije nego “digitalnim auto-putem”. Isto tako bi se i Kraljevo moglo povezati sa Preljinom, što bi takođe omogućilo veoma brzu vezu gde bi se za 20–25 minuta stizalo do auto-puta. Uz izgradnju obilaznica oko Trstenika i nekoliko sela na sadašnjoj magistrali, “moravski koridor” bi postao bespredmetan, i za ne više od 100 miliona evra svi saobraćajni problemi bi bili rešeni za više decenija.

Nepotrebna investicija je i pravac ka Zrenjaninu. Od beogradske obilaznice do Zrenjanina ima 55 km ravničarskog puta koji prolazi samo kroz tri sela. Za ne više od pedesetak miliona evra mogla bi se napraviti izuzetno kvalitetna saobraćajnica (proširenje postojeće sa trećom trakom i izgradnja obilaznica oko sela). Novim auto-putem stizaće se do beogradske obilaznice za 25–30 minuta, dok bi se modernizacijom postojeće

saobraćajnice putovalo oko 35–40 minuta. Isto važi i za pravac od Zrenjanina ka Novom Sadu, kao i za pravac Novi Sad – Ruma. Obilaznicom oko Iriga i običnim tunelom ispod Fruške gore (a ne dvocevnom čudom) Novi Sad bi se povezao sa Rumom uz uštedu od bar 400 miliona evra u odnosu na planirani auto-put.

Srbija bi saobraćajno procvetala i bez nepotrebne mreže auto-puteva tako što bi se oko gradova i sela izgradile zaobilaznice na tranzitnim magistralnim i regionalnim pravcima, a trasirali novi pravci tamo gde je veliko zagušenje ili loša konfiguracija terena. Izgovor da “strani investitori” insistiraju da im auto-put dođe pred vrata fabrike je farsa; da je to istina, već bi davno pored niškog auto-puta bila izgrađena nebrojena industrijska postrojenja. Modernizacijom postojeće mreže puteva dobili bi se izuzetno dobri efekti, tako da niko ne bi mogao opravdano da se žali da je (pre)daleko od auto-puta. I na kraju, sve radove na ozbiljnoj modernizaciji mreže magistralnih puteva mogle bi da rade domaće firme, umesto stranih kompanija koje (trenutno) jedine mogu da pristupe izgradnji auto-puteva od 50 do 70 km.

RUPA BEZ DNA

Naravno, niko ne spori da bi bilo idealno da Srbija ima sve te planirane auto-puteve, ali da li je to stvarno prioritet? Trenutno su povoljni uslovi za zaduživanje na međunarodnom tržištu, ali pitanje je da li će tako biti i za nekoliko godina. Već sada nama treba (ako ne bismo imali deficit u budžetu) da se zadužimo skoro 5 milijardi evra svake godine samo za vraćanje kredita koji dospevaju. Izgradnja samo pomenutih puteva koštaće 10 milijardi evra, što je 36 odsto trenutnog javnog duga.

Kamo sreće da su auto-putevi jedina ambicija vlasti; sudeći po rebalansu budžeta, planira se i početak gradnje

beogradske metroa, masivna ulaganja u kanalizacionu mrežu, izgradnja nove elektrane Kolubara B i da ne nabrajamo dalje. Državi se dozvoljava novo zaduživanje u visini od zastrašujućih 20.000 milijardi dinara, odnosno 17 milijardi evra. To nije sve. Država planira da izda garancije javnim preduzećima u visini od 1.120 miliona evra (država otplaćuje i deo tih dugova).

Srbija će teško uspeti da “povuče” tolika sredstva, ali opasnost leži u tome da se brže-bolje i netransparentno ugovore preskupi investicioni projekti koji će trajati više godina. Zaduhivanje se sukcesivno povlači kako napreduju radovi, što znači da naš javni dug neće odmah “eksplozirati”. Ipak, to donosi ogroman rast duga u budućnosti i predstavljaće veliko opterećenje za državu u narednoj deceniji. Praktično, ko god bude na vlasti u Srbiji u narednih deset godina, zateći će ugovorene i započete ogromne megalomanske projekte, koji će drastično povećavati javni dug u stranoj valuti. Pritom, pošto su izvođači strane kompanije, profit (čitaj devize) iznosiće se iz zemlje, što će opterećivati devizni bilans države. Sigurno je da će vrlo brzo doći otrežnjene. Projekcije iz Vučićeve agende “Srbija 2025” su nerealne i već samo male promene na međunarodnim tržištima kapitala urušice sve te planove.

Možda nije loše da se podsetimo divne narodne pesme *Zidanje Skadra*.

*Kad to začu Vukašine kralju,
On podviknu Rada neimara,
Rade viknu tri stotin' majstora:
Gradi kralje Skadar na Bojani,
Kralje gradi, vila obaljuje,
– Ne da vila temelj podignuti,
A kamoli sagraditi grada!
Pa dozivlje iz planine vila:
“More, ču li, Vukašine kralju,
Ne muči se i ne harči blaga!*

Po legendi, kralj Vukašin je uzimao mlađu Gojkovicu kako bi se završila gradnja (tvrđava Rozafa i danas postoji). Aleksandar Vučić, kome samo nedostaje da bude nasledan pa da liči na apsolutnog monarha, moraće da nađe novu Gojkovicu, ako hoće da dovrši svoj Skadar na Bojani. Ali legende su legende i, nažalost, ne kažu šta nas čeka u teškoj i neizvesnoj budućnosti.

BOGDAN PETROVIĆ

“The Game”

Zbog brutalnosti hrvatske policije i neprobojnosti mađarske granice sa Srbijom sve više migranata pokušava da se dokopa Evropske unije preko Rumunije. Mnogi od njih pod nehumanim uslovima mesecima ostaju zarobljeni u Srbiji, ali niko ne odustaje od zacrtane rute ka nekom boljem životu

Suton nad vojvođanskom ravnicom, 18 je časova. Oštar vetar kosi. Grupa od pedesetak mladića, sa rančevima i vrećama za spavanje prebačenim preko ramena, odlučno korača putem koji povezuje sela Majdan i Rabe, dvadesetak kilometara istočno od Kanjiže. Ašuk iz Indije, Ahmed iz Alžira, Sirijci i Marokanci. Dve granice sa Evropskom unijom su na samo nekoliko kilometara odatle: jedna sa Mađarskom, preprečena ozloglašenom duplom ogradom viso-

■ **“Policija me je uhapsila, pretukla i opet sam završio ovde. Bez ičega. I patike i jaknu su mi uzeli”, kaže Palestinac Siri (levo na slici), koga su iz Mađarske deportovali u Srbiju. Svoju priču priča u dvorištu u kome su se okupili da založe vatru kako bi skuvali šerpu krompira**

Foto: Milica Čubrilo Filipović

kom šest metara, sa bodljikavom žicom pri vrhu, podignuta je 2015. godine po nalogu premijera Viktora Orbana. Uz nju se nižu najsavremenije kamere, i detektori kretanja. Druga sa Rumunijom je manje čuvana. Svi će oni te večeri pokušati *the game* (igru), koja se sastoji od pokušaja da se izbegne policija i uđe u EU preko "tromeđe".

Ovo je alternativna migraciona ruta koju sve više migranata koristi poslednjih meseci, iako je mnogo duža nego putanja preko Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije. Ovom trasom se ulazi u Mađarsku, to jest u Šengen zonu, zaobilaznim putem preko Rumunije. "Jasni pokazatelji da se povećao broj ljudi koji ilegalno dolaze iz Srbije primorao nas je da povećamo broj pripadnika patrola", glasi saopštenje Fronteksa, EU Agencije za graničnu i obalsku stražu. Danas 87 pripadnika Fronteksa obezbeđuje granicu zajedno sa rumunskom policijom.

Od prošlog januara saradnja Fronteksa sa mađarskom policijom je suspendovana dok se zakonodavstvo ne harmonizuje sa evropskim normama po pitanju tražilaca azila. Naime, Mađarska sistematski vraća izbeglice nazad u Srbiju, ne dajući nikome priliku da podnesu zahtev za azil. Prema podacima Helsinškog komiteta, od decembra prošle godine 4000 ljudi je tako isterano iz Mađarske po kratkom postupku. S obzirom da ne postoji statistika ilegalnih prelazaka granice, najrelevantniji podaci su analize broja zahteva za azil koji je drastično povećan u Rumuniji od prošle jeseni. Sa 2626 došli su do 6156, što predstavlja povećanje od 137 odsto. Prema podacima *Inspectoratul General pentru Imigrări*, rumunskih imigracionih službi, od jeseni 2020. godine 92 odsto onih koji traže azil je ilegalno ušlo iz Srbije.

SAMO NE PREKO HRVATSKE

Mnogi od onih koji se nadaju da će preći tromeđu prvo su pokušali sreću preko Bosne i Hercegovine i Hrvatske. "Tamo je teško", kaže Ahmed, Alžirac u tridesetim godinama, koji je zajedno sa petoricom svojih sugrađana našao sklonište u napuštenoj kući sa zjapećom rupom na krovu u selu Majdan. "U Hrvatskoj policajci svuda patroliraju sa kapuljačama na glavama. Uzimaju sve – no-

vac, telefon i odeću. Znam ljude koji su prebačeni u bolnicu." Za Ahmeda nema sumnje, bolje je probati preko Rumunije i Mađarske.

Humanitarne organizacije već dugo upozoravaju na preteranu revnost hrvatske policije. Situacija se znatno pogoršala prošlog leta, kada je u bosanskom Unsko-sanskom kantonu nastao haos, a nasilje hrvatske policije dodatno eskaliralo. Prošlog oktobra je evropska komesarka zadužena za unutrašnje poslove Ilva Johanson osudila "nehuman i ponižavajući tretman" migranata, obećavajući "detaľnu raspravu" sa vlastima u Zagrebu. Savet Evrope je pozvao hrvatske vlasti da zaustave policijsku torturu i kazne počinioce.

Ali, na terenu su se stvari samo pogoršavale. Krajem decembra prošle godine izbio je požar u kampu Lipa blizu Bihaća, i dok su se vlasti BiH prepirale oko toga ko je odgovoran, stotine ljudi se treslo od hladnoće na otvorenom, u snegu, a dolasci u severni deo Srbije su se pove-

ćavali. "Samo u selima Majdan i Rabe od ove zime stalno boravi više od 300 migranata", kaže koordinator Lekara bez granica (MSF) u Srbiji Žeremi Ristor. Većina utočište pronalazi u napuštenim kućama pripadnika mađarske i rumunske manjine kojima su Budimpešta i Bukurešt izdali pasoše nakon integracije u EU. Potom su oni masovno otišli u potrazi za boljim životom.

ZAGLAVLJENI U SRBIJI

Siri, Palestinac čija je porodica našla zaklon u izbegličkim kampovima u Siriji šezdesetih godina prošlog veka, skvotuje u staroj trošnoj panonskoj kući od naboja na ulazu u Rabe. Devetoro ih je, uključujući tri devojke. Ovaj mršavi 27-godišnjak sa glavom umotanom u šal je pobjegao od borbi u Alepu 2011. godine. Prešao je Jordan, Liban i Tursku, pre nego što je krenuo Balkanskom rutom u nadi da će se pridružiti delu svoje porodice koja se nastanila u Nemačkoj blizu Štutgarta.

Pre nekoliko dana, Siri je preko Rumunije stigao do Segedina i ponadao se da je blizu cilja. "Policija me je uhapsila, pretukla i opet sam završio ovde. Bez ičega. I patike i jaknu su mi uzeli", izgovara sa uzdahom, trudeći se da zadrži osmeh na licu. Svoju priču priča u dvorištu u kome su se okupili da založe vatru kako bi skuvali šerpu krompira. Sa telefona se čuje "Get up, stand up" kralja regea Boba Marlija.

"Imamo para za malo hrane i cigarete", kaže jedna od devojčica sedeći na dušek u na podu male sobe zagrejane raspadnutim šporetom na drva. Na zidovima se i dalje vide tragovi zelenih šara koje su nekad krasile vojvođanske kuće. "Sreća, u kupatilu su ostale kada i klozetska šolja, pa napunimo bidone i operemo se. Mnogo nam to znači, iako je voda ledena", objašnjava Lejla. Prekida razgovor da bi preko Skajpa razgovarala sa majkom u Nemačkoj.

DESNIČARSKI GNEV

Beogradski kolektiv Klikaktiv jedna je od retkih humanitarnih organizacija koja dolazi svake nedelje i pruža migrantima pravnu pomoć i psihičku podršku. "Radije borave što bliže granici nego u udaljenim prihvatnim centrima u kojima su uslovi daleko bolji, kao u Somboru i Kikindi", objašnjava pravnica ove organizacije Milica Švabić.

"Van kampova se susreću sa sve većim antagonizmom lokalnog stanovništva. Retorika se promenila poslednjih godina. Više se ne govori o izbeglicama već o "migrantima koji su došli da islamizuju Srbiju i Evropu", ističe socijalni radnik

Klikaktiva Vuk Vučković. Tako je poslednjih godinu dana sve učestalije marširanje ekstremno desničarskih organizacija poput Narodne patrola, koja je prošla kroz Rabe i Majdan uz povike "Srbija je naša" i sa željom da "počisti zemlju od đubre". Nijedan pripadnik te organizacije nije priveden, a stanovnici su čak i potpisivali peticije podrške.

"Ljudi se sada plaše izbeglica. Uglavnom su stari ostali ovde. Ima nas sve skupa jedva 150 u Majdanu i Rabe", kaže šezdesetogodišnjak Abraham Rudolf, koji živi u skromnoj kući na ulazu u Majdan naslonjenoj na ruševinu u kojoj skvotuju kandidati za game. "Tačno je da su napravili veliku štetu i da nema ko da to nadoknadi narodu. Greju se gredama, žive u strašnim higijenskim uslovima... Povremeno ukradu krompir sa njiva. Ali hladno je, i oni su gladni. U stvari, nikoga ne povređuju, kupuju u prodavnici koja je procvetala. Oni samo hoće da idu dalje, neće da ostanu ovde. Jednom sam im pozajmio sekiru da cepaju drva, polomili su je ali su mi doneli pare da nadoknade štetu i koka-kolu", kaže Abraham, vozač mesne zajednice u penziji koji sada obrađuje zemlju.

SVE JE POSTALO RUTINA

Iako je tromeda manje opasna od putanje kroz Hrvatsku, ne manjka policijskog nasilja. To je navelo MSF da se usredsredi na pomoć žrtvama. "Što policija ima više iskustva, to ostavlja manje tragova batinanja. Zato se više vidi kada deluju rumunski policajci. Više od 30 odsto naših konsultacija odnosi se na fizičke traume, većina je počinjena tokom fizičkog

IZBEGLIČKI PRIVREMENI SMEŠTAJ:

Selo Rabe

Foto: Simon Rico

odvraćanja migranata da pređu granicu, dok su ostale posledice nesreća", kaže koordinator Žeremi Ristor.

Tako je Hanan pala skočivši sa mađarske ograde. Nikada nije lečena i od tada ova 33-godišnja Sirijka blagog lica ima bolove dok hoda. Ali ne odustaje od svog cilja da stigne do Nemačke zajedno sa suprugom i dvanaestogodišnjim nećakom čiji su roditelji ubijeni u borbama u Alepu. "Isprobali smo sve puteve", kaže ona, dok sedi pored puta kako bi skupila snage da nastavi dalje. Bivši student engleske književnosti besprekorno govori i francuski jezik. "Dva puta smo prelazili Dunav kako bismo se dokopali Rumunije. Ovde na tromedi smo pokušali dvanaest puta. A granice Hrvatske i Mađarske pokušali smo da pređemo sedam puta." Ovog puta rumunska policija proterala ih je na granični prelaz Rabe. "Teško je, ali nemamo izbora. Moj muž je napustio Bašarovu vojsku sa svojom puškom. Ako se vrati, biće osuđen na smrt."

Bez obzira na visinu zidova i prepreka postavljenih na njihovom putu i policijsku represiju, uporni u potrazi za boljom budućnosti, skoro svi će na kraju preći granicu EU. Kao što ih je prešlo preko milion od 2015. godine, uglavnom bežeći iz Sirije, Iraka, Avganistana, sa Srednjeg istoka i iz Afrike. Bezbednosna politika samo pogoršava ranjivost izbeglica i njihovu izloženost trgovcima ljudima koji naplaćuju prelazak svake granice oko 2000 evra.

Da li će EU primeniti svoje principe poštovanja humanitarnog prava i Ženevske konvencije i primorati svoje novije članice kao što su Hrvatska, Mađarska i Rumunija da ih se pridržavaju, ili će ih koristiti kao graničarske pse čuvaru kojima je implicitno dozvoljeno da batinaju? Kada su vlasti u Beogradu u pitanju, reakcija skoro da nema. Mađarska i rumunska policija često ne obaveštavaju svoje srpske kolege o proterivanju izbeglica. Sve je postalo rutina. Samo ih prebace sa druge strane granice. Da li je u pitanju stav da se komšijama ne treba zamerati? Ili je u pitanju diplomatsko ćutanje u kontekstu jačanja saradnje Srbije sa Fronteksom? "Usputna izbeglička stanica" Srbija mogla bi u narednom periodu da postane "sigurnosna komora" EU.

MILICA ČUBRILO FILIPOVIĆ

Srbija se trovati ne može

"Svi da se branimo: naučnici, instituti, struka i motika, i javne ličnosti, i patrijarh Porfirije i Novak Đoković. Da stanu u odbranu svoje zemlje, njenih reka, zemlje, vode, vazduha i stanovništva koje se pretvara u nove ekološke izbeglice. Od akademika do čobanina"

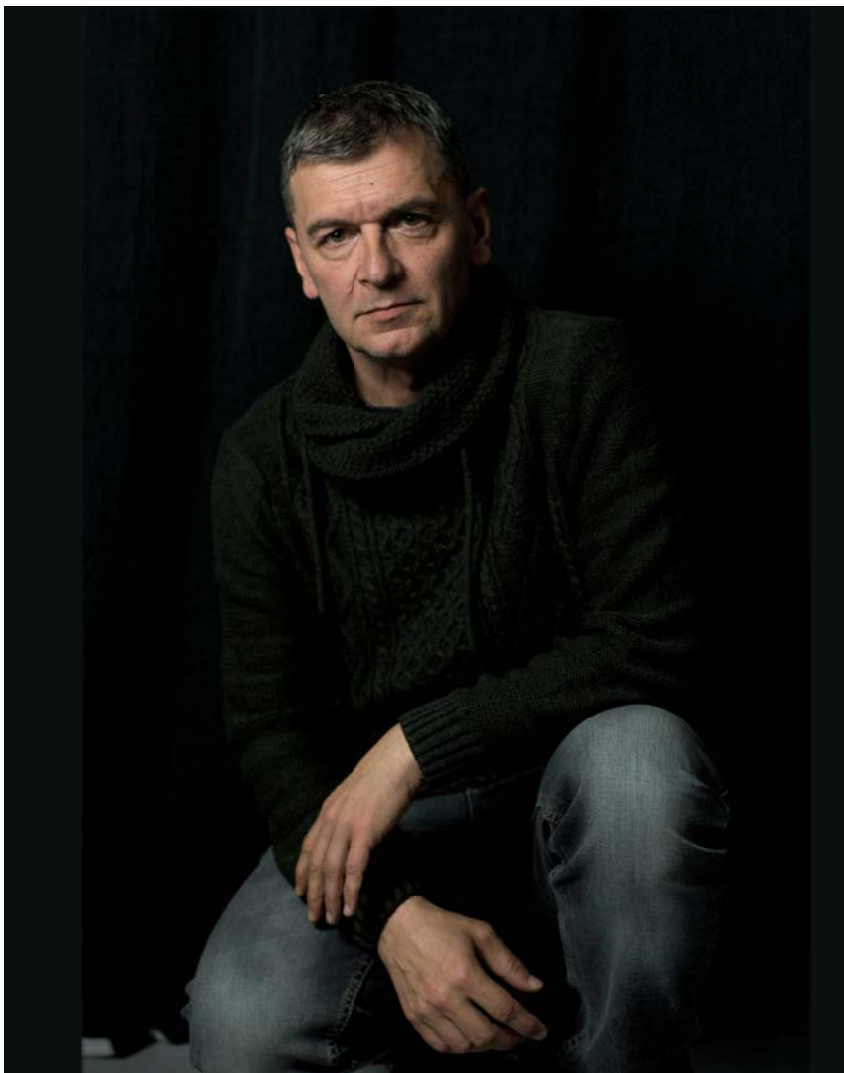
Ekološki protest i više nego pristojan broj ljudi 10. aprila u Beogradu i, sedam dana kasnije, protest više hiljada ljudi u selu Gornja Dobrinja kod Požege protiv geološkog ispitivanja litijuma na tom području, ponovo su nametnuli pitanje: može li "zele-na ideja" da postane značajniji politički faktor u Srbiji? Dok nam se iz vlasti servira priča da smo počeli da se bavimo zaštitom životne sredine jer "bolje živimo", pulmolozi upozoravaju da je po stopi smrtnosti od aerozagađenja Srbija prva u Evropi i deveta u svetu. Ekologija je u Srbiji više pitanje opstanka nego – boljeg života.

Da li inicijatori i organizatori protesta u Beogradu, više od 50 ekoloških udruženja, koji su se okupili s idejom da ovakvim i sličnim protestima zahtevaju prekid niza projekata štetnih po životnu sredinu u Srbiji (Rio Tinto, MHE, Makiš, LingLong, Tojo tajers, etc) i poštovanje najviših ekoloških standarda, znaju – šta dalje?

Jesu li svesni političke moći koju bi mogli da imaju? Razmišljaju li o izborima?

Vlast je do sada pokazala širok spektar mogućnosti kojima se ideja grupisanja i homogenizacije opozicije uspešno opstrirala. Ukratko, Aleksandru Vučiću je proteklih devet godina uvek polazilo za rukom da rasturi opozicione stranke ko mačke s bunjišta. Ko ocrnjen, ko ucenjen, ko podmićen. Čeka li i ekološke pokrete slična sudbina?

O svemu ovome razgovaramo s Aleksandrom Jovanovićem Ćutom, aktivistom pokreta "Odbranimo reke Stare planine", koji je jedan od inicijatora ekološkog protesta u Beogradu. Kaže da su mu još pre tri godine "iz SNS-a nudili da napravi beogradsku Zelenu stranku": "Obećavali mi ofis, hiljadu, hiljadu i po evra platu, rekoše, ostao bi ti Ćuta, nego ako si pametan, malo bi se pojavljivao u gradskoj skupštini s Goranom Vesićem i tako to", kaže Ćuta Jovanović u razgovoru za "Vreme".

Fotografije: Marija Janković

■ **"Oni koji žele da se bave politikom ili makar okupljanjem ljudi oko neke ideje ili akcije, moraju da imaju na umu da ako hoćeš da ti ljudi veruju, moraš da uđeš u svaku kuću. Mi smo ušli u svaku kuću na Staroj planini. Obišli smo svih dvadesetak sela koja imaju po 15 ili 20 stanovnika, uglavnom ljudi od po 90 godina. S tim su i računali ovi koji su u to krenuli, da nema ko to da brani"**

"VREME"**A ko vam je to nudio?**

ALEKSANDAR JOVANOVIĆ ĆUTA: E, pa sad da vam kažem, moj prijatelj koji ima veze s njima.

Vlast uvek zna kako da posvada opoziciju. Može li isto da napravi i među ekološkim pokretima koji, makar za sada i spolja gledano, deluju da su u saglasju?

Prvo, ne znam ko sebe naziva opozicijom, to su više-manje oni koji su bili u vlasti poslednjih 30 godina. Projekti Rio Tinto, male hidroelektrane, Makiš, sve su to nasleđeni projekti od bivših vlasti. Ekologija bi bila prva tema većine tih opozicionih stranaka, ali mnogo je toga počelo u njihovom vreme. Svi su oni učestvovali u zločinu nad prirodom i ljudima u Srbiji. Treba da se pitaju što ih narod neće. O kojoj, na kraju, opoziciji pričamo kad je pola DS-a kod Vučića?

Može vlast da razbija šta hoće, ali jedini način je okupljanje. Da nas bude svaki put sve više i da se vidi ko smo to mi i šta dalje radimo. Ako se ide sledeći put u Dobrinju ili na bagerima u Aleksandrovac, da nas bude 20.000. Da odemo u Zrenjanin, Bor, Lazarevac... Ako budemo radili jedinstveno i pametno, doći ćemo i na to, na politički angažman, niko od toga ne beži, neminovnost je da budemo aktivni u politici, ali ne kao nečija značka na reveru, nego kao politički subjekt bez kojeg nijedna vlada ne može da se formira. Samo tako nijedna odluka štetna po građane Srbije i životnu sredinu neće moći da se donese.

Mislite da možete da ostanete imuni na provokacije vlasti?

Provokacije? Pa njih boli uvo, oni su se sad uzbunili zato što se plaše da ne izađu na izbore. Samo ih to zanima.

Opet vam spočitavaju kako ste kao neuspešni investitor MHE pokrenuli kampanju protiv malih hidrocentrala?

Nisam ni pokušao da budem investitor. Ja sam poreklom iz Temske. Jedan moj prijatelj iz detinjstva je saznao da je u prostornom planu grada Pirota njegova lokacija na kojoj je nekad bila vodenica – predviđena za malu hidroelektranu. I ne možete da shvatite koliko je to moćna ideja: jednom kad se zavrsti turbina, tvoji su svi potomci obezbeđeni. To što je on trebalo tamo da gradi jeste vodenica. Tako je sve i počelo,

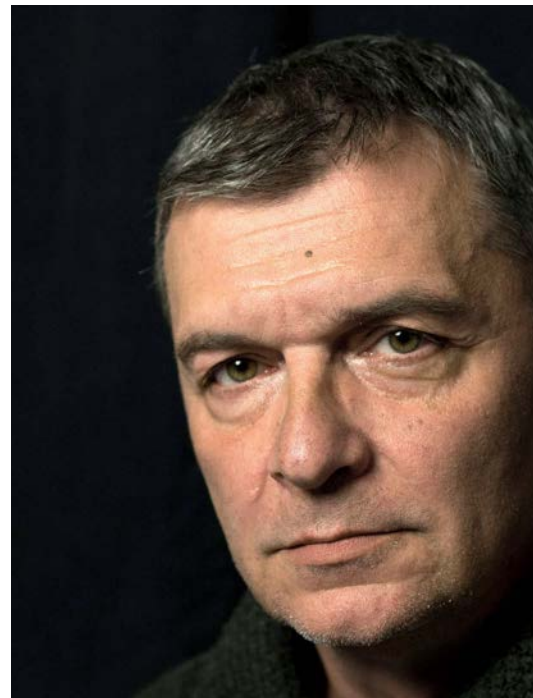
odbornici u Pirotu glasali su za vodenice koje su nekad i postojale na Staroj planini. U vodenice bi bile ugrađene turbine, niko nije lud bio da glasa za MHE na rekama, na kojima su odrasli. To je 60 kw mala hidroelektrana, nema cevi, reka slobodno teče. Na kraju, to mom prijatelju nisu dozvolili, stavio je kuću pod hipoteku za taj projekat. Ja sam dva puta poslao mejl da pitam šta je s tim. I to je sve. Ostao je i bez kuće, bio je to onaj Dinkićev Fond za razvoj. Običnim seljacima nisu dozvolili, ali su dali Nikoli Petroviću da na Crnom vrhu Crnovršku reku spakuje u cev. Ispostavilo se da je sve prevara bila, iza navodnih vodenica krile su se MHE i namera tadašnjeg G17+ da ostavi Staru planinu bez vode.

Da li je realno ekološke pokrete posmatrati kao novu političku snagu?

To što se desilo u Beogradu je posledica četvorogodišnjeg rata za vodu, u koji su nas uvukli i Zorana Mihajlović i Aleksandar Antić. Svi oni koji danas govore da su protiv malih hidroelektrana. Oni koji žele da se bave politikom ili makar okupljanjem ljudi oko neke ideje ili akcije, moraju da imaju na umu da ako hoćeš da ti ljudi veruju, moraš da uđeš u svaku kuću. Mi smo ušli u svaku kuću na Staroj planini. Obišli smo svih dvadesetak sela koja imaju po 15 ili 20 stanovnika, uglavnom ljudi od po 90 godina. S tim su i računali ovi koji su u to krenuli, da nema ko to da brani, da mogu da čerupaju ko šta dohvati. I nisu to samo ovi radili, i oni pre njih isto, svi koji su bili na vlasti i ovi koji su sad – odgovorni su za nestanak reka. Da budemo načisto, nama opozicija govori kako smo Vučićeva kvazi-opozicija, da radimo za njega, nama Vučić govori da radimo za Dragana Đilasa, a u "Danasu" nas optužuju da smo ekofašisti.

Nek govore šta hoće, sigurno je da se nećemo petljati ni sa jednom političkom strankom. Nema strančarenja jer to deli ljude. Ali, ne odbijamo saradnju s političkim faktorima koji hoće da rade na ovome. Imamo dokumentaciju, gomilu sudskih postupaka, ogromnu arhivu o svemu što je urađeno protivzakonito i što nas je dovelo do ekocida. Kad vidite ko je sve učestvovao u razbijanju cevi u Rakiti, na barikadama u Toplom Dolu, u vraćanju Rudinske reke u korito, tu su svi došli kao građani, iako je bilo i političkih predstavnika i jednih i drugih i trećih.

I naprednjaci razbijali cevi?

Naravno, pa tamo su svi glasali za SNS.

Najbolji primer za to je Štrpce, reka Lepenica. I tamo su došli da im otmu reku i da je ugraju u cev. I nisu im dali ni Srbi ni Albanci. I zajedno su stali da brane svoju reku, tukli se s ROSU koja je bila poslata da sprovede zločin. Ovi isti koji sad pričaju da su protiv MHE, poslali su nam "Protektu", privatnu firmu za obezbeđenje imovine, lica i objekata, momke s debelim iskustvom na ratištima u Bosni, patrolirali su s bejzbol palicama noću po Rakiti, podmetane su bombe. Tamo je katastar Babušnica, eto vam jednog primera, za jedan dan upisao investitora Gorana Belića kao vlasnika tuđe dedovine, upisali ga na imovinu meštana sela Rakita. Toliko o tome šta se desi kad nema pravne države. Tamo su podmetane bombe, policija je noću upadala ljudima u kuće, otimala lovačko oružje, plašili su se pobune, srušili su ljudima put koji vodi do njihovih njiva.

Tamo su tri bujične pregrade koje je sagradila Vodoprivreda probušene cevima. Bujične pregrade služe da kad dođu velike vode, lavinske poplave, kad padnu velike kiše i ponesu blato, kamenje, da selo Zvonce tri kilometra nizvodno od Rakite ne bude zatrpano muljem, blatom i kamenjem.

To može da se dogodi sad kad su bujične pregrade probušene?

Imaćemo slike kao u Latinskoj Americi, kada mulj i blato potope čitava sela. Za to će neko morati da odgovara. To su zbirke teških krivičnih dela. Država je malu planinsku rečicu Rakitu stavila pod hipoteku. Kad država stavi reku pod hipoteku da bi privat-

■ **“Kad bi svih 58 MHE na Staroj planini radilo 24 sata dnevno 365 dana u godini, to bi Srbija potrošila za jedan zimski sat! Za jedan sat da nestanu svi vodotokovi, svaka rečica na Staroj planini”**

nik od banke uzeo kredit od milion i dvesta hiljada evra, onda se desi da građani uzmu u ruke zakon da ga sprovedu, jer ga država ne sprovodi. Ovo sad je urgentna ekologija, sprečavanje ludaka da u Aleksandrovcu ne formiraju kamenolom ispred nosa onima koji žive od vinogradarstva, da sprečimo da uđe ko kako hoće u šumu i da kasapi kako stigne, da zaustavimo ove što hoće na Makišu da grade novi grad, metro, da Beogradu oduzmu vodu za piće, seku pluća Beograda na Košutnjaku, Savski nasip su izbušili, pitanje je kad će ponovo da pukne, ostaće 100.000 ljudi pod vodom. Moramo fizički da se branimo da bismo opstali.

Znači gerilska borba, ništa politika?

Svi da se branimo: naučnici, instituti, struka i motika, i javne ličnosti, i patrijarh Porfirije i Novak Đoković. Da stanu u odbranu svoje zemlje, njenih reka, zemlje, vode vazduha i stanovništva koje se pretvara u nove ekološke izbeglice. Od akademika do čobanina.

Ne samo gerilska, nego i kroz institucije. Mi smo došli do Evropskog parlamenta, EP je pre dve godine doneo rezoluciju o Staroj planini, Evropska komisija je poručila vlastima u Srbiji da su projekti koje sprovede pogubni za lokalne zajednice i prirodu. Imali smo sastanak s Evropskom bankom za obnovu i razvoj u hotelu “Metropol”. Tada sam i rekao, bili su i predstavnici ovdašnjih banaka tu, svaki dinar koji date u guranje reka u cevi ovde vam je propao. Presretali smo ministre, premijerku, predsednika, tako da hajde neka izađu na RTS, struka i oni i mi, aktivisti i lokalne zajednice, pa da vidimo šta je tu rađe-

no po zakonu, jer imamo izjavu ministarke da nije rađeno po zakonu, i da kažu kakav je plan kad su u pitanju životna sredina i ljudi, kakva je sudbina skrojena za te velike zagađivače.

Politika ili ne – žestoka dilema. Parlament je mesto gde se stvari menjaju, ako pričamo o pravnoj državi, tako bi trebalo da bude. Ali, ako uđemo u to blato, blatuštinu političku i stranačku, nećemo biti ovo što jesmo, mislim na pokret kojem pripadam – Odbranimo reke Stare planine.

Zorana Mihajlović, ministarka rudarstva i energetike, kazala je da će novim zakonom o obnovljivim izvorima energije MHE u zaštićenim područjima biti zabranjene.

Pre godinu dana Zorani Mihajlović je bilo žao što nije izgrađeno svih 850 MHE koliko je u katastru, sad je optužila pola vlade da su kršili zakon, što i jesu, kao da ona veze nema s tim?! Ona je bila ministar energetike i ekologije kad su reke krenule jedna za drugom da nestaju po Srbiji, Vlasi, Nacionalni park Kopaonik, Jošanička, Samokovska reka, mogu da nabrajam do prekosutra, ona je potpisala na desetine tih građevinskih dozvola što jesu smrtno kazne za te reke! Potpise na to je stavljala Zorana Mihajlović, protivno mišljenju, negde čak i nema institucije koja je u obavezi da da saglasnost na takve projekte, to je Zavod za zaštitu prirode. Hajde, nek otvore stotinu građevinskih dozvola, onih MHE koje rade, da vidimo gde je prekršen zakon. Da uzmemo u razmatranje Zakon o vodama koji kaže da je zabranjeno polagati cevi u korita reka, svih 110 MHE koliko sad radi morale bi da se ruše. I oni to znaju. Suva korita su ostala tamo gde se Zorana Mihajlović pojavila. Tamo prirode više nema.

Prema ovom novom zakonu, zabrana gradnje MHE u zaštićenim područjima ne važi za već započete ili završene objekte, oni ostaju, a neće važiti ni za neke nove ukoliko Vlada Srbije tako odluči?

To je neprihvatljivo. Male hidroelektrane uništavaju reke u zaštićenim područjima i tu im ne može biti mesto, bilo da su već izgrađene ili da tek odlukom Vlade zbog “javnog interesa” treba da budu podignute. Šta je onda tu promenjeno? Svaka MHE u zaštićenim područjima treba da bude srušena, bilo da je izgrađena ili je u fazi izgradnje.

Vučić je rekao da EU insistira da izađemo iz uglja, a da nećemo vetroparke zbog ptica, ni male hidroelektrane zbog narušavanja ekosistema, pa pita je li da uvozimo struju? Šta je alternativa za Srbiju?

Koji to Vučić pita? Je li to Vučić koji je razgovarao sa nama pre tri godine? Prvo sam ga presreo na ulici u Pirotu kad je krenulo ludilo oko Toplodolske reke, onda je počeo rat, napali su odjednom tri reke. Primio nas je 21. septembra 2019. godine, zvao nas je da dođemo: Ratka Ristića, Aleksandra Panića, Desimira Stojanova i mene. Obećano je ovo što sad govore, da neće biti MHE u zaštićenim zonama, da će biti sastavljena komisija koja će da otvori sve te predmete da se vidi šta je po zakonu a šta nije, i da će doći u Rakitu. Nije bilo ništa od toga. Aleksandar Vučić, šta god da kaže, nije više uopšte bitan. O tome šta će da se dalje dešava kad je reč o sprečavanju uništenja prirode, kako će se rešavati i Smederevo, i Bor, i Kolubara, i Kostolac, i LingLong, i Rio Tinto, o tome mora da se pita struka, a ne političari. Slušaćemo profesore i naučnike. Rešenje za struju? Hajde da vidimo čime ova zemlja energetski raspolaže. Zvornik, Đerdap, to su ogromne količine energije i veliki hidroenergetski poduhvati. Voda je jedna stvar, fosilna goriva druga, termalna energija, biomasa, solarna energija... MHE, to je pljačka! Kad bi svih 58 MHE na Staroj planini radilo 24 sata dnevno 365 dana u godini, to bi Srbija potrošila za jedan zimski sat! Za jedan sat da nestanu svi vodotokovi, svaka rečica na Staroj planini! Toliko one doprinose, to su Potemkinova sela.

Građani Smedereva, Bora, Lazarevca... jedu hleb radeći za najveće zagađivače. I Zrenjaninci čute, a uskoro će otpočeti proizvodnja 13 miliona guma godišnje?

Neka ne brine niko što čuti Zrenjanin. Desiće se opšta pobuna, to je tek počelo. I u Bor i u Smederevo došli Kinezi, narod sad ima za hleb deci, a otrovi su im gratis. Niko ne kaže da ljudi ne treba da rade. Treba obezbediti postrojenja tako da ne zagađuju životnu sredinu. Projekti postoje, samo treba neko da plati prečišćivače sa nula emisijom štetnih materija. Mi, nažalost, ne znamo ništa pod kojim su to uslovima Kinezi ušli u Bor, Zrenjanin, Smederevo. Kao što ništa ne znamo ni o projektu Rio Tinto u Srbiji.

ZORA DRČELIĆ

“Martovske ide” u Prištini

“Čuvaj se martovskih ida” izreka je iz Šekspirove drame *Julije Cezar*, koja opisuje opasnost koja pretila i dogodila se u tačno određenom trenutku, a odnosila se na 15. mart, datum kad je 44. godine pre nove ere ubijen rimski vladar. “Martovske ide” su u Prištini 1999. godine poranile, nevolja je bilo na sve strane, a produžile su se i posle tog datuma, posebno od 24. marta nadalje

Tog marta 1999. navršila se već godina mog “privremenog” slanja “na par dana” na Kosovo, kao reportera Tanjuga, iako je tamo već postojalo dopisništvo od nekoliko ljudi. Za vikend pred početak bombardovanja otišao sam u Beograd da zamenim odeću, napunim torbu čistim vešom (živeo sam već u iznajmljivom stanu sa današnjom suprugom), običem koga treba, regulišem putne naloge i – vratim se na Kosovo.

Za Prištinu putujem sa pukovnikom M. iz Državne bezbednosti, u njegovom službenom vozilu. Em se ne plaća karta za autobus, em se lepo ispričamo – u neobaveznoj priči on sazna nešto od mene, ja od njega, tako to ide. Sumiramo saznanja, slažemo se u jednom bombardovanje je neizbežno, ono što se izbeglo u oktobru, sada više ne može. Pukovnik M. je analitičar, čovek britkog uma i logike, poslat je, kao i ja, iz Beograda na “ispomoć” u Prištinu.

Od Kraljeva nadalje pretičemo oklopnu kolonu 252. brigade Vojske Jugoslavije, “silna vojska ide na Kosovo”. Tako da one kasnije priče kako je čitava oklopna brigada vozovima prebačena na Kosovo, skrivanjem u tunelima preko dana, nije baš najtačnija.

Kod Jarinja, na ulasku na administrativnu teritoriju Kosova, zatičemo kolonu policijskih vozila; po registracijama, onaj trocifrenoj brojci posle slova M, vidi se da su iz Vojvodine.

U PREDVEČERJE RATA

Dolazim u hotel “Grand”, tamo sve vrvi od svakojakog ološa, pridošlog sa raznih strana sveta – novinarskog, špijanskog, “humanitarnog”, nevladinog, sve se to izmešalo – dovoljan znak da

neće biti dobro. Počeli su oni tu da dolaze još od polovine januara, od “slučaja Račak”, ali tog vikenda pre 24. marta baš su nahrupili.

Ostvarujem kontakt sa “vezama” u policiji i vojsci, i jedni i drugi kažu kako je đavo odneo šalu, pitanje je samo dana, a uskoro i sata kada će NATO da nas napadne. Ne ide im se ni u kafanu, svi su zakupljeni crnim mislima, gledaju kako da izmeste ljudstvo i materijalno-tehnička sredstva na sigurno. Većina je već izmeštena, ali sad treba evakuisati i ono malo što je ostalo. Znaju da su zgrade MUP i Komande Prištinskog korpusa meta. Za MUP se obistinilo, pogođena je, ali za Komandu korpusa nije – NATO je znao da će im biti potrebna da tu smeste svoj štab kad uđu na Kosovo.

Instinkt nalaže da odmah odem u dragstor preko puta “Granda” i dopunim zalihe hrane i pića. U stanu blizu hotela koji je, na moje insistiranje, u leto 1998. Tanjug iznajmio jer mi je dosadio “Grand”, a i bar pet puta je jeftiniji, uvek sam imao zalihe konzervi, dvopeka, gotovih jela, vode u flašama (Priština je jedan od retkih gradova koji nema reku i kuburi sa vodom, česte su nestašice), dve flaše rakije, par flaša vina... zlu ne trebalo.

Sledećeg dana ritam je bio uobičajeni, popodne službenom “floridom” koju sam “dužio” razvozim ljude, i iz Kosova Polja prema selu Preoce, gde je živela sekretarica u redakciji, krenem poprečnim makadamskim putem, da uštedim vreme. Odjednom, na sred nekog proplanaka – vojna policija zaustavlja. Legitimišu, vide oznaku PRESS sa unutrašnje strane šoferšajbne i odmah zovu starešinu bezbednosti. Dolazi čovek, oni mu daju

naša dokumenta, prilazi i kaže: “Opet ti, može li neki rat proći bez tebe?” Zaboravio sam ga, ali on mene nije, saslušavao me početkom novembra 1991. godine na aerodromu Zemunik kod Zadra. Pitao me kako sam tamo ušao, jer nije verovao da me dovezao pilot helikoptera JNA, koji je u međuvremenu “skoknuo” do aerodroma Udbina po pare za plate koje su stigle iz Beograda. I on mi je objasnio da postavljaju lažne mete za NATO projekte – makete “kubova” i “Neva”, lažna isijavanja zračenja koja liče na radarska...

NA METKU PIŠE TVOJE IME

Dolazi taj 24. mart, prištinski Medija centar prepun, svi već znaju da je bombardovanje odobreno, pitanje je kad će pasti prve rakete. Svi političari u panici, jedini koji je zadržao notu smirenosti je Baki Anđelković. Sednem sa njim, pričamo normalno, ni on ne zna kad će krenuti, ali zna da hoće. “Bem li ga” uzrečica je koja me nasmeje, a on dodaje: “Šta hoćeš, tebi ovo neće biti prvo bombardovanje i rat.”

Negde oko 19.30 zove me “veza” iz Vojске, kratko javlja da su projektili ispaljeni

sa Jadrana i avioni krenuli, a da će Priština biti jedna od prvih meta – vojni aerodrom "Slatina", radarska stanica i centar veze na brdu Goleš.

Kratak susret, "odoh, družu, na izmešteno mesto". "Gde?" "Ne pitaj, znaš da sam ja bezbednjak." Komanda Prištinskog korpusa tada je imala više lokacija, od rudnika "Kišnica", preko rezidencijalnog prištinskog predgrađa Grmija (prištinsko Dedinje), do podruma "Granda".

Ispred Komande korpusa srećem drugu, snimatelja RTS-a Tomu Magočija, sa njegovim novinarom, kasnijim "narodnim herojem", a danas omiljenim gostom režimskih televizija Milovanom Drecunom. Nas dvojica nismo razgovarali još od ranije, jer je zloupotrebljavao novinarsku profesiju ponašajući se kao islednik (slučaj braće Mazreku, na primer, da ne pominjem izvesnog Domagoja Krištu zarobljenog u aprilu 1992. na Kupresu). Savetujem Tomi da ide u "Grand" jer su rakete ispaljene, on kaže: "Brate, sećaš li se kako je govorio Slavko Lisica?" U prevođu – na metku piše tvoje ime.

Sve to se dešava ispred kioska Momčila Trajkovića, prvog Miloševićevog "kome-

sara" za Kosovo. Momo prodaje pića, porno časopise i tople sendviče po većim cinama nego Albanac preko puta.

RAT UŽIVO

Jurim u "Grand", u Medija centar, da obavestim kolege i da se popnemo na vrh hotela i to posmatramo. Srećem šefa Medija centra Mikija Mihajlovića koji deluje smireno, kao i svaki karatista, ali i uznemiren. I pre nego što sam ja njemu uspeo reći, on govori da je bio sa šefom Kosovske verifikacione misije Šonom Bernsom, koji mu je savetovao da odmah ide u sklonište ispod hotela, tri sprata iznad zemlje.

Drug Miki, inače vrlo odgovaran i ozbiljan čovek (i namргоđen, tako ga doživljavaju oni koji ga ne poznaju), već govori da je Kuršumljija bombardovana, rukometno igralište škole ispod koga je bio IKM (istureno komandno mesto) Treće armije. Mikijeve informacije su iz prve ruke, porodične – ništa posrednici.

Sa još par kolega odlazim na pretposljednji sprat "Granda", u sobu okrenutu prema aerodromu, da pratimo "rat uživo". Dok čekamo, zovem dežurnog urednika Tanjuga (a tad ih je bilo svakakvih,

PRIŠTINA, 24. MART 1999. GODINE:
Rat je počeo

Foto: print ekran

ovaj čisti birokrata), koji mi kaže da ga ne ometam i da javim kad se to desi.

U 19.55 se dešava, a dotični, kada sam ga pozvao, kaže: "Čekamo zvanično saopštenje." "Čoveče, evo gledam pogođeno prvo brdo Goleš, gde je radar PVO, tri rakete, evo padaju u isto vreme na aerodrom Slatina, evo dve u kasarnu 'Maršal Tito'." Čovek mi kaže: "Mi imamo instrukcije kako da se ponašamo." A to znači – propisali Aleksandar Vučić, Goran Matić, magistar Ivan Marković i slični. Sledi razgovor sa zamenikom glavnog urednika Tanjuga Nedjeljkom Kojićem, koji mi je samo rekao: "Pusti budale." Vest da je Srbija bombardovana državna agencija objavila je u 20.35, čekali su dozvolu.

PRIPREME ZA ODLAZAK

Noć u provodim u "Grandu", svi gledaju kako da odu, posebno stranci. Povukli se u svoje sobe i čekaju da li će im vozila biti na mestu. Banditi, ološ i fukare, srpski, naravno, ne miruju. Isti oni koji su se šepurili na terasi ispred "Granda"

od proleća do jeseni, a unutra zimi, dok su policajci iz cele Srbije dolazili da ratuju na Kosovu, sad su "dobili krila". Američke uniforme, "hekleri" MP-3 i MP-5, ta "gradska gerila" je samo promenila scenografiju – jedino im je bitno da "ubiju Šiptara", uključujući one od kojih su do juče uzimali reketa.

Posmatramo taj "prenos uživo" iz "Granda", malobrojni, a sutra ćemo biti još malobrojniji jer je država donela odluku da protera strane novinare. Foaje hotela na prvom spratu, Miki Mihajlović i Dušan Radulović, kome je tog jutra ili prethodne večeri saopšteno da nije više šef dopisništva Radija Slobodna Evropa (nije na liniji ni SAD-a ni ministra Vučića). Tu i ja dobijam nimalo lepu vest – devojka mi ostaje bez posla i prihoda pošto je tamo radila. Radulović mi kaže: "A da ti pozoveš kući i kažeš da si živ. Zvao si 10 puta redakciju, a kući nijednom."

U foajeu se onda, od svih tih desetina novinara koji su opsedali "Grand" i potom se sklonili, pojavljuju naša draga Šerif Turgut iz Turske, Kanađanin Pol Votson i Španac Migel Moreno, snimatelj (stradao je kasnije, nažalost, u nekom terorističkom aktu na Bliskom istoku, radeći svoj posao). I Andrija Igić iz Radio Prištine. Čekamo tu jutro, pričamo o svemu i svačemu, već je hladno, a rekli su da je policijski čas i da vojska puca bez opomene.

Stan koji sam iznajmio prekoputa je hotela i ja krećem – bolje je spavati u krevetu nego u fotelji. Iz mraka izlazi vojnik i, gle čuda – ne puca. Kratak razgovor, legitimisanje i odoh u udobnu postelju.

LAŽNE I NEOBJAVLJENE VESTI

Rano sutradan, prvo odredište kod Bakija Anđelkovića, da vidim stanje. On mi objašnjava da proteruju strane novinare zbog njihove bezbednosti. Previše je bilo

onih "srbendi" koji su uzimali pravdu u svoje ruke. Održi Baki stranim novinarima govor, objasni, oni bespogovorno poslušaju, i čista situacija. Za njih, ali ne za mene. Dolazim u Medija centar u "Grandu" i slušam dopisnika BK televizije kako javlja uživo u program šta je Baki rekao stranim novinarima.

Nakon početne primene određenih "mera", a bile su i fizičke, pristane da ode u dopisništvo Tanjuga, jer je pokušao da se izvuče pričajući da mu je to javila urednica, pošto je to vest državne agencije. Dođemo u redakciju, kažem kolegici da otvori agencijski "tiker" i da vidim ima li te vesti. Naravno da nema.

Onda zovem Bakija i citiram mu šta će BK TV objaviti da je rekao. Baki me pita da li sam počeo da koristim drogu jer sam bio na tom događaju. Uzvraćam: "Evo ti novinara koji je to javio", i dajem mu mobilni. Šta je sve usledilo nije za prepričavanje, uglavnom, Baki je tom nesrećnom Božoviću obećao da neće slati obezbeđenje nego će lično doći da ga zadavi svojom crvenom mašnom.

Završava se ta epizoda, novi poziv – ubili uglednog prištinskog advokata Bajrama Keljmendija i njegova dva sina, 31 i 16 godina. Čovek intelektualac, nikad nije bio ostrašćen, drug iz policije mi javlja da su ih ubili ispred kuće i onda tela odneli na poligon auto-škole, koja je na izlazu prema Kosovu Polju. Stižem tamo, policija, koja kao obavlja uviđaj me tera, okrenem jedan telefon i sve je rešeno. Izdiktirao sam vest Tanjugu – da li je objavljena, nisam ni pokušao da proverim.

Onda su ti "maskirni" koji su bili u "Grandu" i oko njega sledeće noći napravili "ekonomsko čišćenje"; meta je bio tržni centar "Gradić Pejton", Albanci su tu imali svoje radnje, a sve barake bile su od drveta. Prvo su te radnje, naravno, opljač-

SAMRATNO PROLEĆE:

Kosovo '99.

Foto: print skrin

kali, a potom ih spalili, da ne ostane dokaz. Uveče, u Dnevniku RTS-a, "narodni heroj" Drecun ima prilog i objašnjava kako su NATO zločinci tukli bombama civilne delove Prištine. A iza njega se vidi zgrada Radio Prištine, na kojoj nijedan prozor nije popucao.

IZBEGLICE KOD IZBEGLICA

Što se novinarskog posla tiče, više ne postoji, sva saopštenja stižu iz Beograda. A i hrane je sve manje. Onog trenutka kad je NATO "zviznuo" zgradu MUP-a u Prištini, a bio sam blizu, shvatam da je sve gotovo. Odlazim tamo da potražim prijatelje, od kojih su neki bili u atomskom skloništu, kažu mi da je poginuo jedan kriminalistički inspektor, slučajno se zadesio.

Srećem druga, pukovnika D, bos je – izbila ga detonacija iz poludubokih čizama, onih policijskih. On me, potpuno dezorijentisan, pita znam li koji je broj njegove sobe u "Grandu".

Sretnem i pukovnika M. iz Državne bezbednosti, i on me posavetuje: "Idi odavde, ti si čovek terena, a brojati rakete i nemati šta jesti nije za tebe. Korisniji ćeš biti u Beogradu."

Mozak mahinalno sluša, odlazim da se pozdravim sa drugom Bakijem, koji pozdravlja moju odluku. Dok izlazim, vidim jednu službenicu u kancelariji, znao sam odranije i nju i njenog muža, pukovnika vojske. Imaju malo dete, ona uplakana, muž negde na ratištu, ne zna šta da radi.

"Uzimaj dete, vozim te za Beograd", rekao sam joj. Tako smo i učinili, i kuriozitet je bio da u moju i devojčinu podstansku garsonjeru od 26 kvadrata, ja, izbeglica iz Krajine, primam izbeglicu s Kosova sa detetom.

Odlazak u Tanjug bio je posebna priča. Dvojicu čelnih ljudi, direktora i njegovog zamenika, zanimalo je samo u kakvom je stanju auto. Na kontrapitanje: "Ne zanima li vas možda koliko puta i šta sam jeo prethodnih dana?", nisu imali odgovor. Kao ni na pitanje da li su živi i kako su zaposleni u dopisništvu. A imali smo sjajnu novinariku, albansko-turskog porekla, koju nije podnosila nijedna strana. Molio sam šefa policije da šalje patrole i da joj obilaze kuću, u centru Prištine. I radili su to.

DAVOR LUKAČ

ne gubite **vreme**

čitajte na internetu
nedeljnik

VREME

mesec dana
za 720 dinara!

Otvaranje ili produženje naloga ćemo obaviti
u najkraćem mogućem roku!

Građanska drama

Umesto da pažnja bude na ljubavnim nevoljama i moralnim i porodičnim implikacijama koje iz toga proizilaze, reditelj je celu priču stavio u širi, savremeni društveni i politički kontekst. Drama bračnog para Nedeljković je, u novoj predstavi JDP-a, tek epizoda koja razotkriva mehanizam vlasti u kome sve počinje i završava se unutar partije. Toga kod Nušića nema, ali reditelja ništa ne sprečava da to tako postavi jer je u komadu pronašao osnovu za svoju ideju

Branislav Nušić je osim izvršnih komedija pisao i građanske drame koje nisu bile ni bližu tako uspešne i zato se u savremenom pozorištu retko izvode. Reditelj Egon Savin je sebi dao u zadatak da dokaže da je Nušić nepravedno potcenjen pisac građanskih drama. U Jugoslovenskom dramskom pozorištu je pre više godina sa uspehom postavio *Tako je moralo biti*, a sada je rešio da nešto slično uradi i sa *Pučinom*. Međutim, *Pučina* je "nezgodan" komad jer je već jednom uspešno postavljen, ali ne kao građanska drama. Postavio ju je Dejan Mijač 1977. godine, baš u JDP-u, ali sa žanrovskim otklonom ka groteski. Da li komad koji je pre 120 godina napisan kao građanska drama, a pre 44 godine izveden kao gro-

teska, danas može ponovo da bude građanska drama?

Nušićev zaplet je sledeći: Vladimir je dobri otac porodice, a njegova žena Jovanka je lepa i mila. Sreću im kvari slučajno otkriće da Vladimir uspeh na poslu duguje činjenici da je njegova žena u ljubavnoj aferi sa Vladimirovim nadređenim – ministrom. Vladimir pati, ali ne napušta poziciju koju je stekao "nečasno" niti se "zbog sveta" i "svog ugleda pred tim svetom" usuđuje da otera "bludnicu". Ovaj zaplet bi današnjoj publici mogao da deluje bizarno da reditelj nije došao na ideju da promeni fokus. Umesto da pažnja bude na ljubavnim nevoljama bračnog para Nedeljković i moralnim i porodičnim implikacijama koje iz toga proizilaze, reditelj je celu priču stavio u

širi, savremeni društveni i politički kontekst. Drama bračnog para Nedeljković je, u novoj predstavi JDP-a, tek epizoda koja razotkriva mehanizam vlasti u kome sve počinje i završava se unutar partije. Toga kod Nušića nema, ali reditelja ništa ne sprečava da to tako postavi jer je u komadu pronašao osnovu za svoju ideju – Jovankin ljubavnik je ministar, a ministar se postaje tako što tvoja partija dođe na vlast. Ne izneveravajući osnovnu liniju priče, reditelj Egon Savin čini da ljubavna drama bračnog para Nedeljković postane tek jedna epizoda iz političkog i društvenog života partije na vlasti. Razotkrivanje mehanizma partokratije počinje "odozdo". Marko Urošević (Goran Šušljik) koji ima (pre)više dece, a nije član partije, dolazi u Vladimirovu

ili drama građana

Foto: Nebojša Babić

kuću da bi Jovanku (Sloboda Mićalović) zamolio ne za unapređenje kao kod Nušića, već za podršku da se učlani u partiju. Bez članstva nema ni napredovanja, odnosno veće plate i više hrane za gladna usta. Bedni činovnik pokorno prizna je da on lično jeste naklonjen opoziciji, ali da je spreman da zarad egzistencije svoje i svoje porodice učini sve. Goran Šušljik je pokazao kako izgleda čovek koji je slomljen moralno, materijalno i psihološki. Kako takva osoba stoji, hoda, sedi, govori, kako joj stoje ruke, kako gleda sgovornika i kako iz svakog damara njegovog bića izbija strah za elementarnu egzistenciju. Njegov nastup podržava kostim (Lana Cvijanović) koji je "koža" lika – slika i prilika ličnog poraza koji pokušava da se sakrije iza građanskog odela. Ovde

Kada Bandović kao Jovan kaže "ma, ne vara te!" i pri tome malo zastane oklevajući, mi mu verujemo – znamo da on "zna", ali isto tako znamo da bi on sigurno ostao bez posla ako bi ministar ostao bez ljubavnice. Egon Savin nam pokazuje kako partokratski sistem opstaje na tome što osoba svoj interes brani štiteći interes onih iznad sebe i da zato interes svojih bližnjih lako pretpostavi "višim" interesima. Zanimljiva je pozicija sporednog lika – Marije, Jovanove supruge koju igra Vesna Stanković. Ona takođe, "zna" o čemu se radi i ljubomorna je na Jovankino "postignuće", ali to mora da krije jer je njena partija njen muž. Zato ona pred Jovankom igra dobru ženu iz naroda voljnu da pomogne rođaci. Zbog toga nam je odvratna, kao što su nam odvratni i ostali

likovi u ovoj predstavi. Zanimljivo je kako reditelj svaki, pa i najbanalniji razgovor (kao što je onaj o nabavci karata za pozorište) pretvara u dokaz o snazi partokratskih veza koje su satkane od međusobnog podmićivanja i uslovljavanja. Stanković je u predstavi (igra ga Bojan Dimitrijević) naizgled lepršavi salonski kozer, koji je u ime partije zadužen da tračevima "šteluje" javno mnjenje dok "partijskim damama" raznosi karte za pozorište i obavlja "sitnije" poslove (npr. koordiniranje ženskog humanitarnog društva). I najsitniji posao tiče se naopakog sistema, pa je zato humanitarno društvo još jedna ispostava partije. Aktivistkinje (Cvijeta Mesić i Jovana Belović) koje navodno prikupljaju pare za poplavljenе, u stvari, skupljaju neku vrstu harača među članovima partije. Torba im je puna tuđih para te one moraju ne samo da ćute, već i da ponude najvažnije mesto u svom udruženju Jovanki kako bi joj pomogle da potvrdi poljuljani ugled, a ona njima da omogući buduće donacije.

A Jovanka Slobode Mićalović je lepa, elegantna (takođe odličan kostim Lane Cvijanović) i najsimpatičnija od svih likova u predstavi. Kao Jovanka u drami, i ona je "bludnica", ali nam je skoro pa simpatičnija zato što se ona, osim pred mužem, uglavnom ne pretvara. Odnosno, ona "zna" da oni "znaju" i sa tim nema nikakav problem, čak nema problem ni da to u lice kaže svome mužu – htela sam lepo da živim, ti si slabo napredovao i ja sam se snašla i za tebe i za sebe. To postoji i u komadu, ali dok je u kontekstu Nušićevog komada to gotovo pravdanje, u predstavi je to istina drsko bačena u lice mužu. A muž? Nenad Jezdić ima nezahvalnu ulogu – on igra Vladimira koji nam je u predstavi najodvratniji jer je najupleteniji u partijsku hobotnicu. Istovremeno, Jezdić kao glumac ima potrebu da brani svoj lik u svakoj situaciji. Međutim, ovde se osećamo gotovo neprijatno dok Jezdićev Vladimir kuka, a Jovanka Slobode Mićalović kuka zato što on kuka. Čega se oni boje? Ne boje se "šta će svet reći", već kako će to uticati na rejting partije, to

jest na njihovu poziciju u piramidi vlasti. Taj strah od pada rejtinga, koji znači i pad sa vlasti i gubitak pozicija, adekvatna je zamena za Nušićevo "a šta će svet kazati". Zato što je Savin čitavu dramu zaoštario oko pitanja partokratije, sve što izlazi iz tog domena, kao što je npr. emotivni odnos supružnika, postaje neprijatan i zbunjujući višak. Reditelj je pažljivo uklonio patetične replike koje bi mogle da lik Vladimira učine smešnim, ali su ostale dramske pauze koje se u publici "čitaju" kao pokušaj izazivanja emocija, a mi niti možemo da mu se smejemo, niti da saosećamo sa njim.

Na samom kraju komada reditelj pravi još jednu važnu intervenciju – uvodi lik Ministra (Marko Baćović). On je namereno "bleda" figura, jer nije važan sam ministar, već ono kako ga drugi doživljavaju. Muž koji se bacakao po sceni od tuge sada mu skrušeno prepušta ženu. Ona se navodno buni – dete joj je bolesno. Sloboda Mićalović ovde otkriva drugu stranu svog lika – ona koja je delovala tako suvereno pred potčinjenima, u susretu sa ministrom i bolešću počinje da bulazni i priča o svom grehu (i toga ima u komadu). To bolesno dete je način kako Nušić kažnjava svoje likove za prestup. Međutim, Egon Savin smatra da za ovakve likove kazne nema. Krajnje ironično i duhovito, a istorijski namerno netačno, uvodi penicilin koji doktor (Bojan Lazarov) daje devojčici. Ona naprasno ozdravi, a tata dobija unapređenje. Svi zajedno nastavljaju srećan život. Nejasna je samo funkcija devojčice na kraju komada. Ona istupi iz okvira scene i okrenuta nama leđima nemo posmatra prizor – nju svi traže. Šta traže? Zašto viču? Čemu panika? Taj pokušaj unošenja nemira neutemeljen je kao i što je kod Nušića nemotivisana smrt deteta. Šta njih može da uznemiri nakon što nas je reditelj tokom čitave predstave ubeđivao da njegove likove apsolutno ništa ne može da pomeri osim gubitka pozicije u partiji? Ovaj kraj sa detetom kao i one dramske pauze koje proizvode zastoj u ritmu ukazuju da je reditelj hteo da nam kaže još nešto. Ali, šta i čemu kada je sve savršeno jasno? Ova *Pučina* nije građanska drama, već drama nas građana koji stojimo nemoćni pred slikom društva kakvu nam je dao Egon Savin.

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Antagonizam

"Ja sam ipak deo instant generacije, a mi živimo u instant društvu u kome su svi u ego-tripu, tako da sam i ja proizvod tog individualnog kapitalizma, bez obzira što sam kritičan prema njemu. Shvatio sam da fotografija može tu žeđ kreativnog nagona vrlo brzo da zadovolji, dok je muzika vremenska forma, koja zahteva da sednete za kompjuter, uzmete gitaru ili klavir i krenete nešto da drndate, jer se u suprotnom ništa ne dešava. Kad napravite fotografiju, onda je ona tu i u sebi sadrži ceo jedan svet"

Izlazeći tokom 1980-ih iz šireg jugoslovenskog kulturnog prostora, obeleženog *novim talasom*, Goran Vejvoda osvestio je kao umetnik čitav jedan novi stvaralački svet za sebe. U tom svetu, ideja zvuka susreće se sa tišinom i oblicima, kreirajući audio-vizuelni izraz za koji je teško odrediti pripada li više muzičkoj ili likovnoj umetnosti. No, pre svega toga, između ostalog, bili su tu *Odbrana i poslednji dani*, Suba, Branjan Ino i Angelin Preljocaj, te Enki Bilal...

"VREME": Nakon Paketa aranžmana i prvih studijskih albuma Šarla i Orgazma, izašlih tokom 1981. naredne 1982. godine stiže album Ido-

la Odbrana i poslednji dani, u čijem nastanku ste takođe učestvovali – je li to bila neka vrsta preloma u odnosu na onu prethodnu, ranu novotalasnu eru?

GORAN VEJVODA: Za mene tu nema nikakvog preloma – isto ludilo se dešava iako su već jasni signali da se cela stvar neće dobro završiti. Uprkos tome, mi još uvek verujemo da će sve biti ok i sumnje nekako guramo pod tepih. U tom smislu, album *Odbrana i poslednji dani* u sebi nosi nadolazeće korene te promene. I sam naslov je fantastičan, ima taj vizionarski momenat, i muzički i u naslovu i u tom natpisu ćirilicom, što čini ploču

tišine i zvuka

Goran Vejvoda, *Usta su zvučnik*
Foto: Florence de Montgolfier

vrlo interesantnom, daje joj neki univerzalni karakter, uz onaj lokalni. Prilično težak spoj da se napravi, taj dobar miks spoljašnjeg i unutrašnjeg, nije to laka alhemija... U to vreme imao sam, po nekoj intelektualnoj i emotivnoj liniji, dublju vezu sa Srđanom i Krletom: radoznalost, zezanje, muzika, čitanje knjiga, žurke, tu mešavinu koja je mene interesovala. Valjda su i oni to tako kapirali i zato su me njih dvojica doveli u Idole, želeći da budem deo benda. Tokom snimanja ploče i tih noći koje smo proveli zajedno, bila je ta ponuda da postanem šesti član Idola...

Ja sam na samoj ploči svirao gitaru, sintisajzer i radio produkciju – zapravo smo je radili svi zajedno, pošto je Mile Pile bio dobar, ali sve vreme u nekim raznim stanjima. Uglavnom smo noću snimali u studiju Radio Beograda, dok je njemu glava padala na pult, tako da smo često svi sedeli za miksetom umesto njega.

Bilo je puno improvizacije, traženja: bend bi doneo neke pesme već gotove, a neke samo kao skelet, generalni okvir, i onda bismo to u studiju isprobavali, menjali, dodavali, oduzimali, tako da je bilo vrlo interesantno, baš pravi brajaninov-

ski momenat – imali smo razne elemente, ali i neku dobru, pozitivnu energiju da svi zajedno krenemo u nepoznatu teritoriju, pa je ploča poprimila oblik sjajne mešavine između eksperimentisanja, dobrih tekstova, pesama, zafrkavanja. To zvuči ovako veoma lepo kad se kaže, u jednoj rečenici – ali u stvarnosti nije tako lako da se desi, pošto se ta epifanija, taj “zlatni momenat”, ono što Englezi zovu *happy accident* – nekad događa, a nekad ne. Vi možete da odete u studio i kažete sebi: pa nemam bog zna šta, neka tri akorda koja se bore kao u duelu, ali će isplivati već nešto na površinu. Onda se trudite i budete otvoreni 100%, ali ako nema tog momenta koji omogućava da se nešto stvarno desi, onda ništa od svega.

Na *Odbrani* se dobro čuje koji su to momenti kada je sve na mestu, premda na malo neobičan način. Francuzi imaju izraz za to: *bancale*, kada je nešto onako nakrivo, klimavo, stoji na ivici, i svi se pitaju dal’ će da padne, i viču, uh, pazi, jao, pašće – pa neće... i sve je kao da će da se raspadne svakog trenutka, a ipak se nekako drži. Album ima unutrašnju arhitekturu i slojevitost koja je vrlo tanana, nežna i osetljiva, ali ipak stoji. I zbog te sinergije koja održava ravnotežu na neki neverovatan način, snaga te ploče je velika. Ceo projekat zaista je imao epifanijski momenat: da l’ zato što smo bili umorni zbog rada iz noći u noć – tek, u jednom trenutku svi smo lebdeli u prostoru iako nismo bili drogirani ili pijani. Osim Mileta Pileta, nas šestorica, od Kokana, Zdenka, Vlade, do Krleta, Šapera i mene – nismo bili ni na čemu. Možda je bilo malo alkohola, naravno, cigareta, pošto su svi pušili kao lokomotive, ali uopšte nismo bili u nekom psihodeličnom stanju, nego prilično prizemni u svakom smislu i svesni da se nešto tiho interesantno dešava. Ne ulazim ni u kakvu mistifikaciju, niti mislim da smo bili nekakvi genijalci – uopšte ne. Samo smatram da ta ploča nosi u sebi umetničku skromnost, koja joj istovremeno daje delikatnu unutrašnju snagu.

A kako je bilo potom to sa Subom, vizionarom drugačije pop muzike na našim prostorima? Kako ste se upoznali i potom počeli saradnju?

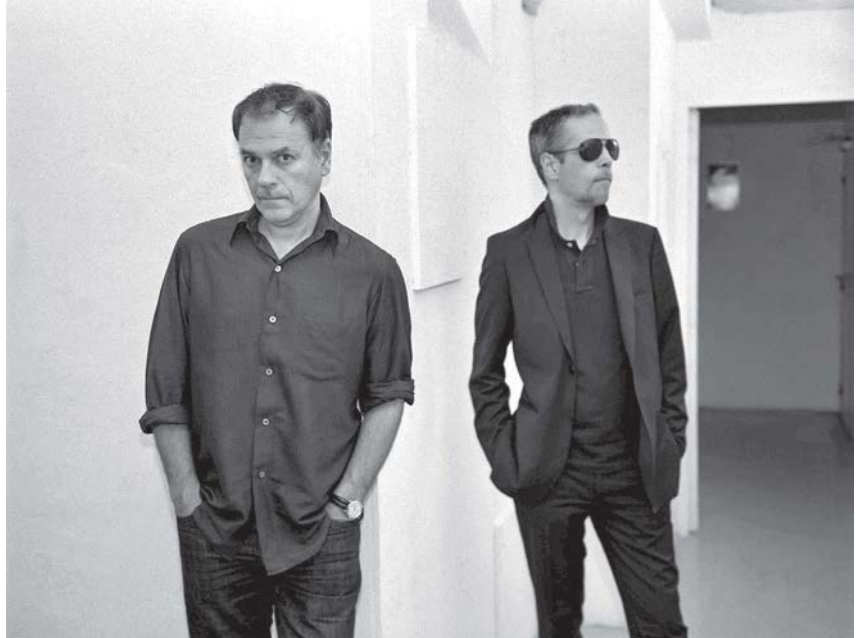
Rekao bih da je to bilo preko mog druga Dragana Gojkovića, koji je imao emisiju na Radio Novom Sadu. Moji roditelji imali su kuću u Vrsaru, a i Draganova porodica takođe – odlazili smo tamo, zajedno kupovali ploče u Trstu i slušali ih, a on je imao tu uticajnu emisiju i vrlo često je puštao demo-snimke, između ostalih i Subine. Verovatno mi je baš Dragan rekao kako bi bilo super da upoznam Subu tj. Rex Ilusivii-ja i tako smo se i sreli, a onda mic-po-mic ukapirali da imamo mnogo zajedničkih interesovanja. Tu je proradilo ono što Brajan Ino zove *non-musician, ne-muzičar* – dakle, spoj između ljudi koje vole muziku, vole zvuk i žele da se izražavaju kroz taj medij, i koje baš briga da li znaju da sviraju, jer je ta volja mnogo dublja u njima, i jednostavno moraju da se time bave.

Suba često dolazi iz Novog Sada u Beograd, družimo se i on počinje da priča o želji da napravi projekat o uspavankama, baziran na našim starim folklornim pesmama. Dobija zatim stipendiju od UNESCO-a za *The Dreambird, In The Mooncage* – a ja sam već tada u Parizu i pomažem mu – baš kad ga pozovu ljudi iz omladinskog lista “Stav” u Novom Sadu i pitaju da li bi hteo da uradi jednu ekološku, ambijentalnu zvučnu instalaciju pored Dunava, koja je vezana za ptice i za drveće. Suba me pita da li to možemo da snimimo kod mene u Parizu, pa da zajedno odemo u Novi Sad i to miksujemo... on onda dođe i provede neko vreme u mom stanu, gde sam imao osmokalalni magnetofon i neki totalno primitivan kompjuter, mi sve to lepo snimimo i iz nekog razloga ja ne uspem da odem u Novi Sad, a on ponese te osmokalalne trake i izmiksuje ih za instalaciju – na kraju, oni to puste pored Dunava 1987, što se završi jednim ogromnim *light-showom*. Sa tim istim trakama, Suba ide u Brazil gde uspeva da 1992. izda CD pod imenom *The Dreambird*, sa nekim tamošnjim popovima, u vrlo malom tiražu. Poslao mi je to izdanje, nekoliko godina pre nego što je, nažalost, poginuo u požaru u svom studiju 1999. u Sao Paulu. Cela priča je prava misterija. U međuvremenu, taj CD postaje kolekcionarski primerak.

Tek nedavno se *The Dreambird* pojavljuje ponovo, zahvaljujući jednoj maloj nezavisnoj izdavačkoj kući iz Brazila, koja se bavi retkim pločama. Pitali smo Subinu majku Ružu za dozvolu i ona je, naravno, pristala, ja Brazilcima kažem da samo hoću da imam *final cut* na ploči, i da bih voleo nešto da napišem – u početku sam mislio mali tekst uz album – onda se ispostavilo da sam napisao tekst od 8 strana, koji objašnjava kulturno-političku situaciju u Jugoslaviji u to doba i genezu ove ploče koja nikada i nije trebalo da bude objavljena... Totalno sumanuta priča. Siguran sam da bi Suba želeo da to izađe u Brazilu, jer sve zajedno ima neku internacionalnu auru. *The Dreambird* će konačno biti distribuiran ove godine, preko jedne engleske firme, na celoj planeti i u vinil formatu.

Kako je u međuvremenu došlo do knjige *Zaobilazne strategije*, posvećene Brajanu Inu?

Brajana Ina sam još ranije otkrio sa svim pločama i knjigama koje smo pominjali, ali sam ga odjednom postao snažno svestan kada je 1980. producirao album *Talking Heads-a Remain in Light* i zatim 1981. napravio ploču *My Life in the Bush of Ghosts* sa Dejvidom Birnom. Dok sam živio u Londonu između 1978. i 1980, krenuo sam da skupljam sve što bih video o njemu, pošto sam ukapirao da govori pametne stvari, i u jednom trenutku probao da kontaktiram sa diskografskom kućom – njegova tadašnja menadžerka me je ljubazno primila i dala mi gomilu pres-materijala i ploča, tako da sam po povratku u Beograd napravio kompilaciju prevoda nekih njegovih razgovora i tekstova, sa namerom da mojoj i možda nekim drugim generacijama pokažem kako postoje ljudi koji razmišljaju o muzici dublje, bez obzira što je rok nekima izgledao malo površno, kao moda koja će brzo proći. Brajan Ino bio je mešavina svih ulaznih tačaka u muziku i nemuziku, u proces snimanja, tehnologiju, pisanje automatskih tekstova inspirisanih *dadom* i tako dalje. Potom sam izdao tu knjigu sa svojim prijateljem Slobodom Cicmilom, uz pomoć brata Srđana i Žarane Papić, koja je bila urednik u SIC-u. Nakon svega smo Ina i lično sreli: u januaru 1984. otišli smo u Pariz i napravili dugačak intervju koji se pojavljuje na kraju knjige, i onda sam mu ja još dopisao neka

Enki Bilal i Goran Vejvoda, Strasbourg, 2009.

Foto: Benoît Linder

pitanja rukom, na koja je on takođe pismeno odgovorio. Knjiga je izašla tek 1986, to se vuklo malo, ali je u pitanju bio *labour of love*, kako se kaže. Možete je naći na fantastičnom sajtu koji se zove *Monoskop*, gde su postavljene čitave knjige i ploče, koje je danas veoma teško naći, između ostalog i naše *Zaobilazne strategije* u PDF-u. Oni su postavili tamo i one pisane Inove odgovore, zajedno sa mojim uvodnim tekstom o tome kako se intervju sa njim odigrao.

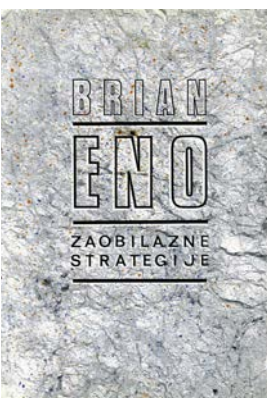
Sledi vaša saradnja sa Enkijem Bilalom, čuvenim strip-crtajem i filmskim umetnikom?

Enkija sam upoznao preko prijatelja, koreografa Angelina Preljocaja, radeći januara 1990. u Lionu na baletu *Romeo i Julija*, za koji je Enki Bilal pravio scenografiju. U ovoj predstavi radio sam *sound creation*, odnosno elektronsku dimenziju muzike Sergeja Prokofjeva. Želim da objasnim da kad radim nešto sa zvukom, imam vrlo muzički odnos prema tome, a kad pravim muziku, imam suprotan odnos i radim je zvučno. Deluje paradoksalno. Kada radim tzv. *normalniju* muziku, onda imam zvučni pristup, sviđa mi se da ti muzički elementi polako metamorfoziraju i pretvore se u neke nestvarne, neopisive zvučne objekte. Pokušavam da sprovedem u delo ove metode koji se možda ne čuju kao takvi, ali su svakako deo procesa.

I kako ste se Enki i vi prepoznali uzajamno?

Na neki neobičan način, njegova putanja je slična mojoj, ali u suprotnom smeru: on je odrastao u Beogradu, pa otišao u Pariz – možda je čak i išao u onu školu gde smo kasnije fotografisali Šarla akrobatu za omot (nekadašnja OŠ “Pero Popović Aga”, prim aut.), jer je živio pored

Kalemegdana, u ulici Tadeuša Košćuška. Vrlo brzo smo se osetili dosta bliskim, i to što su nam putanje bile suprotne zapravo nas je spojilo. Njegov otac bio je Titov krojač, koji je kasnije emigrirao, pa je Enki vrlo mlad stigao u Pariz – on je rođen u Beogradu, dok sam ja zalutao u Beograd... Ta istovremena suprotnost i sličnost su nas povezale. Kad je čuo pesme francuske grupe *Oko 3*, pitao sam ga da li bi hteo da nam napravi video-spot – dotad je on već imao jedan dugometražni film, *Bunker Palace Hôtel*, sa Žan-Luj Trentinjanom i Karol Buke – ali glupi ljudi u diskografskoj kući su ga odbili, što nas je još više zbližilo. Onda je čuo i šta sam uradio za zvuk baleta *Romeo i Julija*, tu elektronsku muzičku auru, i njemu se to dopalo – jer je ona imala taj filmski element, kao što muzika za balet i može da poseduje kinematografsku komponentu – pozvao me je da sarađujem, s tim što je prva stvar koju smo uradili bila jedna reklama za neke švajcarske cigarete (smeh). Potom je počeo da priprema svoj drugi film, *Tykho Moon*, za koji me je pitao da budem muzički supervizor, odnosno da biram kompletnu muziku, a ne samo da doprinesem nekom svojom, te da tako uspostavim zvučnu homogenost. Enki je vrlo muzikalan čovek i imao je svoje ideje – on inače obožava muziku, dobro je poznaje i stalno je sluša dok crta – ja bih doneo 20 do 30 primera kompozicija koje sam želeo u filmu i mi bismo sedeli sat-dva, a on bi me pitao: “Zašto miliš da bi ovo bilo dobro?”, pa “Za koji deo filma?”, što je bila vrlo interesantna razmena, s jedne strane edukativna, a sa druge strane slobodna. Mnogo smo vremena proveli zajedno i, što je zanimljivo, došli smo na ideju da Enki sva tri svoja filma

Brian Eno, *Zaobilazne Strategije*, naslovna strana, 1986.

The Dreambird, omot, reizdanje, 2021.

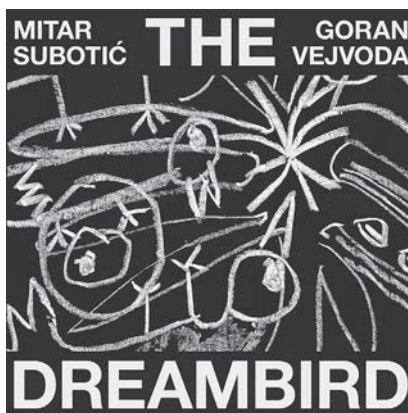
Highly Reverberant States, omot ploče, 2015.

remiksuje, kao što se remiksuje muzika. Onda smo seli rešeni da uradimo između pet i deset remiksa od ta tri filma – sa početnom namerom da idemo na turneju po gradovima, izvlačeći iz šešira papirić koji ćemo remiks prikazati te večeri, tako da to bude kao neki stalni *work in progress*. Ja sam Enkiju nabavio jednu malu mašinu koja mu je omogućavala da radi efekte i kao VJ uživo interveniše na filmu, dok bih ja svaki put improvizovao na neki bažičan zvuk, tako da sam uvek zapravo pravio novi *soundtrack* – na taj način bi publika i mi svaki put gledali nov film. Ime za projekat bilo je *CineMonster*, zato što je to bio totalno lud fazon – iako smo na kraju uspeli da imamo samo jednu verziju tog filma. Enki bi na svojoj mašini remiksovao taj čudno izmontirani film, a ja bih išao sa svojim efektima, gitarom, bas gitarom, kompjuterom, i svaki put radio trenutni *soundtrack*. Ovaj Enkiju vrlo drag poduhvat izveli smo 30 do 40 puta uživo negde tokom 2000-ih, provodeći puno zanimljivih momenata zajedno i radeći kao potpuno ravnopravni saradnici.

I sad vi kažete U, a gde je Umetnost?

Ja sam ipak deo instant generacije, a mi živimo u instant društvu u kome su svi u ego-tripu, tako da sam i ja proizvod tog individualnog kapitalizma, bez obzira što sam kritičan prema njemu. Shvatio sam da fotografija može tu žed kreativnog na-

gona vrlo brzo da zadovolji, dok je muzika vremenska forma, koja zahteva da sednete za kompjuter, uzmete gitaru ili klavir i krenete nešto da drndate, jer se u suprotnom ništa ne dešava. Kad napravite fotografiju, onda je ona tu i u sebi sadrži ceo jedan svet. U jednom trenutku sam shvatio da je taj zvuk zadržan u fotografiji i da muzika i zvuk već postoje u nekim mojim fotografijama. Osvestio sam taj antagonizam između tišine i zvuka koji nosi moja fotografija, kao i činjenicu da ja mogu da gledam u muziku, mogu da gledam u zvuk i mogu da gledam u tišinu – zato što smatram da je tišina takođe zvučna materija i to vrlo dodirljiva i da vrlo duboko postoji u meni, mada za mnoge ljude ona nije takva – i tu sam video jedan mali prostor za mene, koji sam mogao da ispunim i tako doprinesem toj velikoj konstrukciji koju zovemo umetnost.

Ako sad to prenesete na svet ljudi koji eksperimentišu i prave svoje instrumente sa novom vrstom tehnologije i zapisivanja, kao što ja to radim – a što sve ima veze sa pankom i onim *do-it-yourself* (DIY) principom, u fazonu, svi možemo to da radimo – postoji ostrvo tog *sound arta*, kao neka tajna bašta u koju se uguralo mnogo nekih frustriranih muzičara, likovnih umetnika, pesnika, šta god hoćete. Ukupirao sam na kraju da ne postoji nijedno mesto na koje neko može da ode na dva sata, recimo, i vidi sve one tipove koji su probali da se bave tom problematikom zvuka u umetnosti. Odnosno, celom frustracijom između te jednačine zvuka, muzike i tišine, i kako taj ekvilibrijum održati? Tome je posvećen moj film *All Sounds Considered*, koji je 2017. izašao iz želje da se pokaže kako su svi interesantni i da svi imaju nešto da kažu, bez obzira da li koriste muzičke elemente, konkretne elemente, tišinu ili likovnu umetnost da bi preneli zvuk, da li koriste elektroniku da bi softverom preneli orkestarski zvuk – hteo sam da svi budu

prikazani na istom mestu, tako da neki klinac ili devojka mogu da sednu, pogledaju i kažu: ovo je fantastično – vidi, svi ovi ljudi i svi ovi pravci, šta sve postoji... Moja supruga i ja rešili smo da – kad putujemo po gradovima širom sveta gde je ona pripremala modne izložbe – izvidimo postoji li tamo neka žena ili muškarac ili grupa ili institucija koja se bavi tematikom zvuka u umetnosti. Nosili smo celu opremu sa nama u jednom malom koferu i onda bismo došli i intervjuisali gomilu ljudi. Naš film izašao je iz želje da se pokaže kako je sve moguće uraditi sa tom velikom zvučnom materijom koja postoji, i da ljudi shvate kako je reč o jednom velikom polju – sada ga možete besplatno videti na internetu.

Ukratko, postoji istorija umetnosti, imate lokomotivu i vagone pozadi. I kako vreme prolazi, za taj voz se kače vagoni. Ali, problem jeste što je ovaj svet u stalnoj evoluciji – onog trenutka kada je prvi čovek nešto nacrtao u pećini, on je postao lokomotiva. Kroz vekove su se svi ostali nakačili na taj voz. Mi smo sad na kraju voza i imamo vagone koji se kače, pa se otkaa – a jedan od vagona je i *sound art*. Stalno imam tu sliku voza koji ulazi u stanicu sa svim tim vagonima, i onda pođe, a neko urla na kraju stanice: "Hej, ima dva-tri vagona koja su se otkaačila!" I onda voz stane, pa mu prikače otkaačene vagone, pa on krene dalje. I tako ide taj istorijski proces. Tako je bilo i sa pankom – u početku je bilo "šta je ovo, šta to znači?", niko nije voleo taj naziv, kategoriju ili nadimak, a danas kad kažete pank, svi znaju da je to važna tekovina i deo rok istorije.

Ta slika o *sound artu*, koji se kači i otkaačinje – mi smo upravo u tom procesu. On se sada malo bolje zakačio. I više je deo likovnog sveta nego muzičkog, zato što je likovni svet danas možda malo otvoreniji, lakše integriše razne nove tendencije. Stilovi su se povezali u tom vozu i postali solidarni.

Sound art, po mom mišljenju, može vrlo lako da se objasni nekome ko želi da pređe sa druge strane ogledala. Ako pogledate bilo koje likovno delo i kažete sebi: "Ja čujem unutrašnji zvuk, muziku, čak i tišinu tog dela", prešli ste barijeru istorijskih predrasuda. U tom smislu, okean likovne umetnosti otvara vam se na nov uvid, pogled i slušanje.

ZORICA KOJIĆ

Intimnost i novi konzervativizam

Foto: promo

Mi smo ovde stali dobrovoljno, u sopstveno ime, mentalno ranjivi, razgolićeni. Zašto? Jer nam je dosta onog što moramo da trpimo u ovom pozorištu, dojadilo nam je to što smo svedeni na marionete, obezvređene i protraćene egzistencije, bez ikakvog poštovanja domovine, vere i društva, jer nećemo više da trpimo postupke, samovolju koja se ovde odvija. Nećemo više da trpimo ljudsko i stvaralačko ponižavanje, stavljanje u ranjiv položaj. Ne možemo više da potpomažemo potpuno slamanje i uništavanje naše kulture i moralnog sistema. Tome je kraj!

Vreme suočavanja prošlo je, nađimo idealno pozorje! Zašto dalje mučiti publiku sirotu, sasvim je dovoljno mučno u životu. Dirljiv li je matricid još ikome? Opereta nam treba kao svoj svome! U njoj su likovi isti kao mi. O ljubavi umeju divno zboriti!

VITEZOVI LAKE MALE, subotička sindikalna operetska gala,
dramaturzi: KORNELIJA GOLI, TAMAŠ OLAH, režija: ANDRAŠ URBAN

Vitezovi Lake male, režija Andraš Urban, pozorište Deže Kostolani, Subotica

Na scenu pozorišta Deže Kostolani izlazi sedam glumica i glumaca koji predstavljaju ansambl pozorišta i govore nam da hoće da svrgnu direktora tog teatra Andraša Urbana jer im je dosta torture, dosta im je postmodernog teatra, ne žele da pokazuju svoja naga tela na sceni, ne žele da govore o ljudskoj patnji, ne žele da trpe način na koji Urban radi sa njima, ono što žele je da igraju u lepim kostimima, uloge koje ih ne troše... i zbog svega toga osnivaju sindikat i organizuju pobunu.

U trenutku kada oni izađu, scenografija je uobičajena kroz formu crne kutije, glumci su u jednostavnoj crnoj garderobi i publici se obraćaju frontalno, lično. Andrea Verebeš, Dina Dedović Tomić, k.g., Boris Kučov, David Buboš, Gabor Mesaroš, Tímea Filep, Blanka Horvat k.g. igraju tečno, procesno uigrano u *allegretu*. Urban načinja staru temu u novom ruhu. Služi se tabuom tela koji u našoj zapadnoj kulturi nosi prastari konflikt javnog i privatnog telesnog identiteta, a njega obrađuju dramaturzi Kornelija Goli i Tamaš Olah. Režiserskim okom posmatrano, predstava se bavi dekonstrukcijom ili osvetljavanjem

u osnovi nerazrešenog prastarog konflikta nagosti (intimnosti) i javnosti koji se krije u jezgu društva oblikovanog malograđanskim moralom u čijoj se stvarnosti nalazimo, na više razina. Predstava je potreba da se ono dekonstruiše, u izvesnom smislu psihološki razori, i upućuje mentalni pogled gledaoca na novu opasnost, na ono što bi se moglo nazvati *novi konzervativizam*, neku vrstu histerije koja je produkt neoliberalnog koncepta društva i sveta. Predstava nas osvešćuje svojom snagom, omogućuje nam da vidimo sa čime ćemo se suočiti ako hrabro upejemo pogled u stari problem koji nam se u današnjici prodaje kao varijetet relativizovan konceptima novih izraza, koji su najčešće prazni i ne razrešavaju ništa. Urban se, između ostalog, dotiče konflikta lojalnosti kulturi kojoj pripada i kulturi kojoj mora da pripada. Kroz pobunu glumaca na sceni, pred publikom, ogoljeno i neposredno oživljava stare kolizije interesa i potreba.

Telo se u postmodernističkom teatru bavi odnosom pojedinca i društva i vremenom kojem pripadamo. Izlaganjem tela na sceni pre svega se govori o potrebi da se

pokaže ranjivost i pokrene empatija (jer je ovo vreme, da parafriziram *Vitezove Lake male*, u kojem se jedu kokice sa puterom i pije šampanjac sa malom količinom alkohola), a za to je potrebno biti odlučan i izravan. Što nas, opet, dovodi do obračuna sa malograđanskim vrednostima.

Kontekst predstave naglašava scenografija koju je radio Urban – predstava počinje u crnoj kutiji, da bi zatim crni zidovi pali, a iza njih se ukazale tri kič slike, kulise za kvazioperetu za kojom se toliko žudi – na jednoj je drvo puno plodova, na drugoj fontana, a na trećoj srne koje skaću po livadi... Senke predmeta su krugovi, pripadaju svetu u kojem su, a koji je nepodnošljivo zašeceran i lažan. Kostim Marine Sremac potcrtava atmosferu predstave i posebno jasno govori o malograđanštini i o telu. Glumci se na samom početku predstave skidaju nagi, a zapravo su u trikoima koji predstavljaju gola tela. Oni žude za krinolinama, da bi u jednom trenutku skinuli građanska odela i krinoline i ostali u narodnim nošnjama. Kostim detaljno i tačno prati komad.

Muzika Arpada Serde naglašava prirodu teksta, potcrtavajući kako tempo same priče tako i smenu i konflikt identiteta, od atmosfere pop kulture do poznatih i prepoznatljivih mađarskih numera.

Tekst koji su dramaturški obradili Kornelija Goli i Tamaš Olah prati rediteljevu zamisao – otvoren je, kaleidoskopski, duhovit i lascivan. Demistifikuje se kič sakriven u koncept, košmar sveta u koji smo uronjeni. Zato je nago telo na sceni tabu – o njemu se govori kao o prevaziđenom ili neumesnom, a iza oba stava stoji strah od neizvesnosti razrešenja. Urban jasno poručuje da svest i istina imaju svoju cenu i ona se mora platiti, ali je ujedno jedini put da izrastemo u potpunija bića.

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Tekst o predstavi *Vitezovi Lake male* nastao je u okviru projekta "Kritičarski karavan", koji pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije realizuje Udruženje pozorišnih kritičara i teatrologa Srbije

Između anegdote i suštine

Tina i *Shoplifters*... doimaju se kao žanrovski i motivski sasvim različiti, mada naposljetku oba filma ostaju čvrsto usidrena u vode mejnstrima, uz sve dobro i loše što s tim ide

Čuvenom i voljenom Džoniju Maru, muzičkom zamajcu benda The Smiths, pripisuje se i ova izjava iz dana kada se sve veći broj mladih i nesnađenih zaljubljujao u tada sveži hit *Heaven Knows I'm Miserable Now*: "Uvek me iznenadi da nas ljudi smatraju arogantnima ili pretencioznim. Kada smo počinjali, bilo nam je preko glave onog načina na koji su mnoge grupe nabacivale lik cool osoba za intervju. Naši intervjui su uvek bili zbunjujuće iskreni i nika da nisu bili unapred smišljeni..." A upravo strogo i brižljivo struktuiran intervju čini srž novog muzičko-biografskog dokumentaraca *Tina* iz ponude kanala HBO, naravno, o Tini Turner i u njenu slavu.

Istina je, muzički dokumentarac jednostavno i kratko naslovljen *Tina* autor-skog dvojca Denijel Lindzi i i T. Dž. Marten, pre jedanaest godina ovenčanih Oskarom u kategoriji najboljeg dugometražnog dokumentarnog filma – za ostvarenje *Undeatefied*, ne donosi ama baš ništa novo, sveže ili inovativno. Međutim, uprkos toj svojoj predvidljivosti i neprikrivenoj veri u moć razgovora sa ključnim akterima i višestruko proverenoj i potvrđenoj faktografiji, ovaj film zbilja jeste odličan rad na temu biografskog dokumentarnog ostvarenja, koje se u ogromnoj meri dotiče i popularne kulture i njenog nemalog emancipatorskog potencijala, naravno, makar u slučaju srećnika i ljubimaca sudbine. U ovom filmu, kao ni u namerama njegovih autora nema ništa apokrifno – sve je sasvim evidentno, ovo je na prvom mestu ambiciozan prikaz jednog života i jedne nesvakidašnje i atipično dugovečne i vratolomne karijere, a sa svečarskim ciljem; naime, pojavom/učešćem u ovom filmu Tina Turner (1939) se oprašta od javne scene, premda je, ako ćemo pošteno, njena muzička karijera već par decenija saterana u stupicu novih i novih kompilacija najvećih hitova i povremenih povratničkih nastupa i turneja. Ono što ovaj film, pak, izdvaja od siline slično konstruisanih radova

Tina

Foto: promo

je upadljiva autorska ambicija koja dosta brzo prevazilazi te uobičajene okvire, kao i učešće same Tine Turner, koja se još jednom osvrće na udarne tačke te svoje iznimno uzbudljive i ilustrativne muzičke i životne evolucije, naravno, uključujući osvrst na epizodu bekstva od zlostavljanja i nasilja Ajka Tarnera, nekadašnjeg supruga, muzičkog mentora, gurua i najbližeg saradnika.

Tina je, ne samo u tom pogledu, faktografski i šire gledano izdašan biografsko-dokumentaristički rad smirenog tona i promišljenijeg autorskog pristupa, u kome se unutar tematski ograđenih segmenata (koji se, dabome, kao u svakoj dobroj povesti skladno i prirodno prepliću, prožimaju i nadopunjuju) stvara "rečit" portret jedne muzičke ikone koja je zahvatila više muzičkih era i žanrova. Priča je (ne samo obožavateljima i poštovaocima) manje ili više činjenično dobro poznata, te su reditelji, Linds i Martin, u neku ruku imali i dodatno određene ruke da uz pomoć kreativnosti i sada dostupnih produkcionih mogućnosti iznova sačine mozaik u brižljivo izatkanom pačvorku ruhu, gde su uzročno-posledične veze unutar životne priče i egzistencijalne staze kojom je, čini se, postojano hrabro stupala Tina Turner, sada postale vidljivije, razumljivije i, na prvom mestu, znakovitije. To je možda i udarni adut ovog filma, jer usled friških društvenih okolnosti, priča o samooslobođenju Tine

Turner, a sve to unutar strogo kodiranog i neretko i ne baš prikrivenog eksploatatorskog diskografskog sveta, dobija na novom zamahu i novim mogućnostima za dalekovidije i rečitije interpretacije.

Tako glavninu ovog filma, sasvim očekivano, čini podsećanje na njene muzičke i životne promene i zaokrete praktično u hodu (obuhvatajući i narečeni beg od isprva voljenog Ajka Tarnera), te njeno pomalo nenadano diskografsko i muzičko uskrsnuće tokom prve polovine osamdesetih godina prošlog veka. Film je, dakako, nimalo iznenađujuće, precizan u izrazu, u mapiranju i naglašavanju tema, finesa i pominjanih faktografskih stavki, baš kao što je i montažerski efekatan i raznovrstan, uz dragocena i nadahnutu svedočanstva pozvanih učesnika, saboraca i savremenika, uključujući vodeću heroinu. Naravno, tu i tamo filmom upadljivije provejava taj svečarski i panegirični ton, a ima i određenih praznina – na primer, u tako bogatom i sadržajnom filmu nije pomenuta očigledna činjenica da je muzički povratak Tine Turner (u eri koju je obeležio album *Private Dancer*, a onda i potonji) određen i njenom otvorenom okretanju belom AOR/AOP zvuku (adult oriented rock/pop – rok ili pop zvuk koji se obraća odrasloj, zrelijoj, dakle, i srednjačenju neretko okrenutoj publici). To bi otvorilo i međurasni aspekt barem tog dela priče, ali imajući u vidu celinu i opštu namenu ovog filma, u neku

ruku je možda i dobro što je to zaobiđeno, tim pre što nam film, ovakav kakav jeste, već pruža uvid u spomenutu emancipatorsku snagu popularne kulture i uprkos tim ličnim klasnim ili rasnim odrednicama i tačkama polazišta. Ukupno uzev, scenarijsko-rediteljski dvojac je u ovoj kreativnoj epizodi isporučio pravo malo čudo – uvid da je glavnotokovski film i dalje kadar za ovakve zanatske podvige, a mimo brojnih ograničenja koje upravo

Smitovaca. Ono što brzo upada u oči i uši i što onda hitro postaje jedan od najubedljivijih argumenata u prilog ovom zgodnom i šarmantnom “malom” filmu, jeste neupitna iskrenost autora koji samozadatoj temi (Kajek je uradio scenario, istina, po priči producentkinje filma – Lorie Hol), a ta iskrenost, osim što predstavlja najvažniju kopču koja u idejnom smislu drži aspekte i dimenzije ovog ostvarenja, i nadahnuto korespondira sa sada

goj, sve daljoj a možda i prohujaloj eri ozbiljnijeg pristupa muzici, pa bila ona manje ili više uhu ugodna i laka za konzumiranje. Osim toga, Kajek nas ovim filmom podseća i na danas skrajnutu, a, kada je danas uopšte i ima, najčešće isforsiranu i psihotičnu gorljivost fanova prema muzičkim idolima. Uostalom, kako se može doznati sa prvih stranica knjižice *The Smiths* (koja se davne 1990. godine pojavila u prevodu Nade Seferović na srpski jezik i u izdanju beogradskog ART PRE-SS-a, a iz koje je uzeti i Marov citat iz prvog pasusa ovog prikaza): “Steven se razvijao zahvaljujući ‘outsider’ sindromu. Njegova ljubav prema Oscaru Wildu i Jamesu Deanu graničila se sa fanatizmom. Njegova istraživanja predstavljala su nezaustavljivu potragu inspirisanu fascinacijom onima koji su živeli po sopstvenim pravilima i koji su gajili nepoverenje prema taktikama indoktrinacije. I zaista, Steven Morrissey je bio rock’n’roller u najčistijem smislu te reči. Umetnost koju je on voleo, bilo da se radilo o umetnosti muzičke, filmske ili literarne prirode, bila je ona umetnost koja se jednostavno širila iznad granica takozvane normanosti.”

Shoplifters of the World

Foto: promo

taj i takav izraz i produkciono-emitorski okvir neumitno sa sobom već u samom zametku nameću.

U zvučnom smislu nešto posve raznorodno, a, opet, dijahronijski gledano prilično blisko pruža zanimljiv nezavisni (indie) američki igrani film *Shoplifters of the World* / *Kradljivci po radnjama iz sveta celog*, koji je režirao Stiven Kajek, u čijoj su rediteljskoj radnoj biografiji i dva vrlo dobra i zapažena muzičko-biografska dokumentarca – *Scot Walker: 30 Century Man* i *We Are X*. I u ovom svom igranom prvcu Kajek ostvaruje jasnu i čvrstu vezu sa predašnjim dokumentarističkim radom – *Shoplifters of the World*, očito naslovljenom po kanonskom hitu benda The Smiths, u svojoj biti u narativnom smislu ima priču o grupici američkih tinejdžera koji silno pate i kreću da se preispituju tokom noći kada je javno potvrđeno da se raspada i sa radom prestaje grupa The Smiths, a pritom jedan od njih, najradikalniji, a možda i samo najočajnjiji, uz pretnju pištoljem tera didžej lokalne radio-stanice, inače, fokusirane na klasični i hard rok, da cele noći pušta pesme voljenih i već tada neprežaljenih

već unisono potvrđenim mitom o iskrenosti kao jedinoj pobudi i razlogu postojanja tog glasovitog i do dana današnjeg uticajnog i u kolektivnom i individualnom pamćenju prisutnog mančesterskog benda. U tom pogledu već, ovo je uspeo film koji ima jasan i ubedljiv *raison d'être*, sve i ako je sasvim očigledno da se ovo ostvarenje već na prvom koraku, a uprkos lako zametljivoj idejnoj univerzalnosti priče o ljubavi, pokloništvu, fanovskoj strasti i nužnosti odrastanja i mimo brojnih privlačnih prokrastinacijskih kočnica, zamki i odmorišta, obraća vidno malobrojnijoj publici koja nužno već mora da bude upućena u značaj i osobenost pomenutog benda, kao i u vitalnost i živost legende o muzičarima čija su dela imala gotovo pa opipljivu transformativnu moć nezavisno od meridijana na kojima uz njihovu muziku patili, saosećali i o svojoj svrsi postojanja kontemplirali slušaoci i fanovi.

Kajek je, dakle, prilično ubedljiv na planu uspostavljanja osnovnih i nužnih konturna priče, kao i izgradnje preovlađujuće atmosfere, koja, uprkos toj svojoj nepobitnoj opštosti, ipak pripada jednoj dru-

A ako ćemo i iskreno i pošteno, ovaj Kajekov film ipak ostaje unutar granica te gore prokazane normalnosti – u pitanju je tradicionalistički postavljen film klasičnog fabularnog tipa, koji, doduše, pokušava i na dovoljno čestih mahova i uspeva da na zanimljiv i upečatljiv način naslika jednu sasvim zanimljivu situaciju/crticu sa margina ionako fiktivne istorije (d)evolucije popularne kulture. Mladani glumački ansambl je ponudio zadovoljavajuće kreacije, rekonstrukcija ere jeste dobacila do željenih kota, dok na onoj mitskoj drugoj strani stoji impresija da ovde fali materijala, da ipak ima primetnog praznog hoda, što možda ne čudi imajući u vidu neiskustvo scenariste i reditelja na planu igranog izraza, kao i činjenicu da naracija previše vere polaže u moć suštinski anegdotski postavljene premise. Međutim, srećom po sve – i autorsku ekipu i gledateljstvo, *Shoplifters of the World* može da se pouzda i u ono posve evidentno – jednostavno, prednost ovakvih filmova u značajnoj meri proizilazi upravo iz njihovog osetnog manjka čak i u planetarnoj filmskoj ponudi.

ZORAN JANKOVIĆ

Otapanje polova, naročito muškog

Asja Bakić, *Sladostrašće* (Štrik, Beograd 2020);

Karmen Marija Mačado, *Njeno telo i druge žurke*,

prevela s engleskog Mila Gavrilović (Štrik, Beograd 2020)

U priči *Gretel* iz koje je zagrebačka spisateljica Asja Bakić preuzela motiv za naslov svoje zbirke, svet je ostao bez muškaraca jer su poumirali od sifilisa: bakterija *treponema pallidum* mutirala je do te mere da poznati antibiotici nisu pomagali. Asja Bakić, međutim, ne kreće očekivanim putem na kojem negativna utopija otvara velike egzistencijalne dileme poput, recimo, *Sluškinjine priče* Margaret Atvud: šta će biti s čovečanstvom ako žene ne mogu da rađaju i kakav politički poredak može da nastane iz takve okolnosti, nego se zadržava na kudikamo banalnijem pitanju: ako nema muškaraca, s kim će dame, da prostitute, da se jebu? Nema ju žena iz priče *Sladostrašće* naročito visoko mišljenje o muškarcima, naprotiv. Isprva im je, kaže pripovedačica, pao kamen sa srca, ali svet bez muškaraca nije bio utopija kakvu su priželjkivale, te se u kompleksu za zabavu *Sladostrašće* odaju virtuelnom seksu: "Zabavni je park bila ideja koja je okrunila zadnji stadij muškog ludila, ali žene su ga prigrilile kao najljepšu uspomenu na izumrli rod" (str. 67). Tu, sada, na scenu stupaju fanatične zagovornice čistote. Srećnu okolnost da muškaraca više nema valja izgurat do (revolucionarnog) kraja, pa bi žene trebalo osloboditi naknadnog žala za muškarcima, potrebno je, zarad potpunog oslobođenja, uništiti i sećanje na njih. Zbog toga one kreću u pohod protiv moćnog *Sladostrašća*. Kao i u *Matriksu* braće Vešovski (ostavimo po strani što je *Matriks* rđav film, dok je *Sladostrašće* fantastična priča), suočeni smo s dva stereotipa: istina je oskudna, siromašna, teskobna, dok je privid raskošna laž s prokletom slasnim šniclama. Oba ta stereotipa, međutim, Asja Bakić ubedljivo dovodi u pitanje uslođavajući motive na nekoliko ravni. Pripovedačica koja se, prvi put, obrela u

virtuelnoj stvarnosti intelektualka je koja prezire scenografije i scenarije što ih *Sladostrašće* nudi – raskošne vile s bazenima na Azurnoj obali i savršeno građeni muškarci nimalo je ne pokreću, čime pokazuje u kojoj meri je nesavršenost konstitutivna za život, pa čak i za sreću, dok privid nije puka laž nego, paradoksalno, nužni korektiv istine. Uprkos odsustvu oduševljenja, međutim, ona neće odbiti da kopulira s virtuelnim partnerom, ali suočice se s komesarskim shvatanjem istine. Kao i u drugim pričama ove zbirke, seks je sveprisutan, jezik i slike su eksplicitni, ali seks, iako važan motiv, nikada nije tu naprosto sebe radi, već je zamajac koji razgrađuje zatečeni svet i očvrslе odnose u njemu.

Završna priča zbirke, pak, *Patnje mlađe Lotte*, zarazno je duhovito obrtanje perspektive Geteovog *Vertera* i ubedljivije nego bilo kakva književno-istorijska studija pokazuje zbog čega loši đaci, poput potpisnika ovoga teksta, nikada nisu uspeli da dočitaju slavni Geteov roman: nepodnošljivo Verterovo prenemaganje i svu njegovu romantičarsku duhovnost Lote je raznela u paramparčad sočnim, živim, brutalnim jezikom: "Moja muzikalnost", obraća se Lote izludlom Verteru, "seže puno dalje od menueta, valcera, od bilo kakve virtuozne igre odsvirane na klaviru. Zvuk u kojem najviše uživam udarci su dlanovima po golom dupetu" (str. 185). Ne bi, dabome, Verter – barem Verter Asje Bakić, a ne onaj Geteov – imao ništa protiv da upravo on šljepi Lote po goljoj zadnjici, ali ona više voli da je šljepka Albert, a Vertera, koji je neopisivo nervira svojim prenemaganjem i duhovnošću, potpuno će izbezumiti. Iako će ovaj, pri kraju, malo da se pribere, biće prekasno. Kao u *Eni Hol* Vudija Alena, kada Eni i Alvi Singer na vrhu njujorškog oblakodera vode razgovor s duplim dnom ("Čime se baviš?",

pita Eni Alvija, a u zagradi ispod izgovorenog teksta, ide ono što misli: "Kakva mi je frizura? Da li mu se sviđam? Da li želi da spava sa mnom?"), tako i Lote gužva Verterovu uzvišenost razjareno mu spočitavajući da su mu, dok ovaj recituje produhovljene stihove, pred očima njene sise.

U jedanaest priča ove zbirke samo u jednoj čujemo muški glas, telesnost nadire kroz sve pukotine, procepe i prolaze, dok fantastični motivi, manje ili više, dominiraju u svakoj. U priči *Muški jarak* pripovedačica se, s vremena na vreme, pretvara u senicu kako bi, kroz prozore stanova i kuća, lakše mogla da gleda seksualne činove, a udaje se za momka koji je izronio iz zemlje, što bi bilo sasvim u redu kada ovaj ne bi morao, na svakih devet meseci, da se vraća pod zemlju i to drugoj ženi. U 1998. junakinja će za dlaku uspeti da se spase iz paralelne stvarnosti. U priči *Mama* razvijen je malo jeziv odnos majke i sina, u *Dafne* je Asja Bakić posuvratila grčki mit, u *Sljepilu* nas uvodi u svet veštica, a u *Dorica Kastru* uvezala je petoro ljudi u veoma čudnu bračnu zajednicu. I tako bez posustajanja, kao odlična i samosvojna učenica Hulija Kortasara. Ni seks ni fantastični motivi nisu tu da bi, naprosto, oneobičili priču, već da bi je uvišestručili, da bi je učinili prodornijom, da bi joj, okolišanjem

književnim sredstvima, podarili neposrednost. Ništa od ovoga, naravno, ne bi bilo ni izbliza tako delotvorno kada Asja Bakić ne bi pisala upravo izvanredno, stilom lišenim ukrasa, u tolikoj meri prirodnim da se ni ne primećuje, te njena sigurna rečenica s lakoćom podnosi neobična bića, čudne pojave, sumanute zaplete i utopijske ideje (kao u priči 1780, recimo, kada svet zatičemo poplavljenim posle otopljanja ledenih polova), nudeći čitaocu čisto zadovoljstvo u tekstu.

Sladostrašće je originalna, inteligentna, upečatljiva zbirka priča koja Asju Bakić svrstava uz rame s velikim pripovedačicama i pripovedačima našeg jezika.

ODLIČNA KORTASAROVA UČENICA

Zapanjujuće je u kojoj su meri pripovetke američke pripovedačice Karmen Marije Mačado sadržinski, idejno, ali i stilski, kompatibilne s pričama Asje Bakić: kao da ih je oblikovao isti senzibilitet, jasna politička perspektiva, proživljeno iskustvo, i to u tolikoj meri da se, gde, gde, prepliću čak i motivi (na primer priča 1998 iz *Sladostrašća* i *Rezidentkinja* iz zbirke *Njeno telo i druge žurke*). Odmah i bez okolišanja valja reći: čitalačkom je ugođaju presudno doprineo izvanredan prevod Mile Gavrilović (većina bi srpskih pisaca dala bubreg za rečenicu kojom Mačado "piše na srpskom"), a rečenoj usklađenosti ove dve zbirke nesumnjivo doprinosi i uređivačka politika izdavačke kuće "Štrik", te sličnost po srodnosti, u ovom slučaju, nije slučajna, već je učinak promišljene izdavačke strategije.

Mačado otvara svoju zbirku realističkom pričom *Muževljev šav* u kojoj, stavljajući naglasak na žensku seksualnost, ispisuje istoriju jednog para od njihovih mladalačkih dana do zrelog doba. Mačado piše brzo, njen stil je ekonomičan, epizode iz bračnog života pažljivo su odabrane, te pred našim očima hitro promiču čitave decenije, a da se tekst ne gubi u objašnjenjima i apstrakcijama. Nema u odnosu dvoje ljudi, zapravo, ničeg spektakularnog niti dramatičnog, ničeg čak što bi, čini se, zasluživalo priču, osim jednog zamagljenog detalja koji se provlači od samog početka: muškarcu je sve dopušteno u seksualnim igrama – kao što je, uostalom, dopušteno i pripovedačici – osim jednog detalja: on ne sme da do-

takne traku koju ona nosi oko vrata. Ali muškarci, jel, moraju sve da imaju pod kontrolom, čak i u jednom vrlo čvrstom odnosu kakav su, u ovoj priči, izgradili ona i on. On ima sve – osim te trake. Ona mu je dala sve, osim te trake. Nećemo otkriti šta se dogodilo na kraju, ali upravo taj kraj, neočekivan koliko to može biti dobro promišljen i učinkovit motiv, ubedljivo opravdava čitavu priču i izvođa je iz realističkog žanra.

Do pre samo godinu dana rekli bismo da priča *Inventar* spada u negativne utopije – svet se suočava sa smrtonosnim virusom, pripovedačica se povlači u usamljenu kuću na obali mora i, sluteći kraj, pravi inventar svoga života – da se i u takozvanom realnom životu nismo suočili sa perspektivom koju nam je književnost već otvorila. Književnost je, u ovoj priči, pokazala život. *Majke* ulazi u roditeljski svet istopolne veze, a *Posebno gadno*, svojevrsna persiflaža mamutskih televizijskih serija – u ovom slučaju reč je o dvoje detektiva – svedenim književnim sredstvima koja se, na nekim mestima, mogu uporediti sa haikuom, prodire u živote dvoje glavnih junaka. Rečeno je da Mačado veoma vodi računa o ekonomiji izraza, a u ovoj priči je svoju brigu za što manje reči i što više značenja dovela do virtuoznosti: "Šuštanje papira u fascikli usporava mu otkucaje srca" (str. 97) više je stih nego rečenica pripovetke, a da se, tome uprkos, čvrstina priče ni u jednom trenutku ne rasplina u poetski izraz. *Prave žene imaju telo* toliko je začudna ljubavna priča da ju je nemoguće prepričati, jer svaki takav pokušaj samo bi odbio čitatelje. Ipak, reći ćemo da je i u ovoj priči nešto napalo žene (virus?) i

one postepeno nestaju, njihova tela postaju eterična, prozirna, bez mase, kao duhovi, a da su, i posle gubitka materije, one i dalje tu. (Ako ima ikakve koristi od gledanja upravo idiotskih serija o raznoraznim duhovima i ništa manje glupih horora, onda su to ovakve pripovetke: kako bi, inače, ikome ovakva ideja uopšte pala na pamet?) *Osam zalogaja* ispituje mehanizme koje muče debele ljude, a potpisnik ovih redova ne seća se da je ikada pročitao nešto ovako ubedljivo, moćno i dobro: pripovedačica ne shvata da njen problem nije u debljini – ona ne razume ni svoju kći koja nema nikakav problem s "viškom kilograma" (višak u odnosu na koju "normalu"?), niti, uostalom, razume zašto je njena obrazovana kći toliko besna na nju (kada bi razumela, ne bi pričala gluposti) – već u besmislenim očekivanjima i zahtevima sredine, a naročito u banalnosti i ispraznosti života kojim živi. Prožeta diskretnim horor elementima, ova priča čist je književni biser. *Rezidentkinja* je, najšire uzev, suočavanje pripovedačice sa samom sobom, introspektivna potraga za nečim što ćemo prepoznati tek kada ga bude mo našli, osim što je zapravo razgradnja introspektivnog žanra obračun sa sobom koje žudi za trajnošću i čvrstinom. Vrlo će biti neprijatno kada se pripovedačica suoči sa životom bez oslonca. Najzad, *Nepodnošljiva na žurkama* – ovaj bi se naslov mogao dovesti u pitanje – produbljuje motiv nesnalaženja u svetu koji počiva na pretpostavci čvrstine i stalnosti: pripovedačicu kao da je opseo đavo, ona više sluti nego što razume šta joj se dešava – posebno su teški noćni napadi ludila – njen stamena muž je uz nju, ali i on popušta, atmosfera je napeta i teška, iz nekog razloga ona je obuzeta porno filmovima, ali razrešenja nema. Do samog kraja. Pitanje je, međutim, da li razrešenje išta razrešava.

Verovatno je pretenciozno, a još više netačno, reći da se pripovetka vraća – jer ona nikuda nije ni otišla – ali posle više od decenije zatišja (recimo to tako), kada su pisci svoje zbirke priča pokušavali da pretvore u romane (jer romani bolje "idu"), sada se ne možemo "odbraniti" od zbirki kojih se ne bi stideli ni Čehov, ni Kovač, niti Karver.

IVAN MILENKOVIĆ

Snijeg u aprilu

Valja sve vrijeme imati na umu da nipošto nije slučajno što su glavni akteri ovog sadašnjeg ludila stasali upravo u devedesetima i da oni danas, u još istaknutijim ulogama nego tada, posve svjesno djeluju po istom principu kao što su djelovali onda

“Evo, već pripremamo ruke za vakcinu ako je dočekamo! Slovenija i Hrvatska će sigurno to obaviti ranije, što se možda покаže kao pravi, suštinski smisao i vrednost članstva u EU.” Ovo je, između ostalog, pisalo u mejlu koji mi je dvadesetog novembra prošle godine poslao Teofil. Rekao bih da on u životu nije napisao tekst koji je tako brzo tako loše ostario. A napisao je samo ono što sam mislio i ja, a vjerujem i mnogi drugi. Onda. Jer onda, to jest novembra prošle godine, svi smo mi mislili da je Europska unija nešto u što se čovjek u teškim vremenima može pouzdati.

A evo, sredina je aprila, a ja još nisam ni bližu tome da dođem na red za cijepljenje, dok su u Srbiji cjepivo dočekali i brojni građani Europske unije. Istina, moji su roditelji u Ljubljani nedavno cijepljeni prvom dozom, i moja žena kao profesor također, ali to ne umanjuje ni moje razočaranje ni zaprepaštenost čitavom situacijom. I dok me moj stric nagovara da se dođem cijepiti u Novi Sad, i dok čitam kako Hrvat u Beogradu može birati kojim će se cjepivom cijepiti, sve teže mi je samome sebe objasniti što se dešava. Zapravo se, dok to pokušavam, osjećam baš kao kad u Ljubljani, prvi put u mom životu, 13. aprila zapadne snijeg, a ja moram odgovarati na već odavno spremno pitanje moje punice: “Zete, gdje ti je sad to globalno zagrijavanje?”

Kako, naime, objasniti ovo naše ludilo, a da to objašnjenje negdje na pola puta ne skrene u teoriju zavjere, u kojoj i najbizarniji detalj – kao snijeg u aprilu, i kao kilometarske kolone Slovenaca i Hrvata na Batrovcima koji čekaju na ulaz u Srbiju i na svoju dozu cjepiva – postaje najlogičniji dio jedne vrlo proste i razumljive priče.

Da bi se pronašao smisao u ovom besmislu, čovjek naprosto mora iz mjeseca u mjesec izvoditi sve drskije misaoone akrobacije, koje već opasno liče na one pomoću kojih se u neka bolja vremena ostarjele žitelje Fejsbuka uvjeravalo da svijet vodi šačica masona koji su uistinu vanzemaljci i, naravno, Židovi, te da nas ti isti ljudi, znači masoni, vanzemaljci i Židovi, planski uništavaju potresajući po nama iz zraka otrove koji nas pretvaraju u homoseksualce. I, naravno, Židove.

Jer kako bez takvih misaonih akrobacija objasniti to što su usred pandemije od svih ljudi na svijetu upravo Slovenci našli vremena i želje da odnekud izvuku šešeljevske karte Balkana sa Velikom Srbijom, Velikom Hrvatskom i Velikom Albanijom, koje kao tri nažderana vuka odmaraju nakon što su za ručak progutale Sjevernu Makedoniju, Kosovo te Bosnu i Hercegovinu? Kako objasniti to što usred najsmrtonosnijeg vala epidemije u Bosni i Hercegovini čitav region dis-

Piše:
Goran Vojnović

Pisac i reditelj iz Ljubljane

kutira o tome može li se ta nesretna zemlja raspasti na miran način?

Zato i ne čudi što se mnogi danas ne pitaju više “Kako objasniti?”, već se pitaju “Zašto objasniti?”. Pitaju se zašto bi uopće tražili racionalno objašnjenje za nešto toliko pomjereno, zašto bismo u takvom ludilu mi tražili bilo kakvu razumnu logiku. Kome to treba, pitaju se. Kome treba da zna zašto nas Srbi cijepe, a Slovenci razgraničavaju? Kome treba da zna zašto u utorak 13. aprila u Ljubljani pada snijeg, nakon što je padao i u utorak 6. aprila?

I na neki način imaju pravo. Jer, zar nismo svi mi već odavno digli ruke od svega, pa kao moj drug 13. aprila na pitanje svoga sina: “Zašto opet pada snijeg?”, odgovaramo: “Jer je krizni štab odlučio da će od sad pa do daljnjeg svakog utorka padati snijeg.” Ili jednostavno parafraziram Johnya, pjevušimo “Zima je čak i u aprilu, trinaestog ili bilo kog drugog” i gazimo dalje.

Da, možda smo mi stvarno digli ruke, ali možda je upravo to najveća opasnost koja nam prijete, veća čak i od same epidemije. To da će naša stvarnost sad pa sad postati toliko luda i izopačena da je mi uskoro ne samo da nećemo moći objasniti, nego ćemo izgubiti i ono malo preostale želje da je objasnimo. Što je najvjerojatnije i cilj svega ovoga. Jer svaka nova sumnuta politička karta ili svaki novi budalasti tvit Janeza Janše, kao i svaka nova uvrnuta izjava Aleksandra Vučića i svaki novi salto mortale u njegovom odnosu prema virusu i epidemiji, iliti prema Kosovu te Bosni i Hercegovini, samo su nagomilavanje ludila na kamaru. Kamaru koju mi uskoro nećemo moći više raskrčiti.

I to je ono što se upravo dešava. Mi smo sve umorniji od neprestanog povezivanja niti jedne rasute priče, nagomilane svim i svačim. Sve umorniji smo od nadglasavanja gomile objašnjenja koje kolaju portalima i društvenim mrežama, po pravilu jednostavnijih, logičnijih i uvjerljivijih objašnjenja od naših. Sve umorniji smo od te kamare ludila pa sve više bježimo od nje, ne bismo li tako sačuvali barem sebe ako već ne možemo druge. Pametniji popušta, govorimo, iako znamo da su tvorci ludila našim uzmicanjem postigli svoje i iako smo ne tako davno na sličan način bježali od ludila, e da bi se narednih dvadeset i kusur godina batrgali sa njegovim posljedicama:

Zato valja sve vrijeme imati na umu da nipošto nije slučajno što su glavni akteri ovog sadašnjeg ludila stasali upravo u devedesetima i da oni danas, u još istaknutijim ulogama nego tada, posve svjesno djeluju po istom principu kao što su djelovali onda.

Jer princip ludila je uvijek isti, a sve ostalo – pa čak i epidemija – samo su nijanse.

ARMIN ILI

Dve vodeće političke partije u Nemačkoj konačno su odredile svoje kandidate za kancelara. Dok su demohrišćani to uradili uz ogorčenu borbu i spletke, Zeleni su se tiho dogovorili među sobom i tako povećali svoje šanse

Za "Vreme" iz Bona

Posle duge borbe, kriznih sednica i pregovora do u duboku noć između Hrišćansko-demokratske unije (CDU) i sestrinske Hrišćansko-socijalne unije iz Bavarske (CSU), odluka je pala u utorak u podne. "Kocka je bačena. Armin Lašet će biti kancelarski kandidat Unije", rekao je bavarski premijer Markus Zeder, priznajući konkurentu pobjedu u nadgornjavanju za kancelarsku trku.

Ta pobjeda bi, međutim, mogla da se ispostavi kao Pirova. Iza nemačkih konzervativaca su sedmice bratoubilačke borbe koje u javnosti ostavljaju utisak da se više brinu o tome ko bi mogao da zasedne u kancelarsku fotelju nego o problemima naroda i neizvesnim izborima koji slede na jesen.

To kako je Lašet, novopečeni šef CDU-a i premijer Severne Rajne-Vestfalije, na kraju izboksovao kandidaturu za kancelara više liči na spletke iz Netfliksove serije *House of Cards* nego na ozbiljnu i tihu, često i dosadnu politiku koja je odlikovala konzervativce u eri Angele Merkel. Kao da su se bili okamenili na vlasti u senci moćne kancelarke, toliko da su sada, kada se bliži njeno penzionisanje, povileneli u panici.

ISPREBIJANI DEMOHRIŠĆANSKI KANDIDAT

Podnevnom povlačenju Markusa Zedera (54), šefa u Bavarskoj većno vla-

KO ĆE NASLEDITI ANGLEU MERKEL: Lašet ili Berбок

Fotografije: AP

dajućeg CSU-a, prethodila je dramatična noćna sednica rukovodstva sestrinske stranke CDU. Te dve stranke su u neraskidivoj koaliciji, premda je u posleratnoj istoriji među njima već bilo trzavica poput ovih sada.

Na toj sednici je tek nedavno tesnom većinom za šefa CDU-a izabrani Lašet tražio da ga Predsedništvo partije podrži i pošalje u kancelarsku trku. Na kraju mu je od 46 članova podršku dalo njih 31, dok je devetoro izričito bilo za Zedera, a šestoro se uzdržalo. To je mlaka podrška kad se zna da konkurent čak i nije iz CDU-a.

"Draže mi je da kancelar bude iz CSU-a nego iz Zelenih", rekao je tokom rasprave premijer Sarske oblasti Tobias Hans. Svom šefu stranke je tako poručio da se povuče iz trke jer sa njim Unija CDU-a i CSU-a ima daleko manje šanse na izborima i moglo bi joj se desiti da ode u opoziciju. Medijima je kao na traci doturan svaki citat sa te sednice.

Prethodno je bavarski lisac Zeder u

ovom obaranju ruku insistirao da se obrati pažnja na ispitivanja javnog mnjenja. Poslednje koje je pre nekoliko dana objavio javni servis ZDF kaže da je Zeder za 63 odsto Nemaca prihvatljiv kao kancelar, dok je Lašet prihvatljiv za svega 29 odsto. Među simpatizerima konzervativaca razlika je još ubedljivija: 84 prema 43 odsto za Zedera.

Nekada tvrdi bavarski populist, skeptičan prema migrantima i liberalima, Zeder je i pre pandemije uvideo cajtgajst i počeo da se zalaže za zelenije politike. Kad je zemlju preplavila korona, bio je za najoštrije mere. "Ljudi u krizi traže oca", rekao je jednom. Očito je trebalo da on bude taj brižni otac čvrste ruke. Takav pristup u pandemiji od njega je načinio u jednom trenu najpopularnijeg političara Nemačke.

Prema opštem uverenju, Zeder je mogao, da je hteo, da stvar zaoštri do granice pucanja i isposluje da o kandidatu glasaju ili poslanički klub ili šefovi lokalnih odbora CDU-a i CSU-a. Bez sum-

ANALENA

nje bi tamo imao većinu jer, za razliku od članova Predsedništva stranke, to su ljudi čiji ponovni izbor zavisi od ukupnog procenta glasova. Njima je u interesu da Unija ima što jačeg kandidata.

U komentaru nedeljnika *„Špigel“* piše da je prelomilo to što CDU nije bio spreman da demontira svog predsednika i tako oživi borbu za mesto šefa stranke koju su na jedvite jade prebrodili pre nekoliko meseci. Lašet je sada kandidat *„Zederovom milošću“*, piše *„Špigel“* o *win-win* situaciji za Bavarca: ako Lašet postane kancelar, biće to zahvaljujući Zederu. Ako izgubi, svi će zauvek govoriti da bi Zeder pobedio.

Uostalom, za Zedera ima vremena, tek su mu 54 godine. Lašet (60) je pak sam hteo i dobio još jedan vruć krompir uz predsedavanje strankom. Ne samo što konačno mora da izađe iz senke Angele Merkel – čiji je verni podržavalac uvek bio – nego treba da vodi kampanju u uslovima u kojima su građanima dozlogrdili i pandemija, i lokdaun, i sporo vakcinisanje i afere u redovima konzervativaca.

Posle ovog dvoboja sa Zederom, Lašet u kampanju ne ide kao pobednik nego kao isprebijani pas.

KOALICIONA MATEMATIKA

Prva anketa instituta FORSA objavljuje na utorak posle ovih burnih događaja, vidi demohrišćane na svega 21 odsto podrške, oko 17 odsto manje nego pre samo pola godine kada je delovalo da se Nemačka bolje od drugih zemalja suočava sa pandemijom. Na prvoj liniji vatre su doduše kancelarka i njen ministar zdravlja Jens Špan, no ni Lašet ne može da pobjegne od odgovornosti jer je premijer jedne od šesnaest pokrajina, a upravo pokrajine imaju nadležnost u borbi protiv zaraznih bolesti.

Prema istoj anketi, Zeleni su na 28 odsto glasova, što je gotovo nezamislivo više nego što su ikada imali na izborima za Bundestag. Slede socijaldemokrate (13 odsto), Alternativa za Nemačku (11 odsto), liberali (12 odsto) i Levica (7 odsto). Do izbora još svašta može da se desi, ali digi-tron sada kaže da je lako moguća tako-

zvana semafor-koalicija nazvana prema partijskim bojama Zelenih, socijaldemokrata i liberala. Ili zeleno-crna.

Kad bi se to stvarno desilo, u oba slučaja kancelarka bi se zvala Analea Berбок (40). Nju je u ponedjeljak nominovao vrh stranke Zelenih, što će, nema sumnje, potvrditi stranački delegati na kongresu u junu. Robert Habek, koji sa Analeom Berбок kopredsedava Zelenima i do poslednjeg trena je bio u igri, tiho se pomirio sa odlukom i pokazao spremnost da podrži mlađu kolegicu.

Za Berбокovu je malo ko u Nemačkoj znao kada se pre tri godine u kožnoj jakni popela na binu da bude izabrana za kopredsedavajuću Zelenih. Tada je rekla da to nije izbor za *„ženu koja ide uz Roberta“*, već za predsednicu stranke. Poslednjih godina je izašla iz senke poznatijeg kolege i postala omiljenija među simpatizerima Zelenih. Insajderi kažu da je i mnogo bolje umrežena u samoj stranci.

Zato je odluka za Zelene bila zicer. Em žena, em poletna i mlada, em otelovljenje onoga što Zeleni hoće da predstavljaju: borbu protiv klimatskih promena, populizma i ksenofobije, ali sa razumevanjem spoljne politike i ekonomije, što se oduvek brojalo u slabe tačke Zelenih. *„Duboko sam ubeđena da ovoj zemlji treba novi početak“*, rekla je Berбокova posle nominacije.

Njen stranački kolega Habek je, doduše, popularniji u opštem biračkom telu, čak omiljen među konzervativcima. Zato se u jednom komentaru konzervativni list *„Velt“* vjeka da Zeleni izborom Analee Berбок propuštaju šansu da izađu iz klasičnog biračkog miljea u kojem su mlađi, bolje obrazovani i urbaniji ljudi.

ZELENO-CRNI OKRŠAJ

Komentatorica *„Zidojče cajtunga“* je primetila da su svi mediji – uključujući i javni servis – o Analei Berбок naveli da je majka dvoje male dece, i prikazali snimke dok se profesionalno bavila sportom (bila je trećeplasirana u Nemačkoj u gimnastičkom skakanju na trampolini).

“Koliko ono dece beše ima Lašet?”, upitala se novinarka.

Sa jedne strane, mlađa žena se u nemačkoj politici i dalje tretira kao neuobičajena pojava. Sa druge, za Analenu Berбок bi u kampanji neki privatni detalji mogli biti od koristi. Recimo to da je majka ili da sa porodicom živi u Potsdamu, u pokrajini Brandenburg. Tu, u bivšoj DDR, Zeleni po pravilu očajno prolaze.

Lašet, o čijim se političkim naumima ne može reći baš ništa osim da bi bio nastavljac politike Angele Merkel, niti je harizmatičan, niti darovit govornik. “Prosečnost je njegov imidž”, napisao je jednom “*Spiegel*”. Ukoliko mu pandemijsko dešavanje ne bude išlo naruku – recimo da se lokdaun produži u nedogled, a vakcinacija ne obavi do izbora u septembru – to će pre do izražaja doći što je Analena Berбок simpatičnija i bolja u javnom nastupu.

U opštem zelenom transu – tema klimatskih promena postala je pre pandemije najvažnija politička tema u Nemačkoj – nema sumnje da će gro levo-liberalne štampe u Nemačkoj biti vetar u leđa zelenoj kandidatkinji. Posebno što je kandidat oslabljenih socijaldemokrata vicekancelar Olaf Šolc na neki način čovek centra, veoma sličnog profila Lašet.

Iako su Lašet i Berбокova čestitali jedno drugom i poželeli “fer kampanju”, nema sumnje da će biti i niskih udaraca.

Većina analitičara do sada je tipovala da Nemačku krajem godine čeka prva crno-zelena vlada demohrišana i Zelenih. Ovi prvi shvatili su da je ekologija važna tema i da kao stranka tome moraju da se prilagode ako žele da ostanu veliki – otprilike kao što Folksvagen može da ostane veliki samo ako pređe na električne motore. Ovi drugi su pak digli ruke od radikalne opozicije i demonstrirali ničansku volju za moć.

Kao mlad političar, Lašet je 90-ih bio deo *pizza-connection*, kako su se nazivali tajni susreti mladih poslanika demohrišana i Zelenih u piceriji “Saselja” u Bonu. Šefovima stranaka tada na pamet nije padalo da ulaze u koaliciju, ali omladinci su pripremali teren. Možda bi Lašet sada konačno mogao da predvodi takvu koaliciju. Ili, ako ovaj trend ostane, da eventualno uvede CDU u vladu Analene Berбок.

¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Pare, pare, pare

Najava formiranja evropske Superlige u kojoj bi se pre svega takmičili samo najbogatiji klubovi, iz temelja bi uzdrmala evropski fudbalski poredak. Osim dvanaest elitnih timova-osnivača, koji bi među sobom delili basnoslovnu zaradu merenu u milijardama evra, svi drugi su digli glas protiv ovog takmičenja

N ikakvi sportski motivi ne mogu se pronaći u odluci najbogatijih evropskih klubova da osnuju “ligu za sebe”, nezavisnu od UEFA i FIFA, u kojoj će svake sezone igrati samo jedni protiv drugih, na radost korporacija, sponzora, medija, vlasnika kapitala i sopstvenih klupskih džepova. U trenutku nastajanja ovog teksta šest engleskih klubova i još po tri iz Italije i Špa-

nije – Milan, Arsenal, Atletiko Madrid, Čelsi, Barselona, Inter, Juventus, Liverpool, Mančester Siti, Mančester Junajted, Real Madrid i Totenhem – pokrenuli su projekat nove evropske Superlige u kojoj bi trebalo da se nadmeće 20 najboljih klubova u Evropi. Bazu će činiti petnaest timova-osnivača, plus pet koji će se u ovaj “zatvoreni” tip nadmetanja kvalifikovati na osnovu rezultata u prethodnoj

sezoni. Iako imena još tri kluba koja će biti deo novog formata i dalje nisu poznata, već se zna da to neće biti PSŽ, Bajern ili Porto, koji su odbili poziv da se pridruže ovom takmičenju.

Čini se da je ključni motiv za formiranje nove "elitne" lige novac. Predviđeni budžet od 5,25 milijardi evra poput magneta je privukao najveće klubove. Superliga svojim učesnicima nudi i "solidarne isplate" u iznosu od 10 milijardi evra, koje će rasti kako prihodi lige budu rasli tokom 23-godišnjeg perioda trajanja ugovora, što govori o dugoročnoj strategiji novog formata.

AMERIČKI UTICAJ

Takmičenje u ovom obliku, međutim, pretilo ne samo da pocepa postojeće panevropske i nacionalne lige, već i da nepovratno produbi ionako veliki jaz između bogatih i siromašnih klubova Evrope. Magazin "Forbs" navodi da Superliga predstavlja "egzistencijalnu pretnju fudbalskim asocijacijama širom kontinenta i direktan napad na UEFA, koja je 51 odsto svog prihoda – 2,37 milijardi dolara – ostvarila od medijskih prava za prenošenje Lige šampiona u periodu od 2018. do 2019. godine".

Jedan od ključnih pokrovitelja ovog projekta je i američka finansijska korporacija "Džej Pi Morgan". Američki uticaj na novoformirano evropsko takmičenje vidljiv je i u upravljačkoj strukturi nove lige, jer će jedan od njenih potpredsednika biti Džozef Glazer, član uticajne porodice koja je vlasnik Mančester Junajteda, ali i NFL ekipe Tampa Bej Bakanirsa koja je ove godine osvojila Superbowl. Predsednik novoformiranog takmičenja biće prvi čovek madridskog Reala Florentino Perez, a još jedan potpredsednik šef italijanskog Juventusa Andrea Anjeli.

UEFA UZVRAĆA UDARAC

Predsednik UEFA Aleksandar Čeferin već je zapretio drakonskim sankcijama za sve uključene u novi format takmičenja. On kaže da fudbaleri koji budu igrali u Superligi neće moći da nastupaju za svoje reprezentacije, što posledično znači da neće moći da igraju na Evropskom prvenstvu i Mundijalu. Najavljen je i diskvalifikacija svih "odmetnutih" klubova iz takmičenja UEFA, ali i iz Međunarodne fudbalske federacije, FIFA.

Prvi čovek evropskog fudbala najavio je i da će UEFA podneti tužbu tešku do 60 milijardi evra, sa ciljem da izvrši dodatni pritisak na klubove Superlige. "Od ovog trenutka UEFA i fudbalski svet ujedinjeni su u borbi protiv sebičnog projekta nekoliko klubova motivisanih isključivo pohlepom. Zajedno ćemo se boriti protiv besmislenog projekta", naglasio je Čeferin. U narednim danima očekuje se i odluka o završnici ovogodišnje Lige šampiona i Lige Evrope, a UEFA pretila da iz takmičenja koja su u toku izbacila Real Madrid, Mančester Siti, Čelsi, Mančester Junajted i Arsenal.

DISKRIMINACIJA SIROMAŠNIH

UEFA je, međutim, i sama puno doprinela odluci najuspešnijih evropskih klubova da formiraju Superligu, jer već godinama traje proces podilaženja Evropske

kuće fudbala interesima najbogatijih. Još otkako je iz Kupa šampiona, koji je zaista predstavljao format u kome su se takmičili pobednički klubovi domaćih, nacionalnih liga, izrasla UEFA Liga šampiona – u kojoj su najjače i najbogatije lige imale po tri ili četiri učesnika – stvari su krenule pogrešnim tokom. Nedavna odluka UEFA da se formira "provincijska" Liga konferencija, rezervisana za siromašnije, mahom istočnoevropske klubove, samo je potvrdila diskriminatorski koncept savremenog fudbala, zasnovanog na moći i profitu. A deljenje dobiti i privilegija nije u prirodi neoliberalnog kapitalizma, pa su tako i najbogatiji klubovi odlučili da gro finansijskog kolača zadrže samo za sebe.

U ovoj računici je bitno i to da su najbogatiji evropski klubovi često ujedno i najveći dužnici. Barselonin dug veći je od milijardu evra, Real duguje 900 miliona, neto dug Mančester Junajteda porastao je na 528 miliona evra, Juventus duguje 385 miliona... Na sve to, istraživanje konsultantske kuće Diloit pokazuje da će najbogatiji fudbalski klubovi do kraja sezone 2020/2021. izgubiti čak dve milijarde evra usled pandemije korona virusa.

Svega 12 sati nakon što je objavljeno da će biti osnovana Superliga, UEFA je potvrdila da će Liga šampiona od 2024. imati novi format sa čak 36 klubova. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Game over / start new game

Foto: Prakash

Nemojte da se zanosimo, ma kako se strastveno u Srbiji delimo oko informativnih programa, osnovna podela je na Arenu sport i Sport klub i njihove prenose sportskih događaja, uz povremeni RTS

Evropski kup šampiona u fudbalu, nastao je kao odgovor na tvrdnju britanskih novinara da je Vulverhempton najbolji klub na svetu. To je dalo ideju sportskom uredniku francuskog L'Ekipe, da predloži stvaranje takmičenja koje bi tačno odredilo koji je najbolji klub u Evropi. Bilo je to 1954, a godinu dana kasnije odigrana je prva zvanična utakmica, i to između lisabonskog Sportinga i beogradskog Partizana.

Ovih dana stvoreno je novo takmičenje, evropska Super liga, kao pandan Ligi šampiona, u kojem se nalaze najbogatiji fudbalski klubovi Evrope. UEFA je dobila konkurenciju, a ovog puta inicijatori takmičenja nisu novinari, već američke korporacije (JP Morgan), u saradnji sa arapskim i navodno kineskim investitorima. Razlikuje se i cilj ovog takmičenja, jer vlasnici 12 najvrednijih klubova kažu da će stvaranjem ovakve, zatvorene lige, po ugledu na američki NFL, višestruko uvećati kapital. Navodno, postoje još tri kluba, čija imena ne znamo, a koji će biti stalni članovi Lige, uz pet koji će se svake godine kvalifikovati.

Bez obzira kako će se u budućnosti organizovati fudbalska takmičenja, prešli smo tačku posle koje ništa više neće biti isto, na više različitih nivoa. Gotovo sigurno, uslediće mučna suđenja oko regulisanja međusobnih odnosa ESL i FIFE, oglasili su se i Boris Džonson i Emanuel Makron, osudivši novu asocijaciju.

Navijači šest najbogatijih timova iz Engleske i po tri iz Italije i Španije su ovu odluku osetili kao otvoreni znak nepoštovanja, jer uprave njihovih klubova baš zabole za fanove, a kako je mudro rečeno – novac je univerzalni rastvarač svake tradicije. Igrači i treneri klubova iz nove lige neće moći da se takmiče na evropskim i svetskim prvenstvima, a neke nacionalne lige takođe predlažu njihovo izbacivanje iz takmičenja. Paradoksalno, u ovom momentu ne možemo pouzdano znati da li će se možda u petak, pre vremena, završiti ovogodišnja Liga šampiona, izbacivanjem tri od četiri tima koji igraju u polufinalu, čime bi šampion automatski postao PSŽ. Do sada, timovi iz Nemačke i Francuske nisu pristali da uđu u Super ligu, pa je to možda nova linija fudbalsko-geopolitičke podele.

Očigledno, priču o sportu odavno je zamenila ogromna pohlepa. Onda je logično da se zapitamo odakle u fudbal dolaze sve te ogromne pare. FIFA decenijama ima monopol na prava za TV prenose i, ruku na srce, neretko su visoki funkcioneri hvatani sa rukama u kasi. Da se razumemo, FIFA je u priličnoj meri diskreditovana, a pandan tome su, recimo, saopštenja Terzića ili Vučelića koji osuđuju Super ligu, jer su navodno gadljivi na pare u fudbalu.

Fudbal je sport iz radničkih predgrađa, sa utakmicama koje sredinom nedelje počinju predveče nakon posla, tako je i publika koja nema za kartu utakmice pratila uglavnom putem televizije. Američki investitori su, sledeći logiku svojih TV mreža, gde su prenosili

NFL lige mašina za pravljenje para, uz Superbol koji i dalje predstavlja najskuplji TV termin na svetu, odlučili da model primene na evropskom fudbalu. Očigledno, ni Premijer liga ni UEFA nisu dovoljno namirili apetite najbogatijih klubova. Upravo prenosi Lige šampiona i Lige Evrope predstavljaju najgledanije programe svih kablovskih provajdera. Nemojte da se zanosimo, ma kako se strastveno u Srbiji delimo oko informativnih programa, osnovna podela je na Arenu sport i Sport klub i njihove prenose sportskih događaja, uz povremeni RTS.

Televizija je u mnogo čemu uticala na fudbal, počevši od statistike, grafike, VAR sistema, ali i najava da bi se trajanje utakmica moglo skratiti sa sadašnjih 90 minuta. Trenutak nastanka Superlige karakterističan je upravo po tome što se dešava samo par dana pred početak prodaje prava na prenose, što se dešava svake tri godine. Prema najavama, a informacije bukvalno pristižu iz sata u sat, Super Liga je zamišljena kao servis koji ćete posebno plaćati, a prenose gledati putem internet platformi, nalik na HBO ili Netfliks. Ukoliko se ovo obistini, gubitak će trpeti ne samo UEFA, već i distributeri širom sveta. Evropski fudbal bi time figurativno prešao sa televizije na Internet. Sa druge strane, možete li da zamislite evropsko ili svetsko prvenstvo u fudbalu u kojem ne bi učestvovala fudbalske zvezde iz Super lige?

Sledeći veliki izvor para u fudbalu je takođe u digitalnoj sferi. Već godinama je zarada od SONY igrice (SPS), nadmašila prihode od TV oglašavanja. Svake godine se čeka novo izdanje igrice FIFA, ili PES, a to su glavne reklame na svim banerima pored terena, uz pivo i automobile. Od nedavno su tu i različite aplikacije i igrice gde možete biti fudbalski menadžeri, a čija prava takođe potiču od FIFE.

Na kraju, imate oglašivače i sponzore, koji će takođe birati između klubova i igrača iz UEFA ili ESL. Upravo zato, u naslovu teksta sam upotrebio sada već prevaziđen logo sa kraja video igrice iz osamdesetih – game over. Današnje igrice nemaju tu poruku, jer bi bila suprotna nameri da zadrže vašu pažnju i naviku da igrate do besvesti, u duhu prave adikcije. Igrice danas nemaju kraj.

Paradoksalno, verujem da je ovo iznenadno cepanje ima veze i sa pandemijom korona virusa u svetu. Kao što znate, stadioni su više od godinu dana prazni, a publiku su zamenili zvuci sa razglasima i šarene mušeme na tribinama. Bilo je rezervi, ali pokazalo se da fudbal može i bez navijača na stadionima, čime je dodatno pojačan značaj prava na prenose utakmica. Za ljubitelje teorija zavere, ovo je potpuni hit. U Evropi je pandemija buknuła u Milanu posle utakmice Atalante, a evropski fudbal su kupili američki DŽ.P. Morgan, Arapi i Kinezi. Zaboravite na zaprašivanje iz vazduha, zrake smrti, 5G ili čipove u vakcinama – ovo se zaista desilo!

Pod znakom pitanja

PANDEMIJSKA PRAVILA:

Igre sa granicama

Foto: AP

Manje od sto dana do početka Olimpijade u Japanu stvari ne izgledaju nimalo optimistički. U mnogim delovima zemlje broj zaraženih virusom korona raste, a vakcinu je primilo manje od jedan odsto stanovništva. Ankete pokazuju da se čak 70 odsto Japanaca protivi održavanju Olimpijskih igara tokom pandemije

Jednogodišnje odlaganje Letnjih olimpijskih igara u prestonici Japana zbog širenja korona virusa činilo se prošle godine kao spasonosno rešenje, jer su organizatori Igara i čitava svetska javnost očekivali da će do leta 2021. godine pandemija biti za nama. Do početka Olimpijskih igara ostalo je još svega tri meseca, a preko 140 miliona obolelih i više od tri miliona preminulih u svetu od posledica kovida 19 pokazuju da se pandemiji i dalje ne nazire kraj. Zbog svega toga javnost sa zebljom iščekuje globalno najveću i najprestižniju smotru sporta, koja bi trebala da

se održi u Tokiju od 23. jula do 8. avgusta ove godine.

Iako Međunarodni olimpijski komitet (MOK) i japanski organizatori deluju odlučno u svojoj nameri da se Igre održe u planiranom terminu, kontinuirani rast broja zaraženih u Japanu, kao i protivljenje sve većeg broja tamošnjih građana, deluju kao ozbiljna prepreka ostvarenju zacrtanog cilja. Iako je japanska vlada donela odluku da stranim turistima zabrani ulazak u zemlju tokom Olimpijade, kako bi se smanjio rizik od širenja korona virusa, ipak će prestonica Japana ugostiti ogroman broj ljudi iz svih krajeva sveta. Oče-

kuje se da više od 70.000 stranih učesnika bude prisutno u Tokiju tokom dve sedmice trajanja Igara. Reč je o gotovo 15.000 olimpijskih i paraolimpijskih takmičara, trenera, osoblja nacionalnih timova i predstavnika medija iz više od 200 zemalja, od kojih svaka ima drugačiju stopu zaraze, broj obolelih i vakcinisanih građana.

Zdravstveni radnici, epidemiolozi i stručnjaci zato izražavaju bojazan da takva "mešavina" ljudi na relativno malom prostoru može izazvati nekontrolisano širenje infekcije ne samo u Japanu već i širom sveta, onda kada se učesnici budu vraćali nazad svojim domovima. »

“Brojčani” primer za poređenje bi mogle biti prethodne Olimpijske igre održane u Rio de Žaneiru 2016, na kojima je učestvovalo više od 11.000 sportista iz 206 različitih zemalja koji su se takmičili u 306 sportskih disciplina na 37 različitih mesta, dok je više od 25.000 novinara iz celog sveta bilo akreditovano za izveštavanje.

GRAĐANI PROTIV IGARA

Imunizacija u Japanu teče izuzetno sporo. Do sada je odobrena jedino Fajzer vakcina, sa najavom da bi cepivo nekog drugog proizvođača (zahtev su japanskim nadležnim organima podneli Astra Zene-ka i Moderna) moglo da bude odobreno tek u maju. Iako je premijer Jošihide Suga obećao da će obezbediti 100 miliona doza vakcina protiv korone do kraja juna, činjenica je da je do sada u Zemlji izlazećeg sunca jedanput vakcinisano samo 1,9 miliona od 126 miliona ljudi, što predstavlja 1,5 odsto stanovništva, a samo 0,6 odsto Japanaca je primilo obe doze vakcine.

Zato ne treba da čudi što ankete pokazuju da u javnosti postoji mala podrška održavanju Letnjih olimpijskih igara tokom pandemije, da se čak 70 odsto Japanaca tome protivi. Doduše, primetan je i blagi porast broja onih koji smatraju da manifestacija ipak treba da bude održana, jer je u januaru čak 90 odsto građana smatralo da Igre treba ponovo odložiti ili potpuno otkazati.

Iako su agencije citirale izjave pojedinih japanskih zvaničnika da još uvek postoji mogućnost otkazivanja Igara ukoliko se pogorša situacija sa virusom, prošlog vikenda je premijer Suga odbacio ove spekulacije. On je iz Vašingtona, gde se kao prvi strani lider nalazio u zvaničnoj poseti predsedniku Džou Bajden u Beloj kući, rekao da njegova vlada nije razmatrala mogućnost odlaganja ili otkazivanja Igara. “Već je odlučeno da će se Igre održati”, rekao je Jošihide Suga za “Njuzvik” kategorično tvrdeći da su na osnovu te odluke pripreme u toku.

Tokom pandemije su se različiti sportski događaji, sa manje ili više uspeha, odvijali širom sveta. U “mehuru” Diznijevog kompleksa na Floridi se bez prisustva gledalaca održava završetak američke NBA lige. Ovo posebno okruženje, međutim, ugstilo je svega nekoliko sto-

SAJONARA KORONA ILI SAJONARA OLIMPIJADA: Miraitova, maskota igara

Foto: AP

tina sportista. Uključujući trenere i osoblje, taj broj nije prevazilazio hiljadu ljudi.

Kako je broj zaraženih u SAD kontinuirano rastao, tako se i organizacija mešovitih borilačkih vještina UFC preselila u Abu Dabi, gde je u posebno pripremljenom “mehuru” održan niz događaja u kojima je učestvovalo 4000 pripadnika lokalnog osoblja, skoro 2000 učesnika iz 44 zemlje sveta, među kojima je bio i Konor Mekgregor, jedan od najplaćenijih sportista na svetu, navodi “Blumberg”.

Izuzetno stroge pandemijske mere bile su viđene i tokom Australijen opena u tenisu, a brojni igrači žalili su se na tretman tokom trajanja turnira (vidi “Trofej kao odgovor”, “Vreme” br. 1573).

VODIČ ZA PONAŠANJE

Olimpijske igre, međutim, po svojoj kompleksnosti i masovnosti daleko prevazilaze bilo koji od navedenih sportskih događaja. Međunarodnim učesnicima Igara u Tokiju biće potreban negati-

veno što otputuju u Japan, a biće testirani i po dolasku u tu zemlju. Organizatori prestižnog događaja su ipak odbacili dve važne mere kojima bi se eventualno sprečilo dalje širenje virusa: sportisti koji će učestvovati na Igrama u Tokiju nisu u obavezi da se vakcinišu protiv kovida, a organizatori nisu predvideli čak ni obavezan karantin za učesnike po njihovom dolasku u Japan.

Predsednik MOK-a Tomas Bah izjavio je ipak da se uoči Olimpijskih igara u Tokiju “Kina složila da obezbedi vakcine protiv korona virusa za sve učesnike kojima je potrebna”, ali i za učesnike Zimskih igara u Pekingu sledeće godine. Ovo se smatra izuzetnim uspehom kineske diplomatije i njihove meke moći, a moglo bi predstavljati i rešenje za potencijalnu zdravstvenu glavobolju MOK-a.

Ova organizacija objavila je prethodnih dana i prvi u nizu od šest priručnika o merama koje će biti primenjene uoči i za vreme OI u Tokiju. Ovi svojevrsni vodiči za ponašanje sportista i svih drugih koji će učestvovati na ovom događaju, “osnova su našeg kolektivnog plana kako

Mere uključuju nošenje maski sve vreme tokom Igara, osim tokom jela i spavanja, kao i redovna testiranja učesnika na korona virus. Priručnik detaljno objašnjava i kako bi sportisti trebalo da provode vreme u olimpijskom selu, uz minimum kontakata sa drugim učesnicima događaja, kao i način kretanja između različitih borilišta. Učesnicima će na raspolaganju biti i mobilna aplikacija koja će im pomoći da se snađu u ovim strogim epidemiološkim uslovima. MOK je naveo da će se ovi priručnici ažurirati i prilagođavati okolnostima, kako se budu bližile Olimpijske igre.

MILIJARDE U IGRI

Japan čini sve da ne dođe do ponovnog otkazivanja Igara jer bi to bio veliki udarac kako za nacionalni prestiž tako i za privredu. Procenjuje se da su troškovi organizacije Olimpijskih igara u Tokiju već nadmašili 26 milijardi dolara, što ih čini najskupljim Letnjim igrama u istoriji. Samo njihovo jednogodišnje odlaganje je koštalo skoro tri milijarde dolara. Takođe, organizatori imaju obaveze i prema moćnim korporativnim sponzorima koji su uložili ogromna sredstva u ovaj događaj.

Samo japanski sponzori su investirali preko tri milijarde dolara, što je tripit više nego tokom bilo kojih ranijih Letnjih igara. Poređenja radi, Olimpijske igre u

Londonu 2012. prikupile su otprilike 1,1 milijardu dolara od domaćih sponzora, što je tada predstavljalo rekord. Bez priliva stranih turista Japan će ostati bez dodatnih novčanih sredstava. Organizatori i dalje razmatraju pitanje koliko će domaćih posetilaca moći da bude prisutno na olimpijskim borilištima, pošto je nedavna studija pokazala da bi Igre održane potpuno bez gledalaca rezultirale ekonomskim gubitkom od skoro 23 milijarde dolara.

Poseban problem moglo bi da bude mešanje učesnika sa ogromnim brojem lokalnih volontera – organizatori su planirali njih 126.000 – koji će od epidemioloških sredstava na raspolaganju imati samo bočicu sa dezinfekcionim sredstvima i nekoliko maski za lice. Iako je sportistima preporučeno da ne koriste javni prevoz prilikom boravka u Tokiju, volonterima je, naprotiv, na zvaničnom veb-sajtu "Tokio 2020" rečeno da oni "u principu treba da koriste javni prevoz" kada putuju do olimpijskih borilišta. Ne može se isključiti da u naredna tri meseca, koliko je ostalo do Olimpijskih igara, može doći do novih iznenađenja i dodatnih mera. Bitno je da se ne izgubi iz vida da bi sportisti, koji su čitav život trenirali za ovaj trenutak, ipak najviše mogli da izgube bude li nešto krenulo po zlu.

UROŠ MITROVIĆ

bismo osigurali da svi učesnici Olimpijskih i Paraolimpijskih igara i stanovnici Tokija i Japana budu sigurni i zdravi ovog leta", navodi se na sajtu MOK-a.

Raiffeisen Bank International

Saradnja najboljih

Novak Đoković i Raiffeisen Bank International potpisali partnerstvo

Najbolji teniser sveta Novak Đoković i Raiffeisen Bank International AG (RBI) sa sedištem u Beču danas su objavili početak saradnje. Đoković, koji je na poziciji broj jedan u tenisu u rekordnom periodu od 316 nedelja, biće brend ambasador RBI i njenih ogranaka u srednjoj i istočnoj Evropi. Raiffeisen će takođe podržati nedavno otvorenu Tenisku akademiju Novaka Đokovića u Beogradu.

"Počastvovan sam što sam postao brend ambasador i partner Raiffeisen banke u projektu Teniske akademije 'Novak Djoković' koji mi je veoma važan. Sada ćemo još snažnije podržati mlade tenisere u nastojanju da postanu šampioni kako na terenu, tako i van njega. Činjenica da sam imao jak tim pravilo je veliku razliku u mojoj karijeri i želim da takvo okruženje pružim svim talentima u akademiji. Raiffeisen je važan partner koji je prepoznao našu misiju i zajedno ćemo raditi na razvoju i unapređenju tenisa", izjavio je Novak Đoković.

"Veoma smo ponosni što će Novak Đoković biti naše zaštitno lice koje potvrđuje našu viziju da budemo banka broj jedan kad je reč o preporukama klijenata. On je jedan od najuspešnijih, ako ne i najuspešniji sportista kome se najviše dive, a koji dolazi iz srednje i istočne Evrope. Zbog činjenice da delimo veoma slične vrednosti, verujemo da je naše partnerstvo savršen spoj", izjavio je Zoran Petrović, predsednik Izvršnog odbora Raiffeisen banke u Srbiji.

Saradnja je zaključena na period od tri godine sa mogućnošću produženja. Pored opšte podrške akademiji, Raiffeisen će podržati učešće mladih igrača na važnim omladinskim turnirima. Uz pojavljivanje u reklamama i aktivnostima na društvenim mrežama Raiffeisen grupacije, g. Đoković će učestvovati i na odabranim događajima banke. Prva reklama nedavno je snimljena u Monte Karlu, boravištu Novaka Đokovića, i biće emitovana u srednjoj i istočnoj Evropi za nekoliko dana.

Zlatne niti i

Od tašnice Romanovih i ostalih eksponata koji su, kako se trenutno čini, nestali bez traga iz Muzeja primenjene umetnosti, ostale su samo priče o njima

Prošle nedelje tek, više od godinu i po dana nakon što se krađa desila a mesec dana nakon što je obnarodovana, Muzej primenjene umetnosti u Beogradu objavio je spisak eksponata koji su mu nestali. Ukrađen je 41 predmet – nakit, satovi, medalje, najstariji je iz 14. a najmlađi iz 20. veka, skoro svi su od zlata. Evo ukratko samo o nekoliko, ilustracije radi.

Zlatni prsten sa grbom s kraja 14. veka nađen je u okolini Janjeva, gde je najvećerovatnije i nastao u tamošnjoj zlatarskoj radionici. Pripada grupi viteškog prstenja sa osmougaonom glavom i izvedenim heraldičkim motivom, i izrađen je pod uticajem tadašnjeg italijanskog zlatarstva. Na osnovu tumačenja urezanog natpisa mogao je da ima i veridbenu namenu. Za muzejsku zbirku je otkupljen 1953. godine. Iz okoline Novog Brda, iz druge polovine 14. veka je pozlaćeni prsten od bronzе koji po zanatskim i umetničkim osobinama pripada tamošnjim zlatarskim radionicama, najznačajnijim radionicama za izradu nakita u srednjovekovnoj Srbiji. Glavu prstena čini gema od karneola sa predstavom pastira koji muze kozu. Prsten je otkupljen 1951. godine, kao deo zbirke slikara Ljube Ivanovića, koja je predstavljala osnovu za dalje formiranje muzejskih kolekcija.

Raskošna zlatna narukvica ukrašena cvetom od lapis lazulija i dijamantskim cvetovima, izrađena u Minhenu 1887. godine, vezuje se za dinastiju Obrenović. Ve-

limir Teodorović Mihailov, vanbračni sin kneza Mihaila Obrenovića, poklonio ju je 1888. godine slikaru Petru Ranosoviću Ranosu kao svadbeni dar za njegovu verenicu Milevu Vukomanović, unuku kneginje Ljubice Obrenović. Na njenoj zadnjoj strani ugraviran je natpis "Za uspomenu, Minhen, 1888.g". Urezani su i inicijali darodavca, VTM. Na sajtu Muzeja piše da je narukvica otkupljena 1975. godine od Petrove i Milevine ćerke Nadežde Ranosović.

Nestala je i tašna, pletena zlatnom žicom, sa okvirom ukrašenim briljantima i safirom i apliciranim ruskim grbom. Eksponat je istovremeno i modni detalj i dragocen komad nakita, izuzetno remek-delo i sigurno vredi mnogo više od 300.000 evra na koliko je procenjena celokupna šteta od krađe. Istoričarka umetnosti Tamara Ognjević, direktorka i suosnivač "Artis Centra", koja je ovaj eksponat proučavala kao stručna saradnica na

izložbi *Tašnice* (MPU, 2015.) navodi da je tašna minijturna, 8x10 santimetara, da je satkana od fine mreže osamnaestokratnih zlatnih niti, da su po njoj ukrasi od brilijanata i safira. "Na njenom prednjem delu je grb Romanovih sa dvoglavim orlom preko čijih prsa se raširio malteški krst, to je forma koja će se pojaviti u doba imperatora Pavla I Romanova i to u času kada je postao veliki majstor Malteškog viteškog reda Svetog Jovana Jerusalimskog 1796. Na zlatnoj pločici u unutrašnjosti tašnice je zlatna pločica sa natpisom na ruskom jeziku: 'Zahvalna carici Mariji Fjodorovnoj. 24. mart 1912.' Na sajtu Muzeja je navedeno da upravo ovaj "natpis i svedočanstvo prethodne vlasnice nagoveštavaju mogućnost da je njena baba, kao dvorska dama na ruskom dvoru, dobila ovu tašnu na poklon od Marije Fjodorovne, majke ruskog cara Nikolaja Drugog." Tamara Ognjević smatra da osim tog tumačenja, treba uzeti u obzir

dragulji

GDE LI SU SAD: Tašna, narukvica lapis lazuli, prsten sa grbom iz Janjeva, prsten sa atičkom gemom

Foto: Muzej primenjene umetnosti

i mogućnost da "tekst ukazuje da je tašnica možda poklonjena majci poslednjeg ruskog suverena, a ne da je caričin poklon nekoj uvaženoj dami, kako to sugeriše sačuvani iskaz Marije Jorgačević, koja je ovaj dragoceni predmet ustupila Muzeju primenjene umetnosti 1963. godine, kao što je moguće pločicu tumačiti i kao kasniji dodatak kojim nas vlasnica tašnice izveštava da je zahvalna na poklonu dobijenom od carice".

Dvadeset i četvrti mart je 1912. godine pao na Veliku subotu, pred praznik Blagovesti koji je bio izuzetno cenjen i u Rusiji i u Kraljevini Srbiji. U svom dnevniku, 23. marta Marija Fjodorovna je zapisala da je vreme predivno i da se carica na Veliki petak molila sama u svojoj ličnoj kapeli. Poznato je da je te godine u carskoj Rusiji pripremana proslava stogodišnjice pobeđe nad Napoleonom na Borodinu, pa je tim povodom pripremljeno mnoštvo carskih poklona za zaslužne ličnosti, kao i da je iskovana naročita medalja. Tamara Ognjević podseća da je "praksa skupocenih poklona deo redovnog protokola uglednih evropskih dvorova, među kojima ruski u Sankt Peterburgu predstavlja vladarski dom najvišeg reda i tada je jedan od nesumnjivo najuticajnijih u Evropi. Skupoceni carski darovi, dvorski rituali i protokoli raskošna su scenografija u okviru koje bismo rado zamislili uzbudljivu scenu darivanja ove dragocene tašnice".

Carica Marija Fjodorovna je ostala upamćena po strasti ka plavim safirima

i činjenici da je zbog nje Faberže kreirao sad već legendarna uskršnja jaja od plemenitog metala i dragog kamenja. Tamara Ognjević kaže da "mogućnost da je nosila carica, ovoj tašnici dodaje gotovo magičnu auru. Bez istorijskog dodira carice koja je odrastala uz raskošne priče svog ličnog učitelja Hansa Kristijana Andersena i nadživela pogrom sopstvene porodice u krvavom viru velike revolucije, zlatna tašnica nastala na talasu romantične opčinjenosti srednjovekovnim temama, bila bi tek još jedan predmet iz muzejske zbirke. Ovako, ona je moćni talisman, delić velike slagalice u prostoru pamćenja koji nas metafizički transponuje direktno u blistavi isječak vremena na sjaj dvora ruskih careva".

Gde se sad nalazi ova zlatna tašnica, ne zna se. Maja Gojković, ministarka kulture i informisanja i potpredsednica Vlade, koja je pre mesec dana obnarodovala krađu, skrenula je pažnju Parlamentu da je važno da se sazna i utvrdi ko je izvršio krađu u Muzeju primenjene umetnosti ali i u drugim muzejima, gde su sada otuđeni predmeti, ko su počinio, i zašto u nekim slučajevima MUP ništa nije uradio. Dodela je u pitanje odgovornost zaposlenih, s obzirom da se ključ od depoa sa tako važnim predmetima nalazio u običnoj fioci pisaćeg stola, kao i odgovornost firme čiji su radnici obezbeđivali muzej. Istakla je da ne treba da se beži od istine i da se gura pod tepih nešto loše što nije učinjeno u prošlosti. Precizirala

je da Ministarstvo od avgusta 2019. kad je izvršena krađa do marta naredne godine nije dobilo nijedno obaveštenje od čelnih ljudi iz Muzeja primenjene umetnosti, niti od Ministarstva unutrašnjih poslova. "Nije mi jasno zašto se toliko dugo ćutalo", rekla je Maja Gojković kolegama u Parlamentu.

Vladan Vukosavljević, ministar za čiji mandata se desila ova krađa a koju je javnosti otkrila njegova naslednica, nije se oglašio povodom ovog slučaja o kome mediji pišu u rubrici Kriminal. Direktorica Muzeja Ljiljana Miletić Abramov prijavila je Ministarstvu krađu tek devet meseci kasnije, tvrdeći da su joj inspektori rekli da čuti zato što to u interesu istrage, a ministarki Gojković je ispričala o krađi prilikom jedne njene protokolarnе posete Muzeju. "Dobergard", firma koja je obezbeđivala muzej u vreme krađe, čuvala je i Muzej istorije Jugoslavije kada je pokraden pre pet godina, a Maja Gojković ih je dovela u vezu sa navijačkim grupama, a Dušan Đukić, direktor te firme krađu nije hteo da komentariše, u interesu istrage. Mediji su objavili da su sigurnosne kamere muzeja snimile radnika obezbeđenja kako u dva navrata krađe, ali je nakon saslušanja pušten da se brani sa slobode. Ministarka Gojković je naglasila da nakon krađe, obezbeđenje nije promenjeno, kao i da je policija zataškavala slučaj. Rekla je i da tu nisu čista posla.

SONJA ČIRIĆ

Refleksije na tekstu

Haljine Mire Brtke koje su krasile poznate glumice, njena umetnost i život pokazani 50 godina nakon prve izložbe, kao da nikada do sada nisu viđeni

Činjenica da je retrospektivna izložba Mire Brtke *Refleksije* produžena za dve nedelje (trajanje do 10. maja) ukazuje da je domaća javnost postala vrlo zainteresovana za njen impresivni stvaralački opus koji joj je, javnosti, do sad bio poprilično nepoznanica. Njena dela postavljena u živ prostor, kakav je rustični enterijer zgrade Muzeja grada Beograda u Resavskoj, prosto poziva

stvaralaštva. Drugi jak uticaj na Brtkin likovni izraz je njena bliska povezanost sa slovačkim kulturnim nasleđem. Ova veza će se ogledati u eri njenih poznih stvaralačkih godina, a posebno u onom delu kreativnog spektra usko povezanog sa modnim dizajnom, a posredno i sa dizajnom tekstila.

Radeći kao kostimograf u Italiji šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog

u čvor uvezanih odevnih predmeta ili komada tkanine. Njene kolekcije su bile u jednom periodu modne istorije i deo beogradskog *Centra za modu* i *Jugoeksporta*, a želju da ih poseduju sebi su ispunile, između ostalih, glumice Izabela Roselini i Marina Vladi. Po Mirinom svedočenju, kada je bila u zvaničnoj poseti Jugoslaviji, i supruga Sandra Pertinija poželela je *one jugoslovenske haljine*.

Još u periodu stvaranja sa grupom "Illumination", dvodimenzionalna stilizacija Brtkinih kreacija kao da je svoje utemeljenje pronalazila u istraživanju dezena i vezova. Dok se u ranom stvaralaštvu ta ideja naslućivala, njene pozne izložbe će je pokazati okončanu. Radi se zapravo o seriji slika sa vezom nastalih u saradnji umetnice i njenih sugrađanki Slovačkinja iz Stare Pazove. U pitanju je nesvakidašnji umetnički eksperiment, u kojem umetnica na platnu stvara sliku u osnovnom crtežu, po kome onda vezi-
lje na osnovu sopstvenog oseća-

ja za boje vezu i stvaraju umetničko delo. Na taj način, namera stvaraoica i pokretača ideje dobija sasvim nepredvidiv tok. Spajajući akademsko viđenje umetnice i spontani impuls vezilja, nastaje delo koje ima jednako jako utemeljenje i u posmodernističkoj umetnosti kao i u tradiciji jednog naroda.

I skulpture Mire Brtke, bez obzira na solidnost materijala u kojem su nastale, svoj koren pronalaze u tekstu. Još preciznije, kao da su nastale iz vešto raspoređenih vunjenih niti koje grade čvrste, jasne i idejno konkretizovane forme. One svojom razigranošću postaju deo prostora, na isti način na koji prostoru dozvoljavaju da postane deo njih. Tako su refleksije autorkinog rada kroz barem tri oblasti njenog delovanja – slikarstvo, modu i vakanje, nesumnjivo dotakle i ozbiljna, višeslojna promišljanja o tekstu. ¶

LIDIJA JOVANOVIĆ

JUGOSLOVENSKE HALJINE: Sa retrospektivne izložbe Mire Brtke

Foto: Lidija Jovanović

ju na interakciju. Takva vizuelna vibrantnost radova (na izložbi ih je više od 300), od kojih najstariji sežu čak do šezdesetih godina prošlog veka, svakako je dominantan motiv za živ odgovor savremene publike i prepoznavanje Mirinog rada kao nečega što komunicira sa savremenim trenutkom.

Mira Brtka, po obrazovanju filmski reditelj i slikar, a po medijima u kojima je stvarala i vajar, autor crtanih i dokumentarnih filmova, kostimograf i modni kreator, formirala je likovni izraz u okviru internacionalne umetničke grupe "Illumination", nastale pod vođstvom japanskog umetnika Nobuja Abe, koja je slikarstvo pretvorila u haiku poeziju, stvarajući dela između minimalizma, geometrijske i organske apstrakcije. Iako je svoj identitet gradila prevashodno u duhu enformela, saradnja sa ovom grupom ostaviće jak pečat na nastavak njenog daljeg

veka, postala je omiljena u umetničkim krugovima italijanske i francuske filmske elite. Tako će njen rad stići i do stranica italijanskog *Voga*, koji će njene haljine okarakterisati pridevom *slovenske košulje*. Haljine su nastajale pod uticajem bogatih slovačkih kostima, sa akcentom na košulje, uz delimične izmene u osnovnom kroju. Čini se da su vez i motivi vojvođanske multietničke ravnice svojevrstni rukopis Mire Brtke, koja je prati u svim segmentima njenog umetničkog izraza, pa tako i u modnim kreacijama. Neretko je koren ovog dizajna bio u pačvork pristupu, nastajući iz delova već postojećih komada narodnih nošnji, koje je umetnica svaku ponaosob bojila stvarajući na taj način jedinstvena umetnička dela. Tehnika bojenja koju je koristila bila je sedamdesetih tako popularna, podvrsta batik oslikavanja, što je podrazumevalo potapanje u boju zgužvanih i

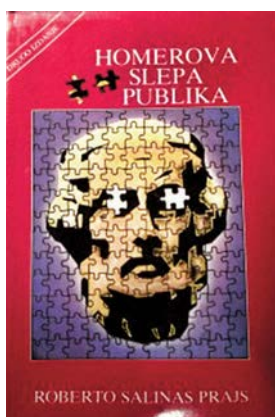
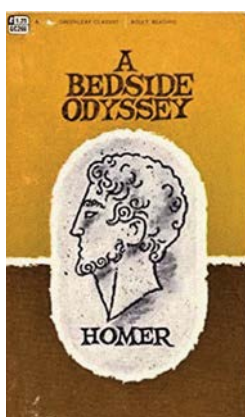
Iz Odisejevog kreveta

Dnevnik Luke Mesečine koga je, kako tvrdi, iskopao Vuk Drašković, podsetio je i na niz drugih rukopisa pronađenih u Beogradu i Srbiji

Obećanje dato u jednom od prethodnih brojeva "Vremena" treba napokon ispuniti. Dakle, evo još nekoliko slučajeva kada su se neki, dotad nepoznati rukopisi iznenada pojavljivali na svetlosti dana. Zaboravljeni, zanemareni, nepoznati, zakopani – koji izrazi je najprikladniji? Naravno, zakopani!

Davno, tragajući za starim artefaktima, britanska dokoličarska klasa, dok još nije bila smišljena podobna naučna reč, arheologiju je nazivala *Digging to the Past*. U to vreme samo su bogati ljudi mogli da traće vreme na zakopane stvarčice koje više nemaju praktičnu primenu – krčage, fibule, crepove i rukopise. Siromasi su bili *diggeri* (kopači). Kopalo se po manastirima, katedralama, grobljima i porodičnim bibliotekama. Nalaženi su izgužvani drevni dokumenti u koje je neko, kao Rostanov kuvar Ragno, zavijao medenjake, i ne jednom one knjige teških olovni korica (da ih lopov lako ne odnese skrivene pod mantijom) stavljene na *Index librorum prohibitorum*, koje inkvizitori zbog lenjosti nisu stigli da spalje. Evropa je ubrzo bila dobrano prekopana i istražena. A tada, odjednom, proširila se vest o nalazu zbog koga je kontinent dugo podrhtavao na leđima svoje kornjače (ako prihvatimo predstavu iz ranog srednjeg veka da Zemljina prostranstva počivaju na leđima golemih kornjača). U Saragosi su nađene dve rukopisne varijante jednog uzbudljivog pikarskog romana. Pronašao ih je (1804; 1810) i obradio Poljak Jan Potocki (*Rękopis znaleziony w Saragossie*), koji je docnije, u stanju teške depresije, izvršio suicid.

Nažalost, zakopani rukopisi su nadalje u Zapadnoj Evropi sve ređe nalaženi, izgledalo je da ih više i nema, što znači da nema ni onodobnih bestselera, ni potonjih hitova i kulturnih filmova. Ali, tu su

Beograd i Srbija, oni su postali arheoliterarni raj, pravi švedski sto za zakopane rukopise. Pođimo redom:

Godine 1688, u toku austrijske opsade Beograda, obrazovani Francuz, plemić-oficir, pronašao je u kućnoj biblioteci Grka-Beograđanina izgubljene mnogolisne delove Petronijeve *Trimalhionove gozbe*, naravno, na latinskom jeziku. Kao što znate ili ne znate, Petronije Arbitar beše ona ugledna ličnost na dvoru cara Nerona, kome je naređeno da izvrši suicid itd. Znamo ga najviše po anegdotama u romanu *Quo vadis*. (Prisećanje na Sjenkovičev roman: "Nerone, tvoje pesme nisu dobre, priličile bi jednom Horaciju i Ovi-

diju, ali ne i tebi, čoveku sa ogromnim talentom! Ne radiš dovoljno." Neron: "Petronije, ti si jedini koji mi govori istinu u lice.") Ali, znalci su otkrili da su rukopisi iskopani iz ruševina beogradske kućne biblioteke goli falsifikat. Ipak, *Manuscript trouvé à Bellgrade en 1688* i dalje se u svetu štampa jer je zabavan.

Idemo dalje: Još u antičko doba govorilo se da postoji nekoliko verzija *Ilijade* i *Odiseje*. Godine 1962. pojavila se na engleskom jeziku varijanta *Odiseje*, pod naslovom *Bedside Odissey*, nađena – kako je tvrdio njen prezenter Majkl Gal – pod neobičnim okolnostima u Beogradu. Gal je bio odranije poznat širokoj publici po svojoj knjizi *Seksualni život Robinzona Krusoa*. Odisej sa svojom družinom luta morima antičkog vremena, nailazi na nimfe, čarobnice i ostrva nastanjena samo ženama i s njima uspostavlja intimne kontakte. Pornografske scene se opisuju u odgovarajućoj pesničkoj stopi – u daktilskom heksametru, koji se naziva i herojski, odnosno epski heksametar. Odisej, izbačen na pusto žalo, ne pozdravlja Nausikaju ("Grlim ti koljena, gospo, il boginja ti si il žena."), već se odmah baca na nezasićnu Aretu čije ime znači vrlina. I sve tako. Naslov ovog rukopisa

iskopanog u Beogradu može se na različite načine prevesti; pokušajte.

Opet o Homeru i Beogradu. Meksički filolog Salinas pojavio se 1980. (ne znam da li baš te godine) u Beogradu sa knjigom *Homerova slepa publika* u kojoj tvrdi da je Troja bila u dolini Neretve, kod Gabele, a ne na turskoj zapadnoj obali, u Čanakaleu. (Cela moja porodica je posetila taj gradić jednog letovanja i slikala se ispred Šlimanove kućice i drvenog konja sklepanog od dasaka.) Pojavili su se oponenti: nije Troja bila u Gabeli, već u Skadru koji je nekada bio srpska prestonica. Izašao je iz štampe Homerov opus ispevan u desetercu. Turisti su krenuli sa budacima i trnokopima u Gabelu i tragaajući za pravim blagom Iliona besplatno su prekopavali njive seljacima. Na kraju se rodio miš.

U Beogradu su 2000. godine, u jeku predizborne borbe, nađena izgubljena poglavlja Tarabićevog proročanstva u kome jasno piše da će na čelo Srbije doći čovek u čijem se imenu nalazi jedno koštunjavo voće. Priča o nalazu je naširoko plasirana u tabloidima. Pаметan i ugledan dramski pisac, učesnik u toj ujdurmi, rekao je da se lepo zabavljao na račun glupavog sujevernog sveta. Da, da, sa sujevernicima i glupavima tako i treba! Treba li spomenuti *Protokole sionskih mudraca*, objavljene u Beogradu ne u doba nacističke okupacije, već osamdesetih godina prošlog veka u naletu tzv. demokratije? Šta je tema *Protokola*? Ruska caristička policija (Ohrana) došla je do plana po kome će Izrailjci korak po korak zavladati svetom. Znaju se imena dvojice agenata koji su *Protokol* izmislili.

U Beogradu je i političar-književnik Vuk Drašković otkrio (iskopao) dnevnik Luke Mesečine, savetnika kralja Aleksandra od Jugoslavije, sa dragocenim podacima o mislima, nameramama i politici stvaranja, kako smatraju mnogi, promašene jugoslovenske zajednice.

Glava mi je podnimljena. Ćutim, razmišljam: hoće li nam najzad Vuk nešto reći o Mesečini, da bismo i tu temu obradili na doličan način, sa odgovarajućom naučnom aparaturom itd? ¶

C. M. VINOGRADOVA

Neće biti propast

Šta to neki trenutak u istoriji čini najgorim? Velike prirodne katastrofe, ekonomske krize, ratovi i druge nesreće koje su izazvali ljudi, epidemije?

Prošla godina našla se na šestom mestu liste najtežih godina u istoriji ljudskog roda, po mišljenju 28 profesora istorije sa Harvarda, Jejla, Kolumbije, Oksforda i Kembridža, učesnika panela koji je prošlog decembra organizovala internet aplikacija Bloom. Osim iznenađenja, rezultati panela izazvali su i neke neočekivane reakcije, pa su se učesnici i organizatori suočili sa prilično gnevnim komentarima onih koji su smatrali da je 2020. godina neopravdano potcenjena i da joj pripada mnogo više, ako ne i prvo mesto na listi najgorih godina do sada.

Imaju Nemci onu zgodnu reč – šadenfrojde (schadenfreude). Zadovoljstvo koje se oseća kada drugim ljudima nije dobro. Ima onih koji takvo osećanje gaje samo u pojedinačnim slučajevima, ali nije mali broj ni ljudi koji doživljavaju određeno uživanje u očekivanju globalne apokalipse ili nekog manje definitivnog ali ipak katastrofičnog događaja. Kao da nam nije dovoljan ovaj običan život, sa svojim prijatnim i neprijatnim momentima, kao da ponekad čeznemo za uzbuđenjima koja donose turbulencije i pošasti. I tako se onda vrebava svaka prilika da se najavi propast sveta, nek propadne nije šteta, pa se u pomoć prizivaju Nostradamus, Tarabići, Maje i njihov kalendar, baba Vanga i svakako Jovan i njegova *Apokalipsa*. Čeka se Treći svetski rat, samo što nije, razmatra se samo da li će ga početi Indija i Pakistan u Kašmiru, Rusi i Amerikanci gde god, a bilo bi baš lepo ako je ikako moguće da to bude na Kosovu, Amerikanci i Kinezi zbog nekih para, Izrael i neko od njihovih arapskih komšija zbog granica u pesku ili teroristi koji su se dokopali atomske bombe i hoće da je detoniraju, recimo, u Parizu.

I PRIRODA I LJUDI

Izgleda da se ovde radi o jednoj posebnom uvrnutoj verziji šadenfrojde osećaja sveta, kada se ne uživa samo u bu-

dućoj propasti drugih ljudi, već se priziva i sopstvena. Začudo, jedinu realističnu mogućnost da do globalne katastrofe dođe za našega veka, one koju bi izazvale klimatske promene, većina uopšte ne shvata ozbiljno. Mora se priznati da u tom smislu ova naša generacijska pandemija predstavlja izvesno razočarenje. Glasovi onih koji je vide kao početak kraja su sporadični i tiši od onih koji nalaze da to ništa ne postoji, da je u pitanju zavera i spletkarstvo i da bi u suštini sve bilo u najboljem redu, samo kad ne bi želeli da nas čipuju. Sasvim lako bi moglo biti da su apokaliptičari i ovi što negiraju postojanje virusa u stvari isti ljudi, da se dve u njima pobiše sile i kao rezultat tako do bismo da teorije zavere skladno žive sa klasičnom (auto)destrukcijom.

Bilo kako bilo, pandemija je dovela do određenog broja novih katastrofičnih proročanstava, ali je i ponukala istoričare i istaživače da zagledaju u knjige starostavne i podsete nas i na druge teške i grozne godine u ljudskoj istoriji. Osim profesora sa pomenutog panela, svoj doprinos ovoj temi dala je u junu 2020. godine i indijska TV stanica na engleskom News 18 sa svojim spiskom najgorih godina do sada. Iako nije do kraja jasno koji su kriterijumi korišćeni pri pravljenju ovih lista, autoritet i kompetencija onih koji su ih napravili su nesumnjivi, pa sa izvesnošću možemo konstatovati da ipak ne živimo u najgorem od svih vremena. I odista, koje bismo kriterijume mogli primeniti ako želimo da procenimo koliko je neka godina bila nesrećna i teška po ljudski rod? Šta to neki trenutak u istoriji čini najgorim – velike prirodne katastrofe, ekonomske krize, ratovi i druge nesreće koje su izazvali ljudi, epidemije? Pre nego što vam predstavimo liste o kojima smo govorili, uz opasnost da nevoljno zazvučimo pomalo kao čuvena porodica Topalović, pozabavimo se malo ovim pošastima pojedinačno.

sveta

Među događajima koji su dovodili do velikih nesreća i stradanja bilo je onih koje je izazvala priroda i onih za koje su odgovorni ljudi. Ima naravno i onih graničnih kod kojih je uzrok prirodan, a ljudi su svojim delovanjem dodatno pogoršali čitavu stvar, kao što su neke epidemije, na primer, kod kojih je uništavanje prirodnih staništa životinjskih vrsta dovelo do njihovog bliskog kontakta sa ljudima i prenosa virusa do koga bi inače mnogo teže došlo.

GODINA BEZ LETA

Kao najveće prirodne nesreće istorija pamti dve velike poplave u Kini, jednu 1887. a drugu 1931. godine koje su dovele do ukupno više od šest miliona žrtava i zemljotrese, takođe u Kini 1556. i 1976. godine sa po skoro milion stradalih. U skori je vreme bili smo svedoci zemljotresa kod Sumatre 2004. godine i razornog cunamija koji je izazvao, kao i onog na Haitiju 2010. godine sa 316.000 poginulih i strašnom humanitarnom katastrofom. Najveći zemljotres antičkog doba desio se 526. godine, u Antiohiji, delu tadašnje Vizantije, a slikovit izveštaj o njemu ostao nam je od svedoka tih događaja, istoričara Džona Malalasa. Po zlu su upamćene i tropske oluje u Pakistanu 1970, Indiji 1839. i uragan Katrina u Sjedinjenim Državama 2005. godine. Vulkan Maunt Tambora u Indoneziji 1815. izazvao je takozvanu "godinu bez leta", sa drastičnim padom temperature i nedostatkom hrane na velikom delu planete. Vulkan Krakatau je 1883. odneo skoro 100.000 žrtava, a eksplozija se čula na Mauricijusu, skoro 5000 kilometra udaljenom, a možda i najčuvenija erupcija bila je ona iz 79. godine, kada je Vezuv uništio Pompeju. Sa druge strane, na listi nesreća koje su izazvali ljudi po broju žrtava očekivano prednjači Drugi svetski rat, ali iznenađuje podatak da su više žrtava od Prvog svetskog rata izazvali Mongolska osvajanja pod Džingis kanom u 13. veku, više od 30 miliona, Kinesko-japanski rat započet 1937. i dva građanska rata u Kini 755. i 1683. godine.

Na kraju, ni broj velikih epidemija kroz istoriju nije mali, javljaju se perio-

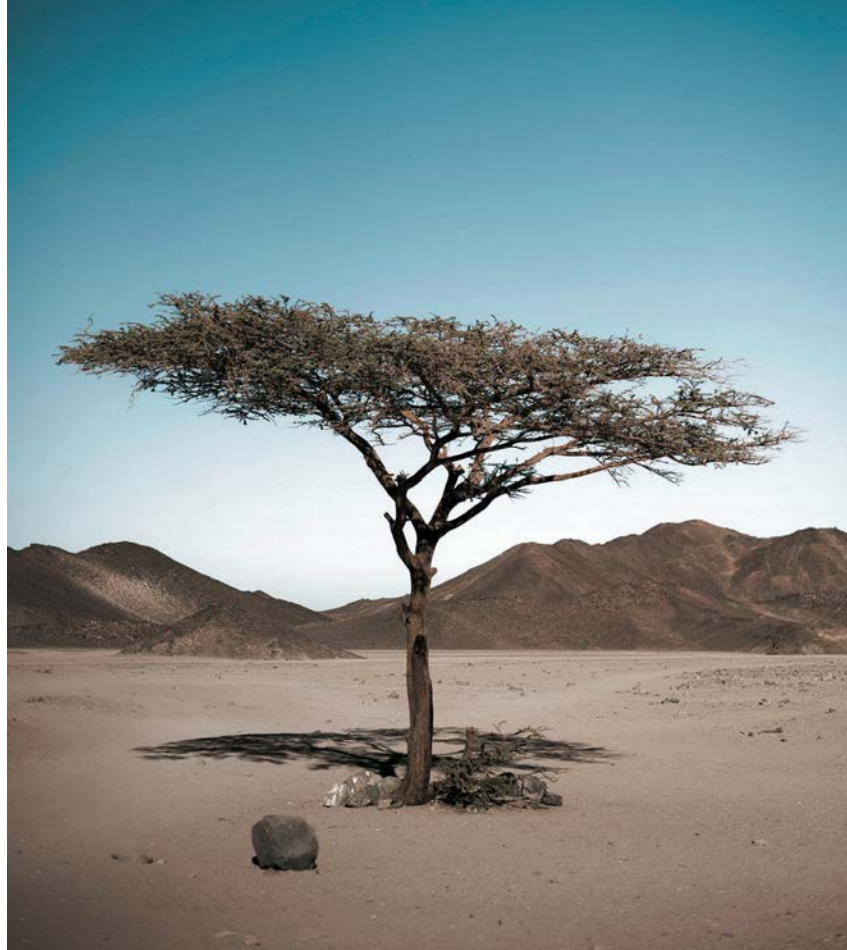

Foto: pexels

dično kao nekom svojom unutrašnjom logikom, odnele su stotine miliona života, a najveće među njima su se našle i na listama najtežih godina Blumovog panela i TV stanice News 18, pa tako stižemo i do pomenutog izbora. Na listu najgorih godina za celo čovečanstvo istoričari su stavili 1348. godinu epidemije kuge, 1944. u kojoj je Holokaust odneo najveći deo od šest miliona žrtava, pomenutu 1816. "godinu bez leta", 1644. u kojoj je smena dinastija Ming i Ćing u Kini dovela do užasnog građanskog rata i kad je u Evropi besneo Tridesetogodišnji rat sa osam miliona žrtava, 410. godinu u kojoj je došlo do kraha Rimskog carstva i – na šestom mestu je ova naša 2020.

Spisak televizijske stanice News 18 samo delimično se poklopio sa ovim sa Blumovog panela i na njemu je, između ostalih, 536. godina, u kojoj su erupcije vulkana na Islandu i ogromne količine pepela izbačenog u atmosferu dovele do pada temperature i zamračenja koje je trajalo gotovo osamnaest meseci. U naredne tri godine u Evropi, Mesopotamiji i Kini nije bilo žetve, i kao da to nije bilo dovoljno, istovremeno je u Vizantiji buknula velika epidemija bubonske kuge. Godine 1601, 1793. i 1816. takođe su donele erupcije drugih vulkana sa sličnim posledicama. Sledeća velika katastrofa zadesila je Evropu 1316. i 1317. godine

tokom kojih je praktično neprekidno padala kiša, a sledile su velike poplave i glad. Hronike su zabeležile čak i slučajeve kanibalizma, a mnogi roditelji su, u nemogućnosti da obezbede hranu, napuštali svoju decu, što je postalo osnova za priču o Ivi i Marici, odnosno Hansel i Grečel. Godine 1347. Crna smrt je izazvala 200 miliona žrtava, a boginje i grip koje je u Americu 1492. nehotice doneo Kolumbo na svojim brodovima, odneli su za deset godina skoro 95 odsto domorodačkog stanovništava. Kao poslednja na ovoj neveseloj listi našla se 1919. godina španske groznice i građanskog rata u Rusiji.

A zaključci se nekako sami nameću. Jedan je da je strašnih nesreća na koje nemamo nikakav uticaj već sasvim dovoljno i kako se mora mnogo više uraditi da se spreče one na koje imamo. Drugi je da će apokaliptičari, a posebno pripadnici njihovog ekstremnog krila – zagovornici "Teorije spržene zemlje", po kojoj ljudski rod mora biti potpuno uništen, do poslednjeg, da bi mogla da započne velika obnova, da "posle požara u savani procveta cveće", kako neki od njih vole lirski da se izraze, morati ipak da se strpe. Kao što nas istorija i zdrav razum uče, katastrofe i pošasti su dolazile i prolazile, a život je ipak nalazio načina da nastavi dalje. ¶

NEBOJŠA BROČIĆ

Audio izložba o Jasenovcu

DOKAZI
O ZLOČINU:
Eksponat sa izložbe
Foto: promo

Izložba o žrtvama logora Jasenovac, otvorena juče, 21. aprila, u beogradskoj Galeriji Progres, osim zbog svoje teme posebna je i zbog načina na koji je predstavljeno sećanje na 76. godišnjicu proboja zatvorenika iz Jasenovca

Reč je o nizu audio priča o Jasenovcu kroz koje posetioци Galerije Progres prolaze koristeći vlastiti mobilni telefon, slušalice i specijalnu mobilnu aplikaciju uz pomoć audio vođenja – naratori su glumci Radivoje Raša Bukvić i Bojana Kovačević Gajin.

Ovaj interaktivni film čine priče inspirisane istorijskim događajima i stvarnim pričama. Nakon slušanja svake priče na izložbi, posetilac može da poseti veb-sajt projekta i sazna više o istorijskim događajima i okolnostima.

Projekat se sastoji od audio izložbe i veb-sajta www.logorjasenovac.rs, a teži

da kroz sistematično i stručno izložene činjenice, kao i umetničke interpretacije događaja, pruži doprinos stvaranju ambijenta u kome se bez predrasuda i politizacije govori o logoru Jasenovac, ali i stvara atmosfera u kojoj se rane zaceljuju a ne produbljuju. Kombinovanjem pomenuta dva pristupa, stvoreno je uzbudljivo iskustvo zasnovano na istorijskim činjenicama i inspirisano istinitim događajima. Cilj projekta nije dakle da samo prikaže relevantne istorijske činjenice (na veb-sajtu), već i da putem audio izložbe dâ podstrek za oblikovanje sistema vrednosti zasnovanog na kulturi sećanja, praštanja, po-

mirenja, ali i poštovanja života i dostojanstva svake ljudske ličnosti, stavljajući ovaj veliki narativ u univerzalni opšte-ljudski kontekst pre svega naše, ali i kulture i identiteta svih drugih naroda čiji su pripadnici stradali u Jasenovcu. Zato je ovaj projekat osmišljen tako da slavi život, a ne da produbľuje zagľedanost u mržnju i tamu ljudskog postojanja, u uverenju da jasenovačke žrtve mogu da nas nauče upravo tome.

Autori projekta su Darko Nikolić i Bogdan Španjević (digitalna agencija Next-Game), a finansiralo ga je Ministarstvo kulture i informisanja.

BRITISH COUNCIL LUX

EUROSTER II BELGRADE

PREMIJERA FILMA

'THE WITCH'S CAULDRON'

BRANISLAVA JANKIĆA

29. APRIL 18:30H

SALA "AMERIKANA"
DOM OMLADINE BEOGRADA

The Witch's Cauldron

A STORY IN FIVE CHAPTERS WITH PROLOGUE AND EPILOGUE WRITTEN AND DIRECTED BY BRANISLAV JANKIĆ
PETER BOZOVIC / SANJA VASTIC / ZELJKA IZDEJAN / TOMISLAV LATKOVIC / ALEKSANDAR PETROVIC / MARIO
MAMA AND PALANKA BERNARD / MAMA PETROVIC / SARAJEVO BOSNA I HERCEGOVINA / LUCI NOV JACOB CROATIA
ORCHESTRATED AND FILMED ON THURSDAY NOVEMBER 30, 2017 IN BELGRADE, FORMER YUGOSLAVIA

Nova klasa – smemo li da mučimo robote

Pročelje automobila ima elemente ljudskog lica gde su farovi, oči, maska usta, žmigavci uši što se svesrdno koristi u crtanim filmovima. I ne samo kod automobila već i kod malog nevaljalca, remorkerčića koji spasava brodove u neočekivanoj oluji. Skloni smo da spravama koje posedujemo dajemo ljudske osobine, zavolimo ih, pa patimo ako im se nešto desi ili ih neko ukrade. S druge strane, mnogi od nas strepe od robota, mogućnosti da zavladaju svetom ili da nam otmu posao, tačnije, platu.

Ovom temom, empatijom koju imamo prema robotima i drugim mehaničkim stvarima, bavi se Kejt Darling istraživač MIT laboratorije u svojoj tek objavljenoj knjizi *Nova rasa: Kako da razmišljamo o robotima* čijem se prevodu na srpski valja nadati. Njena teza je da robote ne treba doživljavati kao konkurenciju već kao životinje koje je čovek pripitomio da mu budu od koristi, poput konja, volova, pasa, golubova pismošća. Opet, svako rešenje otvara nova pitanja i upravo se time ona bavi u knjizi.

Kejt Darling preferira ovu životinjsku analogiju jer misli da čovek ne treba u robotu da vidi konkurenciju nego partnera u poslu, baš kao što mu vo pomaže da ore, na primer. Poručuje da nisu roboti ti koji nam uzimaju posao već menadžment koji im te poslove daje, dakle drugi ljudi. Samim tim je ljutnja prema robotima čisto ludizam samo dva i po veka kasnije.

Prema robotu čovek razvija empatiju i ona to ilustruje sa nekoliko primera. Britanska vojska koristila je malog robota za razminiranje, taj šestorotočkaš je imao mehaničke ruke kojima je prepipavao tlo. Kada bi naišao na minu, ona bi eksplodirala i raznela mu "ruku". Vojnici i oficiri vezivali su se za robota koji im spasava živote, dali su im ime pa i odustajali od upotrebe jer im je bilo žao njegovog stradanja.

Sličan primer je sa kućnim usisivačima, rumbama, koje mnogi tretiraju kao ljubimca. A vrlo je moguće da ćemo takvog mehaničkog ljubimca i slugu uskoro svi imati u domu i da ćemo mu naredbe izdavati glasom, u čemu se prilično odmaklo. U narednoj fazi ljubimac bi mogao da nam izazove i druge emocije, da se mazi, prede, da od nas traži da pokažemo neko osećanje zbog onoga što čini za nas. Takvi roboti već postoje i služe za terapiju autističnim osobama ili osobama sa demencijom.

Posebno pitanje je kakva su prava robota, ali i njihove zakonske obaveze. Smem li robota kojeg sam pošteno kupio i platio da mučim, raštrafljujem, maltretiram, šta se dešava kada moj robot nekoga povredi, slučajno ili daleko bilo, namerno? Da li je za to odgovoran vlasnik robota ili proizvođač? Dodatno se situacija komplikuje ako je robot programiran da uči od svog vlasnika, baš kao što se kaže da pas uči od svog gazde, pa ako ga gazda sprema za borbe pasa i pas će biti agresivan. Ako je vlasnik robota destruktivan, možda će i robot od njega naučiti da je to ispravno ponašanje i neće brinuti o dobrobiti komšiluka ako proceni da treba da usisava po kući u tri ujutru.

Možemo li se u svog robota stvarno zaljubiti, kao u filmu "Ona", posebno ako je njegova to jest njena funkcija da zadovolji naše potrebe za seksom, jedno je od zanimljivijih pitanja koja Kejt Darling otvara. Ona ne strahuje od toga da bi roboti mogli da zamene druga ljudska bića u emotivnom smislu i misli da nije strašno ako prema mašinama razvijamo osećanja, kao što u detinjstvu razvijamo osećanja prema lutkama ili plišanim igračkama.

Ali problem vidi u mogućnosti da seksi robot bude fabrički programiran da samostalno naručuje neku robu ili usluge računajući da će mu njegov vlasnik ili vlasnica to dozvoliti zbog zadovoljstva koje im je pružio. A mislili ste da vas voli zbog vas.

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVAJU ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

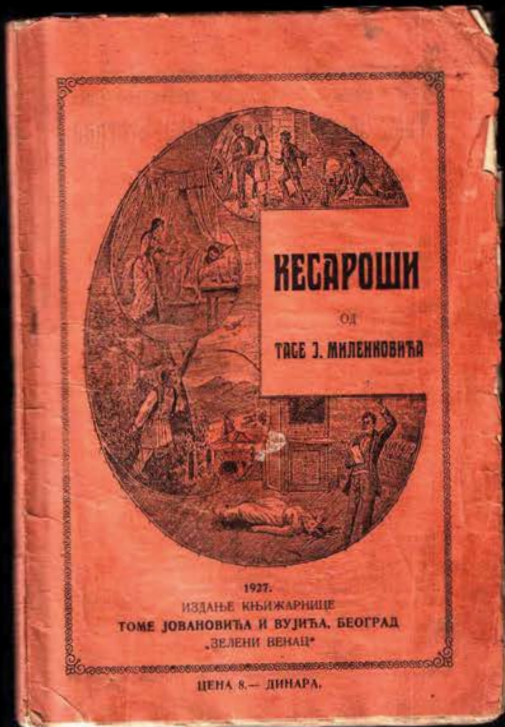
KESAROŠI

ALEKSANDAR ZOGRAF.

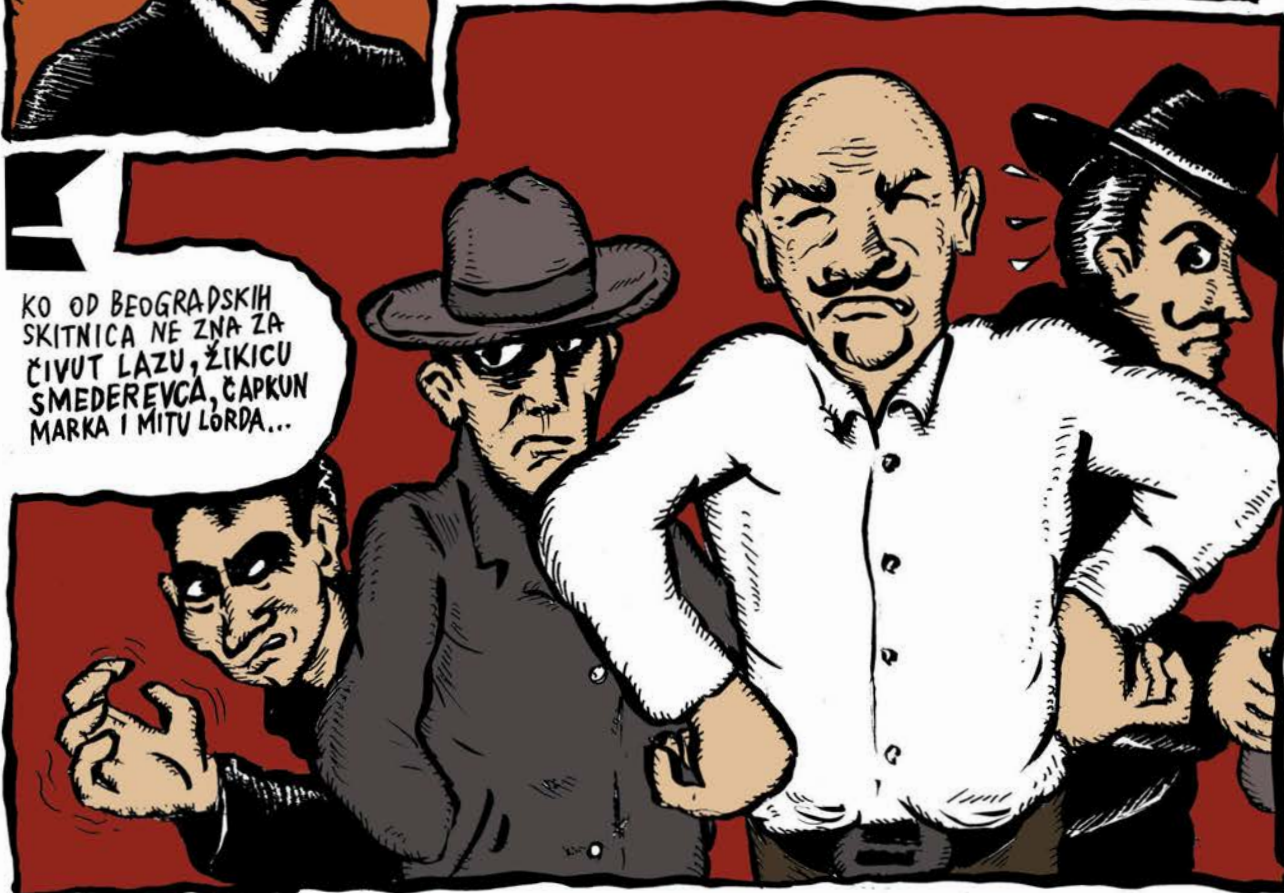
NEKOM SREĆOM, NA BUVLJOJ PIJACI U PANČEVU SAM PRONAŠAO KNJIŽICU "KESAROŠI", OBJAVLJENU 1927. GODINE, IAKO SU OPISANI DOGAĐAJI OD DEZENITU (LI DVE PRE TOGA - AUTOR JE TASA J. MILENKOVIĆ (ROĐEN 1852, IZVRŠIO SAMOUBISTVO 1918), KOJI JE OBJAVIO VIŠE SPISA O NAČINU NA KOJI SU FUNKCIONISALI KRIMINALCI I KRIMINALNE DRUŽINE U SRBIJI KRAJEM 19. I POČETKOM 20. VEKA... "KESAROŠI" (SECIKESE) JE POGLED U SVET SITNIH PREKRŠILACA ZAKONA, U VREME KADA SU LJUDI JOŠ UVEK ČUVALI NOVAC U KESAMA, A KRIMINALCI SE DOMISLJALI KAKO DA IM TO OTUĐE...

"BEOGRAD, PRESTONICA KRALJEVINE, IMA SVOJE DRŽAVNIKE, NAUČARE, PESNIKE I KNJIŽEVNIKE, ALI IMA I KESAROŠE, PREPREDENE LUPEŽE. SVETLOSTI NEMA BEZ TMINE, NI NAUKE BEZ NEZNANJA..."

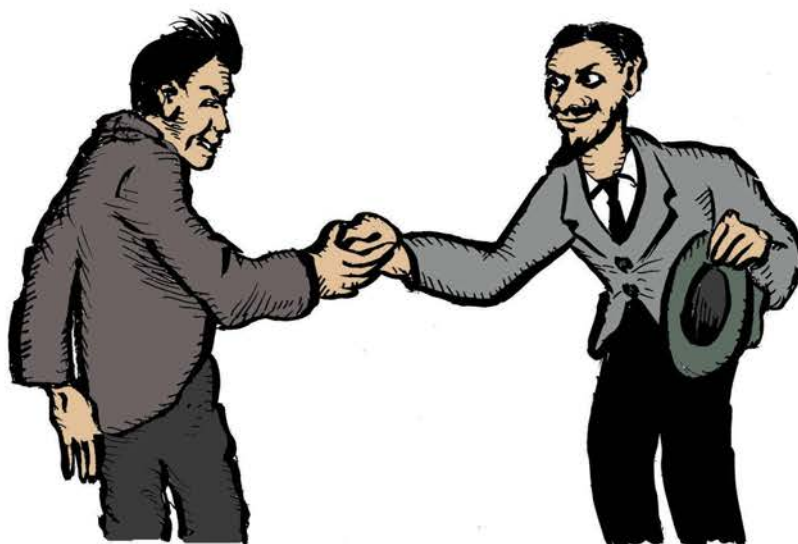

KO OD BEOGRADSKIH SKITNICA NE ZNA ZA ČIVUT LAZU, ŽIKICU SMEDEREVCA, ČAPKUN MARKA I MITU LORDA...

"KVAREŽ SE ŠIRI KAKO KOD ONIH KOJI SU ODNEGOVANI PO SALONIMA, TAKO I KOD ONIH KOJI SU ODRAŠLI U DIMNIVIM STRAČARAMA..."

NASTAVIĆE SE

Senke prošlosti

Tata Mile je navijao za Zvezdu. Oduševljavao ga je Džajićev dribling u mestu. Uživao je da gleda Pižona i njegove trikove na desnom krilu, a kasnije i Stojkovića. Tvrdio je da samo Piksi, u svojoj generaciji, može da se meri sa ozbiljnim veličinama, Rajkom, Kuletom Aćimovićem, Borom Kostićem... A Mile je imao i, posle Šekularca, drugi krombi kaput u Beogradu. I svi su se čudili kako to da Broćin sin navija za Partizan.

A navijao sam od malih nogu, na koje je, poznajući ljudsku prirodu, moj brat Milan navukao prave adidas kopačke – sa kramponima!, uručio mi kožni fudbal i fenomenalni Partizanov dres sa širokim crno-belim prugama i brojem devet, koji je nosila legendarna Partizanova devetka – Mustafa Hasanađić, neumoljivi golgeter i pevač sevdalinki, rodom iz Priboja na Limu. Dakle, prvo sam bio korumpiran a tek kasnije sam shvatio da, iz svetonazorskih razloga, volim što navijam za Partizan.

Tata Mile je moje grobarstvo podnosio začuđujuće mirno. Nikada me posle derbija, koje smo u to vreme gubili prečesto, nije zezao. Vodio me je na Partizanov, a nikada na Zvezdin stadion. Posle čuvene utakmice sa Hajdukom, koju smo izgubili sa 6:1, na sva usta je pričao kako Partizan ima najbolje navijače na svetu, koji luđe navijaju ako njihov tim gubi, za razliku od Zvezdine publike, koja je uz klub samo ako pobeđuje.

Bio je, nekako, čudno objektivan kada je ta stvar bila u pitanju. Posle Zvezdinog finala u Bariju bio je miran, čak i malo rezigniran. Nikako mu se nije dopalo to što je igra bila slaba, što Zvezda nije prešla centar celu utakmicu i što je dobila na čistu sreću. Mile nije tako zamišljao osvajanje Kupa šampiona.

Kao i utakmicu u Bariju, i Partizanovo veliko finale u Istanbulu sa Huventudom smo gledali zajedno. Ja sam se, prirodno, ždrao oko svake lopte, a Mile je sve posmatrao mnogo mirnije. Samo se povremeno, kod nekog šuta iz daljine, nekako malo pridizao i naginjao, kao da želi da telom navede loptu u koš. Toga sam se tek kasnije prisetio.

Kada je Sale Đorđević, na čuvenih osam sekundi do kraja, dobio loptu i krenuo ka košu, ja sam već stajao nasred sobe i

rukom pokazivao igračima kako da odigraju napad. Tata Mile je sedeo potpuno mirno, nekako čak zavaljen u fotelju. I toga sam se tek kasnije setio. Sale Đorđević je skočio, šutirao, lopta je letela minut i po do koša i ušla sasvim normalno, bez problema. Dragan Nikitović se nešto izvinjavao gledaocima, bog sveti zna zašto, ja sam se uhvatio za glavu i stajao u mestu, iz susednih stanova se čula dreka, a na moje zaprepašćenje,

moj dostojanstveni, uvek iznad situacije, za Zvezdu navijajući otac, stajao je kraj otvorenog prozora i iz sveg glasa obznanjivao sugrađanima koliko je srećan. Dan-danas nemam pojma šta je vikao, samo znam da je bilo glasno i euforično. I znam da ga nikada niko nije video da se i približno toliko raduje zbog Zvezde.

A objašnjenje se, kao što to često biva, krije u dalekoj prošlosti. Pedesetih godina dvadesetog veka, Milorad Broćić Broća je bio desna polutka Fudbalskog kluba Metalac. I navijač Partizana. Toliko strastven da se prijavio da učestvuje u radnoj akciji za izgradnju stadiona JNA. Kao nagradu za njihov angažman, svim akcijašima je uprava Partizana obećala ulaznice za otvaranje stadiona. I to obećanje,

naravno, nije ispunila. Bilo je previše važnijih zvanica.

Problem je bio u tome što je Mile na taj događaj već pozvao izvesnu mladu damu. Moja nepotvrđena, ali ipak verovatna pretpostavka je da se radilo o poznatoj beogradskoj lepotici, čuvenoj po svojoj nedodirljivosti i četvorici svoje braće, džokeja sa Careve ćuprije, koji su tu nedodirljivost, onako majušni, i obezbeđivali.

Kako god, na dan otvaranja stadiona JNA, tata Mile je postradao kod dotične i doneo odluku da se osveti Partizanu, te počne da navija za Zvezdu. I držao se toga zaista skoro četrdeset godina, sve do te večeri kada je dobar deo grada mogao da čuje kakva je pomešana osećanja nosila u sebi desna polutka Metalca, i još jedan u nizu bandoglavih, od svojih nauma neodustajućih Broćića. Posle toga zvanično je i dalje bio zvezdaš, a o događajima posle finala u Istanbulu se u kući više nije govorilo.

NEBOJŠA BROĆIĆ

Foto: Iz lične arhive

**ONO ŠTO ZNAMO
ZAVISI OD NJIH**

**NEZAVISNI MEDIJI
ZAVISI OD TEBE !**

podrzimediije.rs

SPREMNI ZA 0% DEPOZITA?

THE 1
NIKAD NIJE BIO BLIŽI.

bmw.rs

Powered by

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec